

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ABD'İN BARACK OBAMA DÖNEMİ SURİYE POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdulmuttalip ÇOBAN

KASIM-2021

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ABD'İN BARACK OBAMA DÖNEMİ SURİYE POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah ÇOBAN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi VAHİT GÜNTAY

KASIM-2021

TRABZON

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Abdullah ÇOBAN

11.11.2021

ÖNSÖZ

Amerika Birleşik Devletleri(ABD) dış politikası, ülkenin kuruluşundan dünya savaşlarına kadar farklı, dünya savaşlarından günümüze kadar ise farklı şekilde seyretmiştir. Dünya savaşlarına kadar olan dönemde kendi iç dinamiklerine odaklanan ABD, dünya savaşlarının ardından daha aktif bir politika izlemiştir. ABD tarihinde çok büyük etki bırakan 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra dönemin başkanı George Walker Bush'un sert güç anlayışı sonucunda ABD iç ve dış politikada ciddi yaralar almıştır. Dış politika anlayışını Bush döneminden kalan mirasın gölgesinde oluşturan Barack Obama ve yönetimi, iç politikaya ağırlık vermiştir. Obama ve yönetiminin dış politikada Orta Doğu'da ortaya çıkan ve Arap Baharı adı verilen halk ayaklanmalarının en kanlı çatışmalara neden olduğu Suriye iç savaşı en önemli sınavı olmuştur.

Bu Çalışmacı amacı, Arap Baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmalarının en kanlı çatışmalara neden olduğu Suriye İç Krizine yönelik Obama'nın ortaya koyduğu dış politika anlayışını incelemektir. Ayrıca Uluslararası İlişkiler alanında dış politika analizi sürecinde kullanılan Neoklasik Realizm teorisi aracılığıyla Obama'nın Suriye iç savaşına yönelik dış politika anlayışını oluşturan unsurları açıklamayı amaçlamaktadır.

Bu Çalışma, Obama'nın dış politika sonuçlarının yanı sıra bu dış politika anlayışının oluşum süreçlerine odaklanması, Suriye krizine dahil olan ulus ve ulus-altı yapılara değinerek karşılaştırma fırsatı verilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Genel olarak kütüphane ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Sayısal verilerden yararlanılarak çeşitli bulgular elde edilmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bu Çalışmanın her aşamasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY'a teşekkür ederim.

Kasım, 2021

Abdulmuttalip ÇOBAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLOLAR DİZİNİ	IX
KISALTMALAR DİZİNİ.....	X
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DIŞ POLİTİKA KAVRAMI VE TEORİSİ.....	4-16
1.1. Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika	4
1.1.1. Dış Politika Kavramı.....	4
1.1.2. Dış Politikada Kurumlar	7
1.1.3. Dış Politikada Süreklilik Kavramı	9
1.2. Dış Politika Analizi.....	10
1.2.1. Dış Politika Analizinin Tarihsel Süreci	10
1.2.2. Dış Politika Sürecinde Analiz Düzeyleri	12
1.3. Neoklasik Realizm ve Dış Politika	13
1.3.1. Neoklasik Realizm'in Ortaya Çıkışı	10
1.3.2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika Analizi.....	15
1.3.2.1. Bağımlı Değişken	15
1.3.2.2. Bağımsız Değişken	15
1.3.2.3. Ara Değişkenler	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. ABD DIŞ POLİTİKA GELENEĞİNİN OLUŞUMU.....	17-44
2.1. I. Dünya Savaşı'ndan 11 Eylül Saldırılarına kadar ABD Dış Politikası	17
2.1.1. I. Dünya Savaşı'nda ABD.....	17
2.1.2. ABD ve II. Dünya Savaşı	19
2.1.3. Soğuk Savaş Dönemi ve ABD	22
2.1.3.1. Truman Dönemi.....	22
2.1.3.2. Eisenhower Dönemi.....	24

2.1.3.3. Kennedy Dönemi	26
2.1.3.4. Nixon Dönemi	27
2.1.3.5. Carter Dönemi	29
2.1.3.6. Reagan Dönemi	30
2.1.3.7. George H.W. Bush Dönemi	32
2.1.3.8. Bill Clinton Dönemi	34
2.1.3.9. George W. Bush Dönemi	36
2.2. 11 Eylül Saldırıları sonrası ABD Dış Politikası	38
2.2.1. 11 Eylül 2001, Bir Milat mı?	39
2.2.2. Obama'nın Seçim Zaferi	40
2.2.3. Bush ve Obama Dönemleri Arası Geçiş	42
2.2.4. ABD Dış Politikasında Süreklilik Tartışmaları	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. OBAMA DÖNEMİ DIŞ POLİTİKASINDA SURIYE SORUNU	45-
3.1. Suriye Krizi ve Dinamikleri	45
3.1.1. Suriye Krizi ve Gelişimine Genel Bir Bakış	45
3.1.1.1. Arap Baharı	45
3.1.1.2. Suriye Krizi	46
3.1.2. Suriye Krizi ve Uluslararası Aktörler	50
3.1.2.1. Rusya	50
3.1.2.2. Türkiye	51
3.1.3. Suriye Krizi ve Ulus-altı Aktörler	52
3.1.3.1. Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)	52
3.1.3.1. PYD-YPG Terör Örgütü	54
3.2. Obama Dönemi Dış Politikası ve Suriye	55
3.2.1. Obama'nın Grand Stratejisi ve Ortadoğu	55
3.3.2. Suriye Krizi: Geriden Yönetme Anlayışından Stratejik Sabıra	58
3.3.2.1. Obama'nın Suriye Politikasında Aktör Değişimi: İŞİD	61
3.3. Neoklasik Realizm Bağlamında Obama'nın Suriye Politikasının Değerlendirilmesi	64
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	73
ÖZGEÇMİŞ	83

ÖZET

George W. Bush döneminden sonra ABD başkanlığına seçilen Barack Obama halefinden kalan birçok sorunu miras almıştır. Bush ve yönetiminin özellikle 11 Eylül olaylarından sonra uyguladığı önleyici savaş doktrini ile Afganistan ve Irak'a yönelik askeri müdahaleleri ABD dış politikası açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu iki ülkeye yönelik askeri müdahaleler ABD'nin hem ekonomik anlamda yıpranmasına hem de uluslararası arenada prestijinin sarsılmasına neden olmuştur. Ayrıca ABD ekonomisi Afganistan ve Irak'a yönelik askeri müdahaleler ve daha sonra ortaya çıkan 2008 Finansal Krizi sonucu ciddi yaralar almıştır.

George W. Bush döneminin yarattığı bu kriz döneminde *değişim* ve *umut* vaatleri ile ABD başkanlığına gelen Obama yönetiminin önceliğini iç politika sorunları oluşturmuştur. Obama yönetimi hem iç politikada bozulan ekonomi ve artan işsizlik ile mücadele etmiş hem de dış politikada bozulan ABD imajını onarmayı amaçlamıştır. Ancak iç politikadaki ciddi ekonomik yıpranma ve işsizlik sorunu nedeniyle Obama yönetimi dış politika stratejisini iç politik durumun etkisiyle şekillendirmek zorunda kalmıştır. Obama yönetiminin uluslararası alanda en ciddi sınavı ise Ortadoğu'da Arap Baharı adı verilen halk ayaklanmaları ve bu ayaklanmaların en kanlı çatışmalara sahne olduğu Suriye iç savaşı olmuştur. Obama yönetimi Suriye iç savaşına yönelik dış politikasını yeniden mevzilenme ve geriden yönetme anlayışı çerçevesinde oluşturmuştur. Bu stratejiler ile krize yönelik doğrudan bir müdahaleyi arka plana atmak isteyen Obama yönetimi uluslararası örgütleri, ulus-altı yapıları ve bölgedeki müttefiklerini kullanarak güç paylaşımında bulunmayı amaçlamıştır. Böylece *çok taraflılık* anlayışıyla hareket eden Obama ve yönetimi hem ABD'yi doğrudan bir savaşın içine sokmamış hem de krizin yarattığı maliyetleri en aza indirmiştir. Bu stratejilerin izlenmesi ile iç politikada yıpranan ekonomik durumun ve artan işsizliğin oluşturduğu istikrarsız durumu düzeltmek amaçlanmıştır.

Bu tez, Obama'nın Suriye iç krizine yönelik geliştirdiği yeniden mevzilenme ve geriden yönetme stratejilerini incelemiştir. Bu inceleme sürecinde dış politika analizinde öne çıkan uluslararası ilişkiler teorilerinden biri olan neoklasik realizm teorisi kullanılmıştır. Tezde ABD'nin Suriye iç savaşına yönelik dış politikasının oluşum sürecinde Obama'nın algılarının, ABD'nin mevcut iç yapısının ve ABD halkının tutumunun etkili olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca Obama'nın krize yönelik dış politikasının bir kriz politikası olduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dış politika, Neoklasik realizm, Obama, Suriye krizi, Yeniden mevzilenme

ABSTRACT

Barack Obama, who was elected as a President of the USA after the George W. Bush term, inherited many problems left by his successor. The preventive war doctrine implemented by Bush and his administration especially after the September 11 events and military interventions against Afghanistan and Iraq have been a turning point in terms of US foreign policy. Military interventions against these two countries caused the USA to wear down both economically and to shake its prestige in the international arena. In addition, the US economy suffered serious injuries as a result of military interventions in Afghanistan and Iraq and the financial crisis of 2008 that followed.

In this crisis period that created by the George W. Bush, , the priority of the Obama administration was the domestic policy problems. The Obama administration both struggled with the deteriorating economy and increasing unemployment in domestic policy and aimed to restore the deteriorated US image in foreign policy. However, due to the serious economic depreciation and unemployment problem in the domestic policy, the Obama administration had to shape its foreign policy strategy under the influence of the domestic political situation. The most serious test of the Obama administration in the international arena was the popular uprisings in the Middle East, called the Arab Spring, and the Syrian civil war, where these uprisings were the scene of the bloodiest conflicts. The Obama administration has formed its foreign policy for the Syrian civil war within the framework of relocating and managing from behind. Obama administration, which wants to put a direct response to the crisis in the background with these strategies, aimed to share power by using international organizations, sub-national structures and their allies in the region. Thus, Obama and his administration, acting with the understanding of multilateralism, both did not directly put the US into a war and minimized the costs caused by the crisis. By following these strategies, it is aimed to correct the unstable situation caused by the worn out economic situation and increasing unemployment in domestic policy.

This thesis examines Obama's relocation and re-management strategies for the Syrian internal crisis. Neoclassical realism theory, which is one of the prominent international relations theories in foreign policy analysis, was used in this examination process. In the thesis, it was argued that Obama's perceptions, the current internal structure of the USA and the attitude of the US people were effective in the formation of the US foreign policy towards the Syrian civil war. It has also been stated that Obama's foreign policy towards the crisis is a crisis policy.

Keywords: Foreign policy, Neoclassical realism, Obama, Syrian crisis, Relocation

TABLolar DİZİNİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Dış Politika Kavramının Tanımları.....	6
2	Dış Politika Analiz Düzeyleri.....	14

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APEC	: Asya Pasifik İşbirliği Örgütü
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CIA	: Central Intelligence Agency
Çev.	: Çevirmen
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	: Editör
IŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
MC	: Milletler Cemiyeti
NAFTA	: Kuzey Amerikan Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NSC-68	: National Security Council
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
SALT	: Strategic Arms Limitation Talks
SDG	: Suriye'nin Dostları Grubu
SDI	: Strategic Defense Initiative
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
START	: Strategic Arms Reduction Treaty
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
t.y.	: Tarih yok
vd.	: ve diğerleri
YPG	: Halk Koruma Birlikleri
YPJ	: Kadın Koruma Birlikleri

GİRİŞ

ABD bağımsızlığını ilan ettiği 1776 yılından itibaren kurucularının ortaya koyduğu geleneksel hale gelen anlayışlarla hareket ederek kendi anakarasında nüfuzunu artırma ve oluşumunu tamamlama amacını gütmüştür. Kendi anakarası dışında gerçekleşen olaylara müdahil olma seçeneğini arka plana atarak kendi bölgesinde var olma ve gelişme amacıyla hareket etmiştir. Bu anlayışı dünya savaşlarına kadar sürdüren ABD uluslararası arenada lider ülke konumuna yükselme noktasında çok büyük avantaj elde etmiştir. Çatışmalardan ve yükümlülüklerden uzak bir şekilde güçlenme yoluna giden ABD, dünya savaşları sürecinde dönemin başat güçleri ile kolay bir şekilde mücadele etmiştir. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan çift kutuplu sistemden ve bu sistemin ortaya çıkardığı gelişmelerden uzak duramamıştır. Bu nedenle kuruluş geleneklerinde var olan kendi anakarasına odaklanarak uluslararası meselelerden uzak durma anlayışından zamanla vazgeçmiştir.

II. Dünya savaşı ile uluslararası alanda daha aktif bir dış politika izleyen ABD, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden SSCB'nin dağılmasına kadar olan Soğuk Savaş döneminde yeni bir dış politika anlayışı geliştirmiştir. Bu dönemde özellikle SSCB ile oluşan çift kutuplu sisteme göre dış politikasını oluşturan ABD, SSCB'nin dağılması ile başat güç olmuş ve gücünü sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Soğuk Savaş döneminin ardından ABD yönünü doğu bloğu ülkelerine çevirmiştir. ABD liderliğini yaptığı batı bloğu ile SSCB liderliğindeki doğu bloğu arasında çok farklı değerler olması nedeniyle SSCB'nin dağılmasından sonra hem kendi liberal değerlerini bu bölgedeki ülkelere aktarmaya çalışmış hem de bu bölgelerde nüfuzunu artırmaya çalışmıştır. Ancak bu dönemde yaşanan çeşitli bölgesel çatışmalar ve ortaya çıkan terörizm faaliyetleri ABD'nin başat güç olma durumunun sorgulanmasına neden olmuş ve bu aktörlerle de mücadele edilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde ABD başkanları ortaya çıkan bu yeni mücadele alanlarına ve terörist gruplara göre dış politikalarını şekillendirmeye çalışmıştır. Bu noktada dönüm noktası George W. Bush başkanlığı ve bu dönemde ortaya çıkan 11 Eylül olayları olmuştur.

Yakın dönemden itibaren uluslararası arenayı meşgul eden terörizm faaliyetlerinin 11 Eylül saldırısı ile ciddi boyutlara ulaşması yeni bir dış politika anlayışının geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu dönemin başkanı George W. Bush da bu yönde hareket ederek dış politikasında öncelikli olarak Ortadoğu'yu hedef almış ve belli ülkelere askeri müdahalelerde bulunmuştur. Bu dönemde Bush hükümeti şer eksenini kavramını ortaya atmış ve İran, Irak, Suriye gibi ülkeleri bu kavram içerisinde saldırgan güç olarak tanımlamıştır. Ancak Bush hükümetinin askeri unsurların kullanımını da içine alan sert güç temelli dış politikası hem uluslararası arenada hem de Müslüman

ülkelerde ABD imajını zedeleyici sonuçlara neden olmuştur. ABD imajının zarar görmesine ek olarak yapılan askeri müdahalelerin yarattığı ekonomik yük ve 2008 ekonomik krizinin ortaya çıkardığı buhran ABD ekonomisinin de yıpranmasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler neticesinde ABD hem iç politikada hem de dış politikada ciddi yaralar almıştır.

Barack Obama, ABD'nin iç ve dış politikada yaşadığı bu kriz sürecinde değişim ve umut vaatleri ile başkanlığa seçilmiştir. Obama ve yönetiminin ilk hedefi ABD'nin yıpranan imajını onarmak olmuştur. İç politikada ise hem bozulan ekonomik durum hem de artan işsizlik öncelikli uğraş alanları olmuştur. Bu amaçla Obama'nın Ankara ve Kahire'de yaptığı konuşmalar uluslararası arenada ve özellikle Bush hükümetinin Ortadoğu'daki faaliyetleri ile Müslüman toplulukların gözünde bozulan ABD imajının düzeltilmesi için önemli adım olarak görülmektedir. Bu konuşmalarda özellikle insan hakları, demokrasi ve özgürlük vurgusu ön plana çıkmaktadır. Bu yönde atılan ikinci bir adım ise yine Bush döneminde müdahale amacıyla Afganistan ve Irak'a gönderilen askeri unsurların ülkeye geri döndürülmesi olmuştur. Ancak bu bölgelerden ABD askerlerinin çekilmesi bir otorite boşluğu ortaya çıkarmış ve terör gruplarının bu bölgelerde güçlenmesine neden olmuştur. Obama yönetiminin başkanlık döneminde en büyük sınavlarından biri Ortadoğu'da Arap baharı olarak adlandırılan özgürlük temelli halk ayaklanmaları ve bu ayaklanmaların kanlı çatışmalara dönüştüğü Suriye iç savaşı olmuştur. Obama yönetimi hem iç politikadaki ekonomik yıpranma ve işsizliğin getirdiği istikrarsız durum hem de dış politikada zedelenen ABD imajını göz önüne alarak bu krize yönelik dış politika stratejisini ortaya koymuştur. Bu amaçla en az müdahale düşüncesini temel aldığı yeniden mevzilenme stratejisi ve Arap Baharı sonucu ortaya çıkan olaylar özelinde uyguladığı geriden yönetme stratejisi ile Suriye iç savaşına dolaylı yoldan müdahale etmeye çalışmıştır.

Bu tezin amacı Obama'nın Arap Baharı adı verilen halk ayaklanmalarının en kanlı çatışmalara neden olduğu Suriye iç krizine yönelik geliştirdiği dış politikasının incelenmesidir. Uluslararası ilişkiler alanında özellikle dış politika analizi sürecinde kullanılan neoklasik realizm teorisi aracılığıyla Obama'nın Suriye iç krizine yönelik dış politikasını oluşturan unsurların açıklanması amaçlanmıştır. Bu tez hem Obama'nın dış politikasına yönelik çalışma alanlarına hem de Arap Baharı temelinde Ortadoğu çalışmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu tezin oluşum sürecinde eleştirel kaynak incelemesi yapılmıştır. Bu inceleme sürecinde ve sonrasında hem Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politikası ortaya konulmaya çalışılmış hem de Obama'nın bu krize yönelik dış politikasını etkileyen unsurlar tartışılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın temel araştırma soruları "Obama döneminde Suriye Krizi'ne yönelik uluslararası dinamikler nasıl değerlendirilebilir?" ve "Obama döneminde ABD'nin Suriye Krizi ile ilgili politikaları nasıl analiz edilebilir?" şeklinde kurgulanmıştır. Tezin oluşumunda Obama'nın dış politika anlayışı Suriye krizi çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Ayrıca tezin oluşum sürecinde çeşitli

bilimsel kitaplardan, makalelerden, raporlardan, haber sitelerinden ve Beyaz Saray'ın yayınladığı başkanlık brifinglerinden yararlanılmıştır.

Tezin ilk bölümünde dış politika kavramı açıklanarak uluslararası ilişkiler alanı ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dış politika kavramı çeşitli noktalardan incelenerek tezin önemli bir bölümünü oluşturan dış politika analizi ele alınmıştır. Bu amaçla da neoklasik realizm teorisinin kavramsal çerçevesi ortaya konularak dış politika analizinde ele aldığı unsurlar incelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde ABD dış politika geleneğinin oluşum süreci incelenmiştir. Bu amaçla ABD'nin kuruluş geleneklerinden yola çıkılarak I. Dünya Savaşı'ndan Obama dönemine kadar olan dış politika süreçleri incelenmiştir. Bu gelişmelere yönelik ABD başkanlarının oluşturduğu dış politika stratejilerine odaklanılmıştır. George W. Bush ve Obama dönemi arasında bir geçiş sağlanmıştır.

Bu tezin üçüncü bölümünde Obama'nın başkanlık adaylığına giden süreç incelenmiştir. Daha sonra Obama'nın ABD başkanlığına seçildiği 2008 ve 2012 dönemlerindeki seçim stratejileri incelenmiştir. Bu bölümün oluşturulma nedeni Obama'nın ABD'nin ilk siyahi başkanı olması nedeniyle bu önemli zafere giden sürecin incelenmesi gerektiği düşüncesidir. Obama'nın başkanlık seçim stratejileri içerisinde o dönemlere kadar çok etkin kullanılmayan sosyal medya araçlarının büyük bir yer kaplaması bu bölümün oluşturulmasının bir diğer nedenidir.

Tezin dördüncü bölümünde ise ABD'nin dış politika yaklaşımı Obama dönemi dinamikleriyle analiz edilmiştir. Bu bölümde ilk olarak Suriye krizinin oluşum süreci, krizin oluşumundaki unsurlar ve Suriye krizi sürecinde önemli rol oynayan ülkeler, uluslararası aktörler ve ulus-altı yapılar incelenmiştir. Daha sonra Obama dönemi dış politikasının genel hatları incelenerek Suriye krizine yönelik yaklaşım ele alınmıştır. Son olarak Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politika anlayışı neoklasik realizm teorisi aracılığıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DIŞ POLİTİKA KAVRAMI VE TEORİSİ

1.1. Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika

Dış Politika kavramı uluslararası politika ve uluslararası ilişkiler kavramlarından ayrı düşünülememektedir. Bu yüzden ilgili unsurların ortak çerçevesi olan *devletlerarası* kavramını incelemek önemlidir. Devletlerarası kavramı ilk kez 18. yy sonlarına doğru J. Bentham tarafından hukukun bir dalı olarak kullanılmıştır. Ana kullanım amacı egemen uluslararasıındaki ilişkileri düzenleyen kuralları belirtmektir. Zamanla hükümetler ve diğer çeşitli gruplar arasındaki haberleşme, eğitim, ticaret, barış, maliye, tarım, sağlık, bilim, spor gibi ilişkilerin gelişmesi ile kavramın anlamı da genişlemiştir. Bu kavramdan hareketle ortaya çıkan ve genellikle aynı anlamlarda kullanılmasına karşın ufak farklılıklar barındıran *uluslararası politika*, *uluslararası ilişkiler* ve *dış politika* kavramlarını incelemekte fayda vardır (Arı, 2013: 56-57).

Dış politika ve uluslararası politika temelde aynı nitelikte olan sorunlara farklı açı ve düzeylerden baktığı için birbirinden ayrılmaktadır. Dış politika, uluslararası siyasal sorunlara bir devletin veya devletlerin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından bakarak bu davranışların hangi koşullar altında oluşturulduğunu incelemektedir. Uluslararası politika ise bir devletin veya devletlerin davranışlarına karşı diğer devletlerin tutum ve tepkilerini incelemektedir. Yani uluslararası politika, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini incelemektedir. Bu yüzden kimi yazarlar bu durumu açıklarken devletlerin dış politika davranışlarının toplamının uluslararası politikayı oluşturduğunu söylemektedir (Gönlübol, 2016: 27). Sonuç olarak uluslararası politika, dış politikayı kapsamaktadır. Uluslararası ilişkiler ise hem uluslararası politikayı hem de dış politikayı içererek daha geniş kapsamlı bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Arı, 2013: 57).

1.1.1. Dış Politika Kavramı

Dış politika kavramı özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemde var olmuştur. Savaştan önce bu unsur merkezi otoritenin veya birkaç yetkili kişinin elinde bulunmaktaydı. Bu büyük savaşın dünyayı her yönüyle etkilemesi sonucunda devletler dış politika konusuyla ilgilenmek zorunda kalmıştır. Bu kanlı savaştan sonra İngiltere Parlamentosu'na yeni bir tartışma alanı olarak dış politika kavramı girmiştir. Dış politika öncelikle ABD'de hukukçular tarafından ele alınmış ve zamanla çalışmalar yapılarak enstitüler kurulmuştur. Daha sonra bu kavram siyasal

bilimcilerin alanı haline gelmiştir. Sonrasında ise birincisinden daha etkili şekilde ortaya çıkan II. Dünya Savaşı nedeniyle dış politika alanına özgü çalışmalar hızlanmış ve bu alanı inceleyen uluslararası ilişkiler disiplini ortaya çıkmıştır (Kürkçüoğlu, 1980: 309-310). Soğuk Savaş sona erdikten sonra ortaya çıkan yeni gelişmelere bağlı olarak dış politika kavramı da dönüşüm geçirmiştir. Küreselleşme olgusu ile birlikte devlet dışı aktörler ortaya çıkmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan Milletler Cemiyeti (MC) gibi devlet dışı aktörler ile birlikte devletlerin egemenliği sorgulanmaya başlanmıştır. Bu sorgulanmadan devlet-dış politika ikilisi de etkilenmiş ve devlet merkezli analizlere ekonomi, uluslararası siyasi iktisat, küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık kavramlarının analizleri de eklenmiştir (Gürel, 2018: 1). Dış politika kavramının tam anlamıyla bir tanımının yapılamamasının en önemli nedenlerinden birisi uluslararası alanda yaşanan değişimlerdir. Farklı dönemlerde ortaya çıkan olaylar ve kurumlar hem devletlerarası ilişkilere hem de bu ilişkilerden ortaya çıkan dış politika kavramını etkilemiştir. Yine de bu alanla ilgilenen araştırmacılar dış politika kavramını tanımlamaya çalışmıştır.

Bojang (2018: 1-2)'a göre Charles Hermann dış politikayı herhangi bir bireyin veya bir grubun siyasi düzeydeki kararından ortaya çıkan ve bir amacı olan eylem olarak tanımlamıştır. Hermann, bu eylemin bir karar değil karardan ortaya çıkan bir ürün olduğunu ileri sürmektedir. Bojang (2018: 1-2)'a göre Modelski de bu tanımlamaya benzer bir şekilde dış politikanın diğer devletlerin davranışlarını değiştirmeye ve kendi davranışlarını uluslararası alanda kabul ettirmeye yönelik davranış geliştirme faaliyeti olduğunu belirtmiştir. Ancak bu dış politika süreci ona göre devletlerin davranışlarında değişiklik yapmanın yanı sıra belli zamanlarda tekrarlamalı ve süreklilik sağlamalıdır. Yine Bojang (2018: 1-2) 'tan aktarılan göre Joseph Frankel dış politika sürecini devletlerin içerisinde gerçekleştirilen bir eylemin ülke sınırları dışındaki kuvvetlere yönelik gerçekleştirilmesi olarak tanımlamıştır. Dış politika oluşturma sürecinin bilgi ve deneyim gerektirdiğini öne süren bazı isimlerde vardır. Bunların başında Hüge Gibson gelmektedir. Ona göre dış politika, hükümetlerin faaliyetlerini dünyada bulunan mevcut aktörlerle yürütmek için bilgi ve tecrübe ile sağlanan bir plandır.

Tablo 1: Dış Politika Kavramının Tanımları

Christopher Hill	Dış Politika, uluslararası ilişkilerde, bağımsız bir aktör tarafından yönetilen resmi ilişkilerin toplamıdır.
K. J. Holsti	Devletlerin dış dünyaya yönelik davranışlarıdır.
P.J. McGowan	Ulusal ya da merkezi hükümetlerin, kendi yasal egemenlikleri dışında kalan oyunculara (aktörlere) yönelik geliştirdiği davranışlardır.
J. Goldstein Robert O. Keohane	Uluslararası alanda hükümetlerin davranışlarını yönlendiren stratejilerin toplamıdır.
Mark Webber, Michael	Devletlerin ve onların adına hareket eden ulusal hükümetlerin aldığı kararlar, yaptığı eylemler, oluşturduğu değerler ve beklenen amaçlardır.
Suat Bilge	Bir devletin, kendi sınırları dışında ulusal çıkarlarını hayata geçirmek amacıyla izlediği yol, hareket tarzı ve kullandığı usullerdir.
George Modelski	Toplumların başka devletlerin davranışlarını değiştirmek ya da kendi davranışlarını uluslararası ortama uyumlu hale getirmek için geliştirdikleri faaliyetler dizisidir.
Joseph Frankel	Bir devletin diğer devletlerle ilişkileri açısından aldığı karar ve giriştiği çabalarıdır.
James Rosenau	Yönelimler, planlar, taahhütler ve eylemlerdir.
Ray Jones	Bir tasarım ya da uygulamadır.
Christopher Farrands	Sosyal bir süreçtir. Çünkü karar verme elitleri dünya hakkındaki kendi değerlendirmelerini, beklentilerini ve varsayımlarını, demokratik süreç içerisinde dış politikaya yansıtmaktadır.
Manfred G. Schmidt	Bir devletin diğer devletlerle ve uluslararası veya ulus-üstü örgütlerle ilişkilerini belirlemeyi hedef alan siyasi karar sürecidir.

Kaynak: Efeğil, 2018: 23

Dış politikaya yönelik tanımlamalarının çeşitlilik göstermesinin yanı sıra bu tanımın bir devletin diğer devletlere yönelik davranışları olduğu konusunda ortak bir fikir vardır. Ayrıca dış politika kavramı ile ilgili farklı tanımlamalar yapılmasının önemli nedenlerinden birisi zamanla ortaya çıkan yeniliklerdir. Bu gelişme ve dönüşümlerin sonucunda bu kavram hukuk, uluslararası ilişkiler gibi disiplinlerin çalışma alanlarına girmiştir. Özellikle uluslararası ilişkiler disiplini teorileri açısından kavram tanımlanmaya çalışılmıştır.

Dış politika kavramı, uluslararası ilişkiler teorileri açısından incelendiğinde karşımıza ilk olarak idealizm çıkmaktadır. Geleneksel teorilerden olan idealizm dış politika alanına farklı bir bakış açısı getirmiştir. İnsan doğasının rasyonel olduğunu savunan bu teoriye göre, ortaya çıkan çatışmaların veya savaşların nedeni toplumların birbirlerini yanlış anlamaları veya yönlendirilmeleridir. İdealist yazarların temel dış politika anlayışına göre, uluslararası ortamda barışı ve demokrasiyi inşa edecek kurumların oluşturulması ile savaşın önlenip barışın sürdürülmesi sağlanabilir (Ereker, 2013: 48). İdealistler, realistlerin güç temelli dış politika açıklamaları dışında iş birliği ve etik standartları savunmuşlardır. Bu tür etik temelli politika izlemenin ulusal çıkarlara aykırı olmayacağını savunarak yeni düzen oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre mevcut sistemde merkezi bir otorite bulunmadığından bu düzenin yerine iş birliği yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Arıboğan, 2007: 211).

Dış politika iki büyük dünya savaşının yaşandığı dönem ve sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar realist teorinin bakış açısına uygun olarak gelişme göstermiştir. Realizm, tek ve asıl karar verici olarak devlet ve devletin adına hareket eden kurum ve kuruluşları görmektedir. Bu teoriye göre iç ve dış politika arasında kesin bir ayrım vardır. Realist teorinin savunucuları dış politika kavramını devletlerin egemenliklerinin dışında kalan alana yönelik planlama ve uygulama aşamaları sonucu ortaya çıkan stratejiler olarak tanımlamaktadırlar (Efegil, 2018: 22). Realistlere göre devletlerin davranışları rasyoneldir ve bu davranışlarda esas belirleyici argüman devletlerin ulusal çıkarlarıdır. Bu nedenle devletler dış politikaya yönelik kararlarını verirken iç politikadaki anlaşmazlıkları görmezden gelerek riskleri minimize, faydaları ise maksimize etmek amacındadırlar (Arıboğan, 2007: 211). Balcı (2014: 125)'ya göre, Realist teorinin en önemli temsilcilerinden Morgenthau, sıradan kişilerin karar verme sürecinde önündeki alternatifler arasından en rasyonel kararı nasıl seçiyorsa, devlet adamlarının da aynı şekilde alternatifler arasından en rasyonel olanı seçtiğini ileri sürmektedir. Ona göre devlet adamları güç merkezli hareket etmektedir. Onların davranışlarında iyi niyet ve ideolojilere bağlı kalmadıklarını belirterek davranışların analizinde bu unsurlara bakmanın yanıltıcı olduğunu belirtmektedir (Balcı, 2014: 125).

Dış politika oluşturma sürecini inceleyen bir diğer uluslararası ilişkiler teorisi de inşacılıktır. İnşacılık yaklaşımı dış politika yapım sürecinde *kimlik* unsurunu ön plana çıkarmaktadır. İnşacılar, tüm aktör, zaman ve coğrafyalar için sabit ve geçerli bir ulusal çıkar olmadığını belirterek realist teoriyi eleştirmiştir. Bu teoriye göre devletlerin çıkarları kimlikleri tarafından belirlenmektedir. Devletler öncelikle çeşitli faktörlerin etkisi ile kimliklerini belirlemektedir. Bu kimlik belirleme sürecinin ardından kimliğe uygun olarak devletler çıkarlarını oluşturmaktadırlar. Bu çıkarlara uygun olarak kendi dış politikalarını ortaya koymaktadırlar (Demirtaş, 2014: 159).

1.1.2. Dış Politikada Kurumlar

Devletlerin dış politika davranışlarına bakıldığında hem iç yapısındaki faktörler hem de devletlerin dışarıdan etki altında kaldıkları çeşitli argümanlar ortaya çıkmaktadır. Devletlerin iç yapısında lider, liderin çevresindeki kişiler, kamuoyu, medya gibi etkenler dış politika davranışlarına etki etmektedir. Sergilenen dış politika davranışlarındaki farklılıklar veya benzerlikleri anlamlandırmak için devletin sahip olduğu bu iç dinamiklere bakmak faydalı olabilmektedir.

Devlet içerisinde tüm kurumları birbirine bağlayan yapının kendi içerisinde liderlik pozisyonunda bulunan kişileri vardır. Bu liderler, buldukları konuma göre devletin karar alıcılarının en önemlileri olmanın yanı sıra devlet içindeki toplumun da en önemli temsilcileridir. Dolayısıyla dış politika alanında meydana gelen gelişmeleri açıklarken yalnızca devlet unsurunun incelenmesi yeterli olmayacaktır. Devlet unsurunun yanı sıra liderlerin de dış politika analiz

sürecinde incelenmesi yapılacak çıkarımların eksikliğini giderilmesine yardımcı olacaktır (Erişen, 2013: 25). Her lider göreve kendi ön yargıları ile geldiği için bu özellikleri hem liderlik davranışını etkiler hem de dış politikada uyguladığı davranışları hakkında bilgi sağlar. Liderlerin karar alma süreçleri farklılık gösterebilir. Bazı liderler çevresinde bulunan danışmanlarıyla birlikte kararlar alırken bazıları belli bir konsensüs durumundan yararlanarak karar alır. Yine bazı liderler dış politikada aktif roller oynarken, bazı liderler beraberindeki danışmanlarına, çevresine bu süreçleri büyük bir güvenle teslim edebilir. Ayrıca liderler dış politika davranışlarını sergilerken toplum tarafından da bu davranışların kabul edilebilir olmasını önemserler. Bu yüzden odaklandıkları soruna uygun çözümü bulup aynı zamanda bu çözümün veya davranışın kamuoyunda nasıl algılanabileceğini de değerlendirmek zorundadırlar. Bu nedenle iç politika liderlerin karar almasında etkilidir (Gürel, 2018:7-8).

Kamuoyu hem devlet davranışlarını etkilemekte hem de bu davranışlardan etkilenmektedir. Kamuoyunun devlet davranışlarını etkilediği durumu B. Russett ve H. Storr üç şekilde açıklamıştır. Bunlardan ilki politikaların belli vatandaşlar için önem arz ettiği durumlarda kamuoyu devlet politikasını etkilemektedir. İkinci olarak, kamuoyu yalnız özel konularla değil toplumun geniş kısmını ilgilendiren önemli politik konular olduğu zamanda ilgisini artırarak politika ve karar alma sürecini etkileyebilmektedir. Son olarak ise çabuk çözülen konulara karşın, çözümü uzun süren konularla kamuoyu daha fazla ilgilenmektedir. Bu nedenlerden dolayı kamuoyu dış politika sürecinde kararları etkilemektedir (Bayram, 2011: 72). Ayrıca karar alıcılar dış politikada özellikle kamuoyunun memnun olmadığı bir davranış sergilediğinde yine kamuoyu tarafından cezalandırılabilir. Kamuoyu karar alıcılara yetki verip bu yetkiyi de alma gücüne sahiptir. Özellikle yetkiyi alma durumu seçim dönemlerinde gerçekleşmektedir. Kamuoyu destek verip karar alıcıların işlerini kolaylaştırabilirken, söylemden eyleme dönüşen tepkileri ile de işlerini zorlaştırabilmektedir. Bundan dolayı dış politikada karar alma süreçlerinde kamuoyu göz önünde bulundurulmaktadır. Karar alıcılar, tamamen kamuoyuna süreci yönetme görevini vermezler ancak kamuoyunun etkilerini de göz ardı etmemektedirler (Erişen, 2013: 67-68).

Dış politikada karar alıcıların algılarını etkileyen bir diğer faktör olarak medyanın toplum açısından bilgilendirme, gündelik yaşamı düzenleme gibi görevlerinin yanında yöneticiler arasında bir iletişim görevi de bulunmaktadır. Bu bilgi aktarımı sırasında medyanın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi yapı belirleyici bir rol oynamaktadır. İçinde bulunduğu duruma göre toplumu etkilemekte ve aynı zamanda yönlendirmektedir. Bu etkileme biçimi doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Medyanın kamuoyunu etkilemesi sonucu, kamuoyunun da karar vericileri etkilediği sürece dolaylı yol; politika yapıcılarının medyada yer alan haberlerden direkt etkilenmesi sürecine ise doğrudan yol adı verilmektedir (İpek, 2018: 159).

1.1.3. Dış Politikada Süreklilik Kavramı

Devletlerin dış politikadaki davranışları çeşitli faktörlere bağlı olarak süreklilik arz edebilir. Aynı zamanda bu davranışlar belli faktörlere bağlı olarak değişim içine de girebilir. Bu faktörler devletin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanabileceği gibi farklı devletlerin davranışlarından veya savaşlar gibi dış etkenlerden de kaynaklanabilmektedir. Bu yüzden devletlerin dış politika davranışlarını analiz ederken hem iç hem dış etkenler göz önünde bulundurulmalıdır.

Süreklilik, devletin dış politikadaki davranışlarının mevcut ilke ve esasları koruyarak belli parametrelerin dışına çıkmaması veya çıkamaması anlamına gelmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi devlet bu parametrelerin dışına çıkmayı ya mantıklı bulmamakta ya da bunun dışına çıkma imkanından yoksun olmaktadır. Örneğin dış politikada süreklilik esasına uygun davranış sergileyen ülkelerden İsviçre daimi tarafsızlık politikası uygularken, Japonya kendi ekonomik refahını öncelik haline getiren dış politikasını II. Dünya Savaşı'ndan bu yana değiştirmemiştir. Sürekliliği sağlayan etkenlere bakıldığında karşımıza değişimin getireceği yük çıkmaktadır. Buna göre devletin iç dinamikleri güçlü olmasına karşın devletin dış politikasında değişikliğe gitmek zaman zaman maliyetli olabileceği için devletler dış politikalarında değişime gitmeyebilmektedirler. Sürekliliği sağlayan bir diğer unsur liderlerin politikalarının etkileridir. Örneğin ABD'de George Washington'un ilkeleri uzun yıllar boyunca ABD dış politikasında uygulanmıştır (Sümer, 2010: 74-75).

İç dinamiklerde meydana gelen hareketlilikler sonucu devlet dış politikasında değişiklik yapar veya değiştirmek için zorunluluk hisseder. Sümer (2010: 81-82)'den aktarılanlara göre, Modelski, devletlerin güç girdisi, güç çıktısı, çıkar ve hedeflerinin birinde meydana gelen değişim diğerlerini de etkileyeceği için bu değişimlerin pozitif veya negatif etki yaptığını ileri sürmüştür. Örneğin 19. yüzyıl sonlarından itibaren Almanya'nın sanayi gücünde ciddi bir artış görülmüştür. Bu sebeple Almanya dış politika anlayışını değiştirerek uluslararası alanda daha çok söz sahibi olmaya başlamıştı. İçsel nedenlerin yanında dışsal nedenlerden dolayı da devletler gönüllü olarak dış politikasında değişime gitmektedir. Örneğin ABD'de başkanlığa Nixon geldikten sonra ülkenin dış politika anlayışını değiştirerek uluslararası alandaki çift başlı durumu yıkmak için Çin'e doğru açılmıştır. Dış politikada değişim sadece gönüllü olarak değil aynı zamanda zorunlu nedenlerden dolayı da gerçekleşmektedir (Sümer, 2010: 81-82). Bu duruma 19. yüzyıl sonlarına doğru İngiltere'nin ekonomisindeki daralma nedeniyle dış politikasında değişime gitmesi örnek olarak verilebilir. Bu daralma nedeniyle İngiltere küresel bir güç olamayacağını anlamış ve daha pasif politika izleyerek dış politika anlayışını değiştirmiştir. Aynı zamanda yaşanan savaşlardan dolayı da devletler zorunlu şekilde dış politikalarında değişikliğe gidebilmektedir. II. Dünya Savaşı'nda mağlup olan Almanya ve Japonya bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir (Sümer, 2010: 83).

Dış politika sürecinde devletlerin verdiği kararlara bakıldığında mantıklı bir neden bulunmadığı sürece mevcut politikalarında çoğunlukla değişime gitmedikleri görülmektedir. Örneğin kuruluşundan itibaren yalnızlık politikasını uygulayan ABD, zamanla kazandığı güç ve uluslararası alanda yaşanan değişimler sonucu bu politikasını bırakıp savaflara katılmış ve ittifaklar kurmuştur.

İsviçre ve Japonya gibi devletlerin kendi refahlarını sürdürmek için uzun süre dış politika anlayışlarında değişikliğe gitmedikleri görülmüştür. Buna karşın dış politika anlayışlarını kaynak imkanından yoksun olduğu için değiştiremeyen devletler de olabilmektedir. Ayrıca bu devletler uluslararası alanda yaşanan çekişmelerden uzakta durduğu için farklı diplomasi kanallarına sahip olmaktadır. Örneğin Norveç kaynak yetersizliğinden dolayı daimi tarafsızlık politikası uygulamanın yanında Filistin sorununun çözümü için 1993'te yapılan Oslo Anlaşmaları'nda arabulucu rolü üstlenmiştir. Bu anlaşma Norveç'in sahip olduğu prestijli konumu nedeniyle gerçekleşmiştir (Sümer, 2010: 75-76).

1.2. Dış Politika Analizi

1.2.1. Dış Politika Analizinin Tarihsel Süreci

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile belirsiz bir ortam oluşmuştu. Soğuk Savaş'ın sona ermesini ve sonrasında yaşanan değişimi uluslararası ilişkiler teorilerinin tahmin edememesi nedeniyle farklı görüşler ortaya çıkmıştı. Bu görüşlerden biri sonraki dönemlerde ortaya çıkabilecek durumları anlamlandırmak için yeni bir araca ihtiyaç olduğuydu. Gaddis gibi düşünürler bundan sonraki dönemlerde insan merkezli devletlerin davranışlarını anlamak ve bu davranışları açıklamak için insan merkezli politikalar geliştirilmesini öne sürmüşlerdir. Bu düşüncelerle ortaya çıkan ilk teorik alanın *dış politika analizi* olduğu ifade edilmiştir (Hudson ve Vore, 1995, 209-210). Bu döneme kadar Realizm, Marksizm, İdealizm gibi birçok teori bireylerin algılarını, kişisel özelliklerini ve görüşlerini karar alma sürecinde yok denecek kadar az işlemiş ve bu unsurlardan yoksun bir şekilde analiz yapmışlardır. Birey unsurunun yanında özellikle ulus altı unsurların dış politika sürecinde ne kadar etkili olduğuna yönelik çalışmalar 1900'lü yılların ortalarından itibaren literatürde yerini almıştır. Ancak bu çalışmalar oluşturulurken yaşanan gelişmelere sığ bir bakış açısı ile bakıldığı için bu unsurlar analiz süreçlerine oldukça az dahil edilmiştir (Erişen, 2014: 356-357).

Dış politika analizinin temelini oluşturan önemli eserlerden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki Richard C. Snyder, H.W. Bruck ve Burton Sapin'in 1954 yılında ortaya koyduğu *Decision Making as an Approach to the Study of International Politics (Uluslararası Politika Çalışmalarına Bir Yaklaşım Olarak Karar Verme)* isimli çalışmasıdır (Hudson, 2016: 13). Bu çalışmada ilk kez devlet altı aktörlerin dış politika karar verme süreçleri analiz edilirken kullanıldığı görülmüştür. Snyder, Bruck ve Sapin'e göre dış politika karar alma sürecinde kişiler

devletlerden daha çok söz sahibidir ve bu nedenle dış politikayı kişiler, etkilendikleri ortam ve sonrasında dışarıdan gelen etkiler oluşturmaktadır. Bu düşünürlerin asıl odaklandığı nokta sonuçlar değil dış politika kararlarının oluşum aşamasıdır (Erişen, 2014: 357).

Dış politika analizi sürecinin temelini oluşturan diğer bir eser ise 1964 yılında James N. Rosenau tarafından kaleme alınan ve 1966 yılında bir kitap bölümü olarak yayımlanan *Pre-theories and Theories of Foreign Policy (Dış Politika Teorileri ve Ön Teoriler)* isimli çalışmadır. Bu çalışmada Rosenau aktör unsuruna odaklanarak belli bir görüş ortaya koymaya çalışmaktadır (Hudson, 2016: 14-15). Rosenau dış politika karar verme sürecinde devletler arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılmadığı zaman herhangi bir genel ifade ve kuram ortaya çıkmadığını belirterek bu tür çalışmaların yeterli olmadığını ifade etmiştir (Efegil, 2018: 36-37). Ona göre dış politika sürecinde net kriterlere ulaşmak için olguların kullanılması ve doğruluğu ispatlanabilir önermelerin kullanılması gerekmektedir (Erişen, 2014: 357).

Dış politikada karar alma sürecinin ortaya çıkışına katkı yapan temel eserlerden bir diğeri ise Harold ve Margaret Sprout'un 1956 tarihli *Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics (Uluslararası Politika Bağlamında İnsan-Çevre İlişkisi Hipotezleri)* eseridir. Bu eserde Harold ve Margaret Sprout, dış politika karar verme sürecini açıklarken bu aşamada etkili olan kişilerin veya toplulukların iç, psikolojik ve siyasal durumlarına bakmışlardır (Hudson, 2016: 14-15). Onlara göre karar verici konumunda bulunan kişiler karar verme sürecinde çevreden etkilenecek bu süreci algılama ve yorumlama süzgecinden geçirerek bir sonuca ulaşmaktadırlar. Ancak bu aşamada gerçek durum ile psikolojik durum arasında farklılıklar olduğu için belli uyumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Bu uyumsuzlukların ortaya çıkmasında ise geçmişe dair yaşanan travmalar, kültürler ve tecrübeler gibi etkenler rol oynamaktadır (Efegil, 2018: 37).

Belirtilen bu üç temel çalışma dış politika analizi süreçlerinde temel eser olarak kabul edilmektedir. Bu temel eserlerin ortaya koyduğu ortak nokta ise dış politika karar alma süreçlerinde devlet dışında birey temelli analizlere daha çok önem verilmesi ve bu analizler yapılırken bireylerin kişilik, psikolojik ve siyasal durumlarının yanı sıra etkilendikleri çevrelerin ve yaşadıkları tecrübelerin de dikkate alınmasıdır. Dış politika karar alma süreçlerinde bu tür aktör odaklı analizler yapıldığında genellenebilir ve test edilebilir önermelerin ortaya konulabileceğini ifade etmektedirler.

Dış politika karar verme sürecinde geçmiş dönemlerde yapılan analizlerin yanı sıra yakın dönemde yapılan bazı çalışmalar da mevcuttur. Bu tür çalışmalar genellikle Soğuk Savaş döneminin devlet temelli analizlerinden sıyrılarak karar verme konumunda bulunan liderlerin yanı sıra çeşitli aktörlerin de dahil edildiği analizler yapılmıştır (Erişen, 2014: 358-359). Bu dönemdeki analizlerin önemli bir özelliği liderlerin algılarına ve inançlarına odaklanmasıdır. Özellikle Alexander George ve Margaret Hermann'ın çalışmaları ile liderlerin algılamaları ve inançları

analiz edilerek belli dış politika çıktıları elde edilmişti. Liderler analiz edilirken ayrıca devlet altı aktörlere de odaklanılmıştır. Ayrıca rasyonel oyun teorisi, oyun teorisi gibi bilimsel yaklaşımları kullanarak genellenebilir sonuçlar ortaya çıkarmışlardır (Erişen, 2014:359).

1.2.2. Dış Politika Sürecinde Analiz Düzeyleri

Dış politika sürecini analiz ederken bu alanda çalışma yapan araştırmacıların oluşturmaya çalıştığı bir odak noktası vardır. Araştırmacıların odak noktasını oluşturan unsurlar arasında analizin dayatılacağı temeller ve bu temeller ışığında analizin devamlılığını sağlayan düzeyler sayılmaktadır. Buradan hareketle dış politika analizinin temellerini ortaya koyan Synder, Bruck ve Sapin gibi araştırmacılar dış politika analizini üç temel noktaya oturtmuştur. Bu noktalar karar verme sürecinde bulunan kişiler, bu kişilerin bir arada bulunduğu topluluklar ve kararların oluşturulduğu süreçler olarak sıralanabilmektedir (Güleç, 2018: 81).

Uluslararası alanda ortaya çıkan olaylar ve durumları incelemek oldukça zordur. Bunun en önemli nedenlerinden biri oldukça fazla sayıda farklı aktörün sürece dahil olması ve ortaya çıkan bu aktör çeşitliliğinden dolayı ilişki ağlarının karmaşık bir hal almasıdır. Bu nedenle dış politika analizi bu süreci sade hale getirmek, anlamak ve değerlendirmek için analiz düzeyleri ortaya koymaktadır. Bu analiz düzeylerini incelerken temel olarak üç çeşit unsurdan bahsetmek mümkündür (Erişen, 2014: 360).

Tablo 2: Dış Politika Analiz Düzeyleri

Analiz Düzeyi	Kapsamı
Birey	Liderlerin dünyayı algılama şekilleri, liderlik özellikleri, kişiliği, inançları, tepkileri, kişisel değerleri vb.
Devlet	Devlet kurumları (parlamento, bakanlar kurulu, devlet rejimi, siyasi partiler, bürokratik birimler vb.), devlet dışı birimler (medya, sivil toplum, çıkar grupları, kamuoyu, etnik gruplar, iş adamları vb.) ve sosyolojik faktörler (siyasal kültür, ekonomik koşullar, tarih, din, milliyetçilik vb.)
Sistem	Devlet ve devlet-dışı uluslararası aktörler, uluslararası sistemin yapısı ve uluslararası sistemin benimsediği değerler.

Kaynak: Ertan Efeğil, 2018: 22

Marijke Breuning'in *Foreign Policy Analysis (Dış Politika Analizi)* adlı kitabı dış politika karar verme sürecini analiz ederken dış politika sürecine etki eden faktörleri anlamak için temel eser niteliğindedir (Efeğil, 2018: 23). Bu analiz düzeylerinden birey temelli analiz düzeyine baktığımızda karşımıza bireylerin sahip olduğu algıları, tavırları ve tercihleri çıkmaktadır. Birey temelli analiz düzeyini oluşturan etmenlerin başında karar verici konumda olan kişilerin dış politika sürecini oluşturması, bu süreçleri yönlendirmesi ve tarihi dönemlere etki etmesi gelmektedir. Bu nedenle karar verme sürecinde bulunan kişilerin algıları ve sahip oldukları kişisel özellikleri birey

seviyesindeki analiz düzeyinin en önemli noktalarını oluşturmaktadır. Ayrıca bu kişilerin bulunduğu ortamdaki gruplarla da ilişkileri incelenerek bu toplulukların bireyin karar verme sürecine ne gibi etki yaptıkları araştırılmaktadır (Erişen, 2014: 360-361).

Efegil (2018: 23)'e göre Breuning'in dış politika analiz düzeylerinin ikinci unsuru devlet düzeyidir. Bu analiz düzeyi incelenirken özellikle devletin sahip olduğu kurumların oluşturduğu devlet içi unsurlar ile çeşitli çıkar gruplarının, medyanın, sivil toplum kuruluşu (STK)'nın oluşturduğu devlet dışı unsurlar dikkate alınmaktadır (Efegil, 2018: 23). Devletin sahip olduğu bu iç ve dış nitelikler karar verici konumda olan liderin veya herhangi bir grubun opsiyonlar arasından seçim yapmasını etkileyebilmektedir (Erişen, 2014: 362).

Dış politika analizi sürecinde Breuning'in belirlediği üçüncü düzey ise sistem unsurudur. Bu unsur analiz sürecinde temel olarak devlet üstü yapılara ve devletlerarası duruma odaklanmaktadır. Bu düzey yalnızca bir devlet değil birden fazla devletin birbirleri ile etkileşim içine girmesine ve bunun sonucunda ortaya çıkan duruma odaklanmaktadır. Ortaya çıkan bu devletlerarası ve devletler üstü unsurların dış politika sürecinde etkili oldukları ileri sürülmektedir (Erişen, 2014: 363). Ayrıca bu düzeyde birçok devletin benimsediği değerler, prensipler ve kurallar da dış politika sürecini etkileyen faktörler olarak kabul edilmektedir (Efegil, 2018: 23).

1.3. Neoklasik Realizm ve Dış Politika

Uluslararası ilişkiler teorileri, uluslararası alanda meydana gelen olaylara yönelik devletlerin davranışlarını incelemek için farklı yöntemler kullanarak çalışmalar yürütmüştür. Mevcut tehdit durumlarına yönelik dış politika davranışlarının belirlenmesi için çeşitli teoriler öne çıkmıştır. Bunlardan biri de realist teoridir. Ancak zamanla ortaya çıkan yeni gelişmelerin açıklanamaması nedeni ile realist teoriden neorealizm ve neoklasik realizm adıyla farklı teoriler türemiştir. Sistem unsurunu dış politika analizlerinde tek argüman olarak kullanan neorealist teori, SSCB'nin hiçbir askeri müdahale olmadan dağılmasını açıklayamaması sonucu sorgulanmaya başlamıştır. Bunun sonucunda SSCB'nin dağılmasını iç dinamiklerinde meydana gelen değişimlerle açıklamaya çalışan ve sistem unsurunun yanında devletlerin iç yapısından kaynaklanan faktörleri de dış politika analizi sürecine ekleyen neoklasik realizm ortaya çıkmıştır. Neoklasik realizm, ilk olarak 1998 yılında Gideon Rose tarafından *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy* adlı makalede kullanılmıştır.

Neoklasik realizm, dış politika analizini oluştururken hem mevcut uluslararası sistemi hem de ilgili devletlerin iç yapısını analiz sürecine dahil etmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın ana teorik temelini neoklasik realizm oluşturmaktadır. ABD'nin mevcut siyasal yapısı, siyasi partileri, düşünce kuruluşları, toplumsal yapısı ve medya gibi unsurları nihai karar alıcıların davranışlarında ve dolayısıyla devletin dış politika davranışlarında önemli etkilere sahiptir. Örneğin, 11 Eylül

saldırılarından sonra ABD'nin Irak ve Afganistan müdahalelerinin yanı sıra radikal islama yönelik politikaları o dönemin etkili bir gücü olarak gösterilen neo-muhafazakar adlı yapının etkisi ile açıklanabilmektedir. Obama'nın ve dolayısıyla ABD'nin Suriye Krizi'ne yönelik dış politika davranışlarını okumak için de hem uluslararası sistemdeki mevcut duruma hem de devletin iç yapısına, karar alıcı konumda olan kişilerin de algılarına bakmak gerekmektedir.

1.3.1. Neoklasik Realizm'in Ortaya Çıkışı

Soğuk Savaş'ın SSCB'nin dağılması sonucu sona ermesi bu dönemde etkili olan neorealist teorinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bunun en büyük nedeni neorealist teorinin hiçbir askeri müdahale olmaksızın dönemin ikinci büyük gücü olan SSCB'nin dağılmasını açıklayamamasıdır. Bunun sonucunda eleştirel ve yapısalcı birçok teorinin yanında yeni bir realist teori ortaya çıkmıştır. Bu yeni realist teoriye neoklasik realizm adı verilmiştir (Kardaş ve Balcı, 2014: 131).

Neoklasik realizm, 1990'lı yıllarda uluslararası sistemde var olan iki temel tartışma sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tartışmaların ilki soğuk savaş döneminde ABD'nin oluşturduğu tek kutuplu sistemdir. İkinci önemli tartışma ise yine soğuk savaş döneminde var olan büyük, süper güç konumunda bulunan ABD'ye karşı neden bir dengeleme adımı atmadıkları düşüncesidir. Yeni liberal kurumsalcılar ve Neo realist akım arasında oluşan bu tartışmaya katkı sağlamak isteyen Randal Schweller ve David Priess, Neo realizmin ortaya çıkışını belirlemek amacıyla çalışmalar ortaya koymuştur (Balta, 2014; 127). Bu kavramı ortaya atan ilk kişi Gideon Rose'dur (Eyüp, 2019; 184).

Ona göre bir ülkenin dış politika anlayışı ve arzularını, onun uluslararası arenadaki konumu ve maddi yetenekleri aracılığıyla oluştuğunu ileri sürmektedir (Eyüp, 2019; 185). Neoklasik realizm, uluslararası ilişkileri tanımlayan en temel argümanın devlet yapısı olduğunu ileri sürmektedir. Bu düşünceden hareketle ülkelerin dış politika anlayışını ve ülkeler arası ilişkileri inceler (Eyüp, 2019; 185). Neoklasik realizm uluslararası alanda anarşik yapıdaki devlet davranışlarını, devlet ve lider seviyesindeki unsurlarla açıkladığı için sistemik değil, genel bir dış politika teorisi olarak tanımlanmaktadır (Ersoy, 2019; 185)

Neoklasik realistler, devletlerin güç ve çıkar ilişkileri ile birlikte yönlendirildiğini ileri sürmüşlerdir. Bundan dolayı uluslararası sonuçların analizi yapılırken maddi kapasitelerin ve güç dağılımlarının asıl analiz noktası olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar (Arı, 2013: 174). Bu teoriye göre bir ülkenin dış politikası o ülkenin uluslararası sistemdeki yeri ve özellikle görece maddi güçleri tarafından belirlenir (Rose, 1998: 146). Bu durum neoklasik realist olarak kabul edilen isimlerin çalışmalarında açık bir şekilde görülmektedir. Rose (1998: 154)'a göre Fareed Zakaria ABD'nin dış politikasını, William Curti Wohlforth SSCB dış politikasını, Thomas Christensen ABD ve Çin arasındaki rekabeti, Randal L. Schweller II. Dünya Savaşında tarafların

dış politikalarını incelemiştir. Bu çalışmaların ana teması olarak devletlerin göreceli güçlerinin dış politikaları üzerindeki etkisi belirlenmiştir (Rose, 1998: 154).

Neoklasik realistler, liderlerin iç siyasi engelleri, küresel ve ulusal ekonomi süreçleri ve güç değişimlerini nasıl algıladıklarının devlet davranışlarında önemli etkisi olduğunu ileri sürmektedirler. Bunun sonucu olarak güç dağılımı ve anarşi durumunun oluşturduğu uluslararası sistemin liderler açısından belirsiz bir durum oluşturduğunu ifade etmektedirler. Dolayısıyla sistemin yanı sıra siyasi aktörler ve ülke içi süreçleri de dış politika analizine dahil etmektedirler (Kardaş ve Balcı, 2014: 131).

1.3.2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika Analizi

Neoklasik realizmin devletlerin dış politikalarını analiz etme sürecine bakıldığında karşımıza üç farklı unsur çıkmaktadır. Bunlardan ilki *bağımlı değişkendir*. Neoklasikler devletlerin dış politikasını bağımlı değişken olarak kabul etmektedirler. İkinci unsur olarak bağımlı değişkenin etkileşimi ile birleşerek dış politika analizi sürecine katkıda bulunan *bağımsız değişken* karşımıza çıkmaktadır. Bağımsız değişkenin en önemli unsurunun ise uluslararası sistem olduğu kabul edilmektedir. Dış politika analizinde bağımlı ve bağımsız değişken ile etkileşime girerek analizin tamamlanmasını sağlayan üçüncü unsur ise *ara değişkenlerdir*. Ara değişkenlerin ana noktalarından biri olarak devletlerin iç yapısından kaynaklanan faktörler kabul edilmektedir ve bu değişkenlerin devletlerin dış politikalarına yön verdiği ileri sürülmektedir (Kiraz, 2018: 422).

1.3.2.1. Bağımlı Değişken

Neoklasik realizm ilgili devletin dış politika analizi sürecinde bağımlı değişken olarak devletin dış politika stratejilerini ve sonuçlarını kullanmaktadır. Neoklasik realist teoriyi savunan teorisyenler farklı ya da benzer devletlerin farklı zamanlarda neden aynı stratejileri izlediğini anlama amacıyla devletlerin dış politika davranışlarını incelemektedirler. Bunun sonucunda bağımlı değişken olarak devletlerin izlediği stratejiler için benzetme, yenileme veya mevcut stratejiyi koruma gibi çeşitli yapılar ile analizlerin çok boyutlu olmasını sağlamaktadırlar (Kiraz, 2018: 422).

1.3.2.2. Bağımsız Değişken

Neoklasik realistler dış politika analiz sürecinde bağımsız değişken olarak sistemin yani devletlerin göreceli maddi güçlerinin baskısını belirlemiştir. Bu teorisyenlere göre güç devletlerin birbiri üzerindeki etkilerinin kaynakları ve kapasiteleridir. Dolayısıyla devletlerin hedefleri ve çıkarlarına göre dış politika davranışları sergilediklerini öne sürmektedirler. Güç kavramı neoklasik realistlerin dış politika analizinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak yapısal realistlerde olduğu gibi

aynı durumda bütün devletlerin aynı dış politika davranışında bulunmayacağını ileri sürerek güç unsurunu devletlerin dış politikalarında tek değişken olarak kabul etmemektedirler. Onlar için devletlerin kendilerine özgü yapılarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Kiraz, 2018: 427-428).

1.3.2.3. Ara Değişkenler

Neoklasik realizmde dış politika analizi için esas belirleyici unsur olarak devletlerin iç yapılarının ve karar alıcıların algılarının oluşturduğu ara değişkenler kabul edilmektedir. Neoklasik anlayışta farklı devletlere göre birçok farklı ara değişkenler olmasının yanı sıra genel olarak karar alıcıların algıları ve devletlerin iç yapısı incelenmektedir. Karar vericilerin algılarının dış politika analizinde önemli değişken olarak kabul edilmesinin nedeni her türlü karar alma sürecinde olmaları ve karar alma yetkisini elinde bulundurmalarıdır. Dolayısıyla bütün bu karar alma ve uygulama süreçlerinde aktif olarak buldukları için algıları dış politika kararlarında önemli etkiye sahiptir (Kiraz, 2018: 430-431). Diğer bir ara değişken olarak ise devletlerin yerel faktörleri kabul edilmektedir. Her devletin kendine özgü yerel faktörü olmakla birlikte ana faktörler olarak ilgili devletin toplumsal ve kültürel yapısı, tarihsel sürekliliği, kurumsal yapısı ve özerkliği, çıkar grupları ve medyası kabul edilmektedir. Yerel faktörler toplumun kendisi olduğu için dış politikada belirleyici olmaktadır. Bu faktörlerin devletlerin dış politikalarında belirleyicilik dereceleri dış politika kararlarından etkilenme ve bu kararları etkileme derecelerine göre değişkenlik göstermektedir (Kiraz, 2018: 435).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ABD DIŞ POLİTİKA GELENEĞİNİN OLUŞUMU

2.1. I.Dünya Savaşı'ndan 11 Eylül Saldırılarına kadar ABD Dış Politikası

ABD'nin bağımsızlığını kazanmasından II. Dünya Savaşı'na katılmasına kadar olan dönem göz önünde bulundurulduğunda ana dış politika davranışı *izolasyonizmdir*¹. ABD dış politikasına uzun süre hakim olan bu anlayış, farklı coğrafyalar için de geçerli olmuş ve dünya lideri olma yolunda ABD için kilit bir role sahip olmuştur (Ataman ve Gökcan, 2012: 202). Bu anlayış ile II. Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkan ABD, dış politikasını SSCB'ye karşı bir anlayış geliştirerek çift kutuplu sisteme göre şekillendirmiştir. Soğuk Savaş döneminde gücünü muhafaza eden ABD, SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan durumu anlamlandırmaya çalışmıştır. ABD, bu gelişmeyle gücünü sistem içerisinde sağlamlaştırmasına karşın 11 Eylül saldırıları ile büyük bir travma geçirmiştir (Ataman ve Gökcan, 2012: 206-207). ABD'nin dış politika geleneğinde önemli bir yer edinen izolasyonizmin zamanla ortaya çıkan farklı olaylar ve durumlar nedeniyle terk edilmesi sonucu, yeni dış politika anlayışı geliştirme zorunluluğu doğmuştur. Bu durumun ilk ortaya çıktığı dönem ise Soğuk Savaş dönemi olmuştur. ABD gibi güçlü aktörler, belli dönemlerde ortaya çıkan durumlara ayak uydurmak ve güçlerini muhafaza etmek amacıyla geleneksel dış politikalarında değişikliğe gitmek durumunda kalabilmektedirler. ABD dış politika geleneğini anlamak için uluslararası alanda ortaya çıkan önemli gelişmelere bakmak gerekmektedir. Bunun için öncelikle I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'na ardından Soğuk Savaş Dönemi'nde yaşanan olaylara ve son olarak 11 Eylül terör saldırılarının yarattığı etkilere değinmekte fayda vardır.

2.1.1. I.Dünya Savaşı'nda ABD

ABD kurucuları ülkelerinin kendi kıtasında oluşumunu tamamladıktan sonra bir *yayıma* anlayışı içinde hareket edeceklerini belirtmişlerdir. Bu yayılmanın asıl dayanak noktasını *Açık Kader*² anlayışı oluşturmaktadır. Bu anlayışı ilerletip bugünkü sınırlarına eriştikten sonra ticari bir amaç için genişleme başlamış ve Batı merkezli bir yayılma göstermişlerdir. Bütün uluslar

¹ İzolasyonizm, diğer devletlerin faaliyetlerine karışmayarak kendisini dünyada yaşanan gelişmelerden uzak tutma olarak tanımlanmaktadır. ABD açısından bu politikanın temelinde herhangi bir devletle siyasi bağlantıyı en düşük seviyede ticari bağlantıyı ise oldukça yüksek seviyede tutmak vardır. Bu politikanın ilk uygulayıcısı olarak ABD'nin kurucu babaları arasında bulunan George Washington gösterilmektedir (Çakır, 2020: 18).

² Açık Kader, ABD'nin bulunduğu kıtada Tanrı tarafından verilen yetki ile yayılma hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu hak Tanrı tarafından verildiği için bu yayılmanın engellenmesi Tanrıya karşı gelmek ile eş tutulmuştur. Ayrıca bu açık yazgı anlayışına göre Tanrı ABD'ye dünyanın geri kalanını özgürleştirme görevini vermişti. Bu anlayışla hareket eden ABD halkının nüfusu bölgede giderek artmıştı (Gürsel, 2008: 123).

içerisinde diğerlerinden her alanda üstün ve tek büyük güç olmak amaçları ile hareket etmişlerdir (Anderson, 2015: 15-16). ABD bu tek güce ulaşma yolunda en önemli avantajını bulunduğu coğrafyadan sağlamıştır. Okyanuslarla çevrili olması sonucu doğal bir korunma durumu vardır. Bu korunmaya az sayıda komşusunun olması ve kurulduğu dönemde var olan güçlerden uzak bir coğrafyada bulunması örnek verilebilir. Ayrıca topraklarının verimli olması da üretim ve ticari açıdan ülkeye zenginlik sağlamıştır. Bu avantajlar neticesinde ABD'nin genişlemesinin önü açılmıştır. Örneğin Bismarck bu tür kolaylıkların Amerikan halkına Tanrı tarafından ayrıcalık tanındığını öne sürmüştür (Çakmak, 2011: 3). Buradan da anlaşılacağı üzere ABD kuruluşuyla birlikte elde ettiği avantajları kullanarak kısa sürede yükselen bir güç olmuştur. Bu gücü *Açık Kader* anlayışıyla kullanarak sınırlarını aşmak ve yayılmak istemişlerdir. Bu yayılmanın ilk ve önemli göstergesi ise I. Dünya Savaşı'ı olmuştur.

Amerikan ulusunu Tanrı'nın yönlendirdiğine ve Amerikan halkına özgürlük verdiği inanan Woodrow Wilson, 1917 yılında ABD'yi I. Dünya Savaşı'na sokmuştur. Wilson'un bu adımı atmasında en önemli etken Tanrı tarafından verilen ilahi kaderi gerçekleştirmek ve dünyayı kurtarmak olmuştur (Anderson, 2015, 19-20). ABD yayılmaya başladığı dönemden itibaren önemli bir güç olmuştur. 1861 yılında başlayan iç savaştan güçlenerek çıkan ABD, askeri ve ekonomi alanında kendini kademeli olarak göstermeye başlamıştır. Bunun yanı sıra nüfusu da giderek artmıştır. ABD, kurucularının oluşturduğu dış politika geleneği ile Avrupa'daki her türlü çekişme ve ittifak arayışlarından uzak durmaktaydı. Ancak I. Dünya Savaşı ile bu anlayış değişmiştir (Öngün, 2007: 43-44)

Savaş ortaya çıktığında ABD tarafsızlık politikasını uygulamaya başlamıştır. Ancak hem müttefiki İngiltere, Fransa gibi ülkeler ile hem de Almanya ile ticareti devam ettiği için tam bir tarafsızlık söz konusu olmamıştır. ABD'nin bu ticari faaliyetleri Almanya ile azalma eğilimi göstermiştir. Ayrıca ABD'nin diğer ülkelere sağladığı kredilerle karşılaştırıldığında Almanya'ya sağlanan kredi çok az bir miktarı oluşturmaktadır. Bundan dolayı Almanya tepki göstermiş ve ABD'nin ticaret gemilerine abluka uygulamaya ve bazılarını batırmaya başlamıştır. ABD'nin savaşa dahil olmasının ve Almanya'ya saldırmasının nedenlerinden biri de *Zimmermann* adıyla bilinen telgraftır. Bu telgrafa göre Almanya, Meksika'dan kendisi ile birlikte ABD'ye karşı savaşa girmesini istemekteydi. Bunun sonucunda ABD'ye kaybettiği topraklarını geri alma önerisini sunmaktaydı. Bu gelişmeler ışığında Wilson kongreden savaşa girme izni istedi ve 4 Nisan 1917 yılında kongre kararıyla ABD resmen savaşa girmişti (Gözen, 2018: 13-14)

1917 yılında Bolşevik Devrimi'nin ardından SSCB'nin savaş dışı kalması ile Almanya doğuda zafer elde etmiştir. Ancak ABD savaşa girerek hem SSCB'nin boşluğunu doldurmuş hem de batıda müttefiklerin Almanya'ya karşı zafer elde etmesini sağlamıştır. Savaşın bitirilerek yeni bir düzen oluşturulmasında öncülüğü yine ABD yapmış ve Wilson barışı temel alan 14 ilkesini ilan etmiştir. Yine Wilson'un önderliğinde tekrar bir dünya savaşının ortaya çıkmaması için tüm

ülkeleri içeren bir örgütün kurulması gündeme gelmiştir. Daha sonrasında asıl amacı devletlerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak, silahsızlanmayı sağlamak ve hukuk üstünlüğünü benimsetmek olan MC adıyla anılan bu örgüt kurulmuştur. Bu kuruluş büyük umutlarla kurulmasına rağmen ileriki zamanlarda bazı ülkelerin farklı coğrafyalardaki işgallerini durdurmakta yeterli olmamıştır (Erhan ve Özkoç, 2014: 36-37).

Savaşın ABD açısından sonuçlarına baktığımızda Wilson'un oluşturmak istediği bu yeni düzenin en önemli adımı olan MC'ye ABD dahil olmamıştır. Wilson'un önerisine kongre olumsuz yanıt vermişti çünkü birçok kongre üyesi ABD'nin gelişmelere karşı aktif bir rol izlemesini istemiyordu. Onlara göre Avrupa ve Rusya'nın bulunduğu coğrafyalar ABD için tehlikeli bir hal almıştı (Karabulut, 2014: 63). Bir diğer sonuç olarak ise ABD'nin Japonya ile birlikte başat aktör olarak dünya sahnesine geldiği görülmektedir. Savaş öncesi durumda Avrupa devletlerinin oluşturduğu sistem hüküm sürerken, savaş sonrası güç merkezinde Avrupa devletlerinin ağırlıkları azalmış ve bu merkez Amerika kıtası ile Asya kıtasına doğru yayılma göstermiştir (Ozan, 2014: 200).

1918-1945 dönemleri arasına bakıldığında önemli adımların başında silahsızlandırma çalışmaları gelmektedir. 1922'de imzalanan *Deniz Silahlarının Sınırlandırılması Anlaşması* bu çalışmalardan biri olmuştur. Bu anlaşma ile İngiltere'nin deniz gücüne son verilirken Japonya'nın deniz gücü üstünlüğü sınırlandırılmıştır. Avrupa ülkeleri arasında tamirat borçları nedeniyle ortaya çıkan güvensizlik ortamını düzenlemek için ise 1925 tarihinde Locarno Anlaşmaları imzalanmıştır. Yeni düzenin oluşturulması açısından önem arz eden bu gelişmelere 1928 yılında Briand-Kellogg Paktı da eklenmiştir. Bu pakt ile devletler savaşın ortadan kalkacağını ve sorunlara barışçıl yollarla çözüm bulunacağını kabul etmişlerdir. Ancak bu barışçıl çabalar 1929 yılında ABD'de ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu kriz ABD başta olmak üzere Avrupa'nın tamamını etkilemiştir (Erhan ve Özkoç, 2014: 38). ABD hem barış görüşmelerinde gücünü hissettirmiş hem de kendi içinde çıkan krizden Avrupa kıtasındaki devletler başta olmak üzere çeşitli ülkelerin etkilenmesi nedeniyle etkili ve güçlü bir devlet olduğunu göstermiştir. Savaş sonrası döneme bakıldığında Avrupa başta olmak üzere birçok devletin ABD'ye ekonomik açıdan bağlı olmaları ABD'nin gücünü gözler önüne sermektedir.

2.1.2. ABD ve II. Dünya Savaşı

II. Dünya Savaşı'nın başlama nedenlerine baktığımızda karşımıza ilk olarak I. Dünya Savaşı'nın sonuçları çıkmaktadır. Bunlar arasında I. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde istikrarın sağlanamaması, oluşturulan Versay düzenini yıkmaya çalışan Alman yayılcılığı ve I. Dünya Savaşı'ndaki güç mücadelelerinin devam etmesi sayılabilmektedir (Erhan ve Özkoç, 2014: 40).

Savaş ortaya çıktığında ABD için savaşın sonuçları çok önemliydi. ABD'nin kabul edemeyeceği sonuç savaşı Almanların kazanmasıydı. Ancak İngiltere'nin savaşı kazanma olasılığı da sterlin bloğunun gücünü artıracığı için iyi olmayabilirdi. Senaryoların en kötüsü ise sosyalizmin kıtayı ele geçirmesi olabilirdi. Bu senaryolara karşın Roosevelt'in kurmaylarının ana hedefleri, dünyayı kapitalizm için güvenli hale getirmek ve ABD'nin üstün konumda olmasını sağlamaktı (Anderson, 2015: 26).

Savaş öncesi ABD'nin mevcut durumuna baktığımızda herhangi bir ülke ile müttefiklik durumu olmamasının yanında hiçbir ülkede de askeri üsleri bulunmamaktaydı. ABD'nin asıl amacı ülkeyi mevcut sınırları içinde korumak ve güvenliğini sağlamaktı. Ancak bunu devletlerle ittifak kurarak değil jeopolitik konumunun sağladığı avantajlardan yararlanarak yapmak istiyordu. Bundan dolayı ABD, bu amaçla ilan edilen ve *Amerika Amerikalılarıdır* özünü şiar edinen Monroe Doktrini'ni II. Dünya Savaşı'na kadar terk etmemiştir. ABD halkı da müdahale karşıtı bir görüş benimsemenin yanı sıra barışın sağlanabileceğini ve savaşlardan kaçınılması gerektiğini ileri sürmekteydiler (Özkan, 2011: 58-59). ABD'nin izolasyonculuk politikasını kendisine bir tehdit gelmediği sürece devam ettirme taraftarı olduğu ortaya çıkmaktaydı. Ancak dünya sahnesine başat güç olarak çıktığı bu dönemlerde ittifaklara dahil olmaması veya tamamen kendi kıtasında varlığını sürdürmesi mümkün gözükmemekteydi. Çünkü devletlerarası ilişkiler ağı I. Dünya Savaşı'ndan sonra daha da gelişmişti. ABD'nin ekonomik gücü kıta dışına taşmış ve ABD oluşturulan barış sisteminde en önemli güç olmuştu.

ABD, II. Dünya Savaşı'nda I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi tarafsızlık politikasının gerektirdiği gibi hareket etmişti. Savaşın başlangıcında tarafsız olduğunu ilan eden ABD, savaş esnasında İngiltere'ye her türlü yardımı yapmıştı. İngiltere ile iş birliğinin yanı sıra *Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu*³ ile hem İngiltere'ye hem müttefiklere askeri ekipman yardımı yapmıştı. Yeni düzenin oluşturulması çalışmalarını Roosevelt ile Churchill beraber yürütmüştü ve bunu sonucunda *Atlantik Şartı*⁴ yayınlanmıştı. ABD ve İngiltere başkanlar nezdinde iş birliği yaptığı sırada ABD, Japonya ile gerginlikler yaşamaktaydı. Bu gerginlikler 7 Aralık 1941 yılında Japonya tarafından ABD'nin Pearl Harbor Üssü'ne saldırı düzenlemesi sonucu askeri çatışmaya dönüşmüştü. Sonrasında ABD Kongresi'nin Japonya'ya savaş ilan etmesi sonucu ABD resmen savaşa girmiş oldu. ABD'nin savaşa girmesi ile ABD-SSCB-İngiltere arasında ittifak ortaya çıktı. Bu üçlü devlet savaşta aynı safta yer almanın yanında bir dizi konferanslarda bir araya gelerek savaş sonrası

³ Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu, II. Dünya Savaşı'nın başlangıcında Almanya'nın Atlantik'te Japonya'nın Pasifik'te yarattığı tehdit nedeni ile ABD tarafından diğer güçlere yardım amacıyla oluşturulmuştur. 11 Mart 1941 yılında kabul edilen bu kanun ABD başkanına, ülkeyi tehditlerden koruma noktasında önemli gördüğü devletlere askeri yardımın yanında çeşitli malzemeleri ödünç verme, kiralama, satma ya da takas olarak kullanma yetkisini vermektedir (Karakas, 2009: 22).

⁴ Atlantik şartı, II. Dünya Savaşı esnasında İngiltere'nin başbakanı Churchill ve ABD başkanı Roosevelt arasında 14 Ağustos 1941 yılında imzalanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın sona erdirilmesini ve sonraki dönemlerde uygulanacak politikaları kapsamaktaydı. İş birliği, eşitlik, kendi kaderini tayin hakkı gibi bazı durumlardan bahsedilmiştir. Bu bildiri ile ortak çıkarları ve ahlaki durumları savunmanın yanında çatışma durumunu da ortadan kaldırmak amaçlanmıştır (Arıkanoglu, 2016: 174-175).

düzeni oluşturma çabalarına girmişlerdi (Gözen, 2018: 16-17). Bu üçlü ittifak farklı görüşler, ideolojiler benimseyen ülkelerin ortak düşman ve çıkarlar söz konusu olduğunda aynı safta olabileceğini ve ortak kararlara, anlaşmalara imza atabileceklerini göstermektedir.

Atlantik Bildirisi ile birlikte ABD ve İngiltere, herhangi bir toprağın işgal edilmesini istemediklerini, her ulusun kendi yönetim şeklini seçebileceğini, küresel iş birliğinin geliştirilmesini, temel ham maddelere eşit ulaşımı, ticaret serbestinin sağlanmasını ve Mihver Devletleri'nin silahtan arındırılarak savaş sonrası silahsızlanmanın sağlanmasını amaçlamaktaydı. Bunun sonucunda ise Almanya'ya karşı savaşan 26 devlet bir araya gelerek 1 Ocak 1942 tarihinde *Birleşmiş Milletler Bildirisi*'ni imzalayarak ileride kurulacak örgütün temellerini atmışlardır (Yakut ve Yakut, 2019: 47). Avrupa'da savaş Almanya'nın 7 Mayıs 1945 yılında kayıtsız şartsız teslim olduğunu ilan eden anlaşmayı imzalamasına kadar sürmüştür. Uzak Doğu'da ABD savaşa sonradan dahil olmuş ve üç gün ara ile Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki bölgelerine iki atom bombası atmıştı. 10 Ağustos 1945 yılında Japonya teslim olduğunu ilan etmişti ve Uzak Doğu'da savaş son ermişti (Yakut ve Yakut, 2013: 54). Savaş sonrasında Roosevelt ve kurmayları yeni düzen için çalışmalarına başlamışlardı. 1942 yılında imzalanan bildiri ile temelleri atılan Birleşmiş Milletler (BM) örgütü ABD'nin New York eyaletinde kurulmuştur. Daha sonra ilan edilen Marshall Planı ile de ABD savaş sonrası Avrupa devletlerine yardım etmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte Avrupa ile ABD arasındaki karşılıklı bağımlılık vurgulanmaktadır (Sümer, 2008: 128). Savaşın başlangıcında tarafsızlığını ilan etmesine karşın müttefik devletlere yardımını ilk andan itibaren sürdüren ABD, savaşa sonradan girmiş ve asıl darbeyi vurarak savaşı sona erdirmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, prestijini artırmanın yanı sıra iki atom bombası kullanarak tek büyük güç olduğunu göstermiştir. II. Dünya Savaşı ABD'nin asıl gücünü ispatladığı savaş olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın ABD açısından sonuçlarına baktığımızda ABD dış politikası için bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. Savaş sonrasında oluşturulan BM'nin merkezinin ABD'nin önemini anlatmak için New York olarak belirlenmesi ve daha sonra ilan edilen Marshall Planı ile de iki kıta arasındaki karşılıklı bağımlılığın artması ABD dış politikası için önemli bir kazanımdır. Savaş sonrası Batıda oluşan güç boşluğu neticesinde ABD'nin bu siyasi ortama tam olarak katılmasını sağlamıştır (Sümer, 2008: 128). ABD savaş sonrası oluşan güç boşluğunu doldurmanın yanında uzun süredir uygulamakta olduğu yalnızcılık politikasını da terk etmiştir. ABD artık başat güç olduğu için Batıda çıkacak ufak bir soruna müdahale etme gerekliliğini kendinde hissedecektir. Bunun yanında Avrupa devletleri ile de oluşan karşılıklı bağımlılık sonucunda yalnızcılık politikasının değiştirilmesi gerekli hale gelmiştir.

2.1.3. Soğuk Savaş Dönemi ve ABD

2.1.3.1. Truman Dönemi

II. Dünya Savaşı sona erdiğinde SSCB, Doğu Avrupa'yı elinde bulundurmasına rağmen savaş nedeniyle ekonomik durumu kötüydü. Buna karşılık kendi topraklarında en ufak bir çatışma dahi olmayan ABD'nin savaş sonrası mallarına olan talep nedeniyle ekonomik gücü çok büyük artış göstermiştir. Ayrıca savaş sırasında Japonya'ya karşı kullanılan atom bombaları ABD'yi büyük bir güç haline getirmiştir. Bunun bir sonucu olarak ABD'nin elinde bulunan atom bombasının ortaya çıkardığı tehdit ABD halkı içerisinde tüm sorunları halledebilecekleri fikrini oluşturmuştur. 1945 yılında ölen Roosevelt'in yerine gelen Truman ise SSCB'ye karşı daha sert politikalar izleyeceğini belirtmiştir (Özkan, 2011: 61). Roosevelt'ten sonra başa gelen başkan yardımcısı Harry Truman ile ABD dış politikası farklı bir anlayış içerisine girmiştir. Savaşı Uzak Doğu'da bitiren atom bombalarını kullanan Truman, ABD'nin gücünü pekiştirmenin yanında SSCB'ye gözdağı vermiştir. Truman hem SSCB'nin Avrupa başta olmak üzere diğer bölgelere yayılmasını engellemek hem de ABD hegemonyasını kurmak istiyordu (Gözen 2018: 17).

SSCB'nin savaş sonrası düzenlenen konferanslarda yapılan anlaşmaları bozması Soğuk Savaş'ın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. SSCB, Doğu Avrupa'da halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesine izin vermeyip komünist rejimler oluşturmaktaydı. Yerel komünist partiler Fransa, İtalya ve Yunanistan gibi yerlerde yıkım planları yapmaya başlamışlardı. Truman ve kurmayları ABD'nin ortaya koyduğu barış ortamının SSCB tarafından bozulacağından endişe duymaktaydılar. Truman Doktrini⁵, Marshall Planı⁶ ve Kennan'ın X makalesi⁷ gibi adımlar SSCB'nin yayılmasına karşı ortaya çıkarak ABD'nin uzun yıllar dış politikasının temellerini oluşturmuştur (Roskin ve Berry, 2015, 81).

SSCB'nin komünizmi yayma çalışmalarını engelleme görevi ABD Dışişleri Bakanlığı'nda SSCB uzmanı olan George F. Kennan'a verilmişti. Kennan 1946 yılında ABD'nin uzun yıllar boyunca dış politika anlayışının temelini oluşturacak bir karşı strateji planı ortaya koymuştu. Bu stratejinin temelini ise SSCB'nin geniş ve korunmasız olan sınırlarının güvensizliği oluşturmaktaydı. Kennan'a göre SSCB'ye karşı ABD'nin dış politikası *uzun, sabırlı ve dikkatli çevreleme* şeklinde olmalıydı. Politika, SSCB'nin yönetmek zorunda olduğu gerilimi daha da

⁵ Truman Doktrini, II. Dünya Savaşı sonrasında iç savaş içerisinde bulunan Yunanistan'ın ve ekonomik sıkıntı yaşayan Türkiye'nin yayılmacı bir politika izleyen SSCB'nin etki altına girmemesi için ABD başkanı Truman tarafından ilan edilmiştir. Bu iki ülkeye yönelik ABD'nin sağlayacağı mali ve iktisadi yardımları kapsamaktadır (Ertem, 2009: 387).

⁶ Marshall Planı, II. Dünya Savaşı'nın ve sonuçlarının Avrupa'da yarattığı büyük yıkım ve kaostan dolayı Avrupa ülkelerinin kalkınması için ABD tarafından yapılacak mali ve iktisadi yardımları kapsamaktadır (Ertem, 2009: 391).

⁷ X makalesi, ABD'nin SSCB Uzmanı Olan George F. Kennan'ın ortaya koyduğu bir çalışmadır. Bu çalışma ile Kennan, SSCB'nin genel yapısını ve politikalarını ele alarak SSCB tehdidine karşı ABD'nin oluşturması gereken dış politika anlayışını ortaya koymuştur. X makale olarak anılmasının nedeni yazarının isminin gizlenmek istenmesidir (Ercan, 2017: 328).

artırma, bu yüzden SSCB'nin olduğundan daha fazla dikkatli olmasını sağlama ve sonucunda SSCB'nin parçalanmasını veya kademeli olarak yumuşamasını sağlama amacı gütmekteydi (Hook ve Spainer, 2018, 38-39). Kennan, kendi hegemonyasını sürdürmek yerine SSCB'ye karşı bir güç dengesi oluşturulması görüşündeydi. Ona göre ABD, SSCB, İngiltere, Almanya ve Japonya bu dönemin önemli güçleri olarak gösterilmekteydi. SSCB'ye karşı bu güçlerle birlik oluşturmak hem daha ekonomik olabilirdi hem de dengenin uzun ömürlü olmasını sağlayabilirdi (Worley, 2015: 110-111).

ABD'nin SSCB'nin yayılmasını engellemek ve güç dengesini sağlamak için ortaya koyduğu çevreleme politikasının önemli adımı olarak dönemin başkanının ismi ile anılan Truman Doktrini ilan edilmişti. Bu doktrin Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapılmasını öngörüyordu. SSCB'nin bu iki ülke üzerindeki etkisi sınırlandırılmazsa ABD ve Batı Avrupa için önemli olan Ortadoğu, SSCB'nin etkisi altına girebilirdi. Bu yardımlar ile ABD, hem iki ülke üzerindeki SSCB etkisini kırmakta hem de çevreleme politikasını uygulamaktaydı. Çevreleme politikasının ekonomi ayağını ise Marshall Planı oluşturmaktaydı. Savaşın ekonomik yıkımlarını ortadan kaldırmak için ABD'nin Avrupa ülkelerine yapacağı yardım bu planın temelini oluşturmaktaydı. Bu planın uygulanması ile hem Batı Avrupa kalkınmaya başlamış hem de dünya ticaret ve üretimi gelişmeye başlamıştı (Erhan ve Özkoç, 2014: 45)

ABD'nin uygulamaya koyduğu Truman Doktrini ve Marshall Planı'ndan sonra Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne 14 milyar dolarlık bir bütçe verilmiştir. Ayrıca 1944 yılında kabul edilen Bretton Woods sistemi ile ABD'nin uygulamaya koyduğu kurumsallaşma anlayışı da ilerlemeye devam etmiştir. Bu ilerlemeyi sağlayan bir diğer etken de BM'nin kurulması olmuş ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'ü (NATO) ile de kurumsallaşma süreci zirveye çıkmıştır. Bu liberal kurumsallaşma adımları ile ABD Batı Avrupa ülkelerini kendine bağlayan bir anlayış ortaya koymuştur (Öngün, 2007, 53). Truman döneminde oluşturulan ulus-devletlerarası yapılar ABD'nin hegemonyasını pekiştirmiştir. Bunun yanında Soğuk Savaş anlayışıyla ortaya çıkan güvenlik söylemi ve uluslararası ilişkiler bilinci gibi etkenler ABD hegemonyasının yeniden üretilmesine olanak sağlamıştır (Keyman, 2006: 5).

ABD'nin SSCB'ye yönelik çevreleme politikası devam ederken 1949 yılında Çin'de Mao liderliğinde milliyetçilerin tasfiye edilmesi ile komünist rejimin başa gelmesi Truman'ın dış politika anlayışına darbe vurmuştu. Çin'in kaybedilmesinden Truman ve Demokratları sorumlu tutan Cumhuriyetçiler, Senatör McCharty önderliğinde yıpratma girişimlerine başlamışlardı. Onlara göre Dışişleri Bakanlığı komünistlerin elindeydi. Bu dönemde SSCB de atom bombasına sahip olmuştu. Zor durumda kalan Truman yeni bir dış politika anlayışının geliştirilmesini istemişti.

Bunun sonucunda NSC-68⁸ adıyla bir belge oluşturulmuştu. Bu belge, ABD'nin tüm komünist olmayan ülkelerin savunmasını üstlenmek için oldukça maliyetli askeri genişlemeye gitmesini öngörmekteydi. 1950 yılında ortaya çıkan Kore Savaşı ise bu belgenin Amerikan halkına kabul ettirilmesi açısından bir fırsat olarak görülmekteydi. Ancak bu safhada Kore'deki ABD Generali MacArthur ile savaşın yürütülmesi konusunda anlaşmazlık ortaya çıkmıştı. Truman yönetimi sınırlı bir savaş isterken General MacArthur atom bombasının da kullanılacağı topyekün bir savaş taraftarıydı. Truman 1952 yılında görevi bırakırken 7 yıl içerisinde ABD dış politikasını değiştirmişti (Özkan, 2011: 65-67).

I. Dünya Savaşı ile başlayan ABD'nin uluslararası alanda yükselişi II. Dünya Savaşı sonrasında daha da artmıştı. Ancak bu dönemden itibaren uluslararası alanda yeni sorunlar ortaya çıkacağı öngörülmekteydi. Bu öngörülerini hem SSCB'nin komünizmi yayma amacı hem de Batı Avrupa'nın ABD ile bağımlı hale gelmesi gelişmeleri desteklemekteydi. Truman da buna yönelik adımlarında ABD dış politika geleneğinden farklı bir politika izlemiş ve ABD'yi uluslararası arenada daha aktif hale getirmiştir. Bu aktifliğin getirdiği avantaj ve dezavantajlara göre politikasını değiştirme yoluna gitmiştir.

2.1.3.2. Eisenhower Dönemi

Truman döneminde ortaya çıkan NSC-68 belgesi, Kore Savaşı ve komünizm karşıtlığı Eisenhower'ın dış politikasını oluşturmasında önemli rol oynamıştı. *Oğlanları Kore'den eve getirin* sözleriyle başa gelen Eisenhower, ilk icraat olarak Kore Savaşı ateşkesini imzalamıştı. Ona göre ABD'nin dünyadaki her alana ve insanlığa ulaşması mümkün gözükmemekteydi. Dolayısıyla Truman döneminde kabul edilen NSC-68 belgesini uygulanabilir görmemekteydi (Harunoğlu, 2017: 1153). Eisenhower, sürekli bir savaş durumunun ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini ileri sürmekteydi. Bu nedenle Kennan'ın stratejisinden hareketle belirlediği yer ve zamanda müdahale etme anlayışını geliştirmişti. Diplomatik stratejiye önem vermekteydi ve bu yüzden Bağdat Paketi gibi örgütlerin kurulması ve genişlemesini sağlayan anlaşmalara öncülük etti. Bu açıdan askeri alanı daha ucuz tutmak istiyordu ve nükleer gücün caydırıcılığını kullanarak aktif yanıt stratejisini ortaya koymuştu. Savunma harcamalarını azaltarak bombardıman uçakları, balistik füzeleri ve denizaltılarına önem vermişti (Worley, 2015: 124-125).

Seçildiği dönemde popüler imajı olan Eisenhower, Soğuk Savaş'a yönelik ABD hakkında bulunan korkuları bertaraf etmek için çeşitli yollar denemeye çalışmıştı. Öncelikle konvansiyonel ve nükleer güçleri desteklemiş, ittifaklar oluşturma yoluna gitmiş ve CIA'ye çeşitli gizli

⁸ NSC-68, Truman döneminde Milli Güvenlik Kurulu'nun 1950 yılında ortaya koyduğu belgeye verilen addır. Bu rapora göre 13 milyar dolar olan ABD askeri harcamaları 50 milyar dolara çıkarılacaktı. Bu rapora göre SSCB yaklaşık 4 yıl içerisinde ABD'yi yok edebilecek nükleer silah kapasitesine sahip olacaktı. NSC-68'e göre SSCB tehdidinin engellenmesinin tek yolu çok etkili ve sürdürülebilir askeri kapasiteye sahip olmaktır (Özkan, 2011: 66).

operasyonlarda destek vermiştir. Eisenhower'ın güvenlik politikalarının yapılandırılmasında nükleer silahlar caydırıcılık nedeniyle hayati öneme sahipti. Ayrıca bu silahların varlığı konvansiyonel silah harcamalarını azaltmaktaydı. Bu strateji ile ABD nükleer silahların caydırıcılığına daha da fazla bel bağlayacaktı (Hook ve Spainer, 202018: 69-70). *Yeni Bakış*⁹ adıyla ortaya çıkan Eisenhower'ın dış politika anlayışının amacı, SSCB'nin en az maliyetle çevrenmesi, bu maliyetin azaltılması için de nükleer silaha başvurulması olarak ilan edilmişti. *Topyekün Misilleme* olarak adlandırılan bu politikaya çeşitli ittifaklar, psikolojik savaş ve CIA aracılığıyla yürütülen gizli operasyonlar da eklenecekti (Harunoğlu, 2017: 1154). Eisenhower Doktrini Ortadoğu'da İngiliz ve Fransız birliklerin çekilmesinden sonra ortaya çıkan boşluktan SSCB'nin yararlanmaya çalışması nedeniyle oluşturulmuştu (Worley, 2015: 126). Doktrinin temelini komünist devletlerden herhangi bir devlete gelecek tehditlere karşı ABD'nin askeri ve ekonomik yardım yapması oluşturmaktaydı. Bu ABD'nin komünist rejimlere karşı Ortadoğu'da etkinliğini artırmayı amaçladığını göstermekteydi (Önder, 2020: 32).

ABD ile SSCB ilişkilerinde ilk ciddi sınav Eisenhower döneminde verilmiştir. Bu dönemde SSCB'ye karşı topyekün misilleme stratejisi ile hareket eden ABD, Çin'in BM'ye üyeliğini engellemiştir. Kuzey Kore'deki komünist saldırılara karşı Güney Kore'yi desteklemek için yapılan BM operasyonlarına liderlik etme yoluna gitmiştir. Dönemin SSCB lideri Krushcev ile iletişim kurulsa da olumlu bir sonuç alınamamıştır. Eisenhower, kendi adıyla anılan doktrini ilan ederek SSCB'nin Ortadoğu'ya yayılmasını önlemek için bölgede bulunan devletlerin iç işlerine gerektiğinde karışabileceğini belirtmiştir. Sonrasında SSCB ve ABD, Küba krizi, Berlin krizi, U-2 Füze Krizi, Vietnam Savaşı ve İran'daki Musaddık Darbesi gibi konularda karşı karşıya gelmişlerdir. Bu iki büyük gücün karşılaştığı alanlar Avrupa dışına yayılmıştır ve Afrika, Latin Amerika, Asya ülkelerinde bir tepki ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda ise 1960'lı yıllarda Bağlantısızlar Hareketi ortaya çıkmıştı. Bu tepkiler daha sonra Avrupa'ya da yayılma göstermiş ve başta Fransa olmak üzere çeşitli ülkelerde *68 hareketi* ortaya çıkmıştır (Gözen, 2018: 19).

Bu dönemde Eisenhower önemli bir dış politika aracı olarak CIA ve onun operasyonlarını kullanmaktaydı. Eisenhower istihbarat toplamayı dış politikasında önemli bir yere koyduğu için CIA'in faaliyetlerinin yaygınlaşmasını önemsemekteydi (Harunoğlu, 2017: 1155). CIA'in yürüttüğü faaliyetler ile ABD hem kolayca istihbarat toplayarak olaylara anında ve istediği şekilde müdahale edebilmekte hem de bölgesel alanda bu tür operasyonlarla etkinliğini artırabilmekteydi.

SSCB'nin bu dönemde nükleer füze denemeleri yapmaya başlaması ile bu alanda ABD'yi takip ettiği iddiaları ortaya atılmıştı. 1957 yılında *Sputnik* adlı uyduyu fırlatması ile bir endişe

⁹ Yeni Bakış, Eisenhower'ın SSCB'yi çevrelemek için ortaya koyduğu stratejiye verilen addır. Bu stratejinin temeli amaca az maliyetle ulaşmaktır. Bunun için nükleer silahların caydırıcılığını kullanmak istemiştir. Bu nükleer silahların caydırıcılığının yanında çeşitli birlikleri, psikolojik savaş ve CIA' in gizli operasyonlarını kullanmak stratejinin en önemli noktasını oluşturmaktaydı (Harunoğlu, 2017: 1154). Bu dönemde SSCB'nin nükleer güce sahip olmaması Eisenhower'ın stratejisini çok daha değerli kılmaktadır.

yaratmıştı. Bunun nedeni SSCB'nin, ABD'ye nükleer karşılık verme durumuydu. Ancak Eisenhower yönetiminden birçok kişi bu gelişmeyi küçümsemişti (Greenstein, 2009: 53).

2.1.3.3. Kennedy Dönemi

Eisenhower'dan sonra başa gelen Kennedy, selefinin uyguladığı sert politikaları bir kenara bırakarak nükleer güç kullanımı yerine konvansiyonel gücün kullanılması gerektiğini savunan *Esnek Karşılık Doktrini*'ni¹⁰ ilan etmiştir. Bunun sonucunda da *Uluslararası Kalkınma Ajansı* ile müttefiklere yapılan yardımlar artırılmıştır (Gündüz ve Göçoğlu, 2020: 736). Kennedy başkanlığa seçildiğinde artık ABD ve SSCB'de hidrojen bombaları ve onları tespit edebilen uzun menzilli bombardıman uçakları vardı. Kennedy döneminde ABD, *Esnek Karşılık Doktrini*'ne geri dönmüştür. SSCB yayılmasını engellemek için stratejik nükleer kuvvetlerden konvansiyonel olan ve konvansiyonel olmayan kuvvetlere yönelmiştir. *Esnek Karşılık* politikası ile hareket ederek çatışma türlerini yüksek, orta ve düşük yoğunluklu olarak belirleyerek buna göre karşılık verme ve kuvvet geliştirme anlayışı uygulamıştır (Worley, 2015: 131).

Kennedy Doktrini Latin Amerika'daki Doğu ve Batı rekabetine odaklanmanın yanında komünizmin küresel ölçekte kontrol altına alınmasını öngörmekteydi. Komünizm anlayışının Batı Yarımküre'de ise geri püskürtülmeye başladığını vurgulamaktaydı. Kennedy ayrıca Kuzey ve Güney eşitsizliklerine değinerek, ABD halkını zulüm, yoksulluk, hastalık ve savaşa karşı mücadele etmeye çağırmişti (Worley, 2015: 132).

Soğuk Savaş'ın en ciddi olayı Kennedy döneminde ABD ve SSCB arasında yaşanmıştı. ABD, Küba'da SSCB'nin nükleer güç olma amacını engellemek istiyordu ve bunun için nükleer savaşın tehdidi açısından SSCB ile karşı karşıya gelmişti. Daha sonra tarafların geri adım atması ile anlaşma sağlanmış ve bu dönemden sonra iki güç arasında detant (détante) adı verilen yumuşama dönemi başlamıştı (Gözen, 2018: 19). Bu krizi yönetirken Kennedy, Stratejik Hava Komutanlığı'nı alarm durumuna geçirmiş ve nükleer savaş başlığına sahip birçok *B-52* adlı bombardıman uçağını konuşlandırmıştı. Bunlara karşılık Kruşçev geri adım atmış ve Kennedy'nin gerilimi tırmandırma politikası sonuç elde etmişti ancak Castro'nun ayakta kalması ABD'ye yönelik tehdidi devam ettirmişti (Hook ve Spainer, 2018: 89-90). İleride yaşanacak herhangi bir krizin önüne geçilmesi amacıyla ABD ve SSCB arasına *kırmızı hat*¹¹ kurulmuştu (Erhan ve Özkoç, 2014: 49).

¹⁰ *Esnek Karşılık Doktrini*, Berlin krizi nedeniyle nükleer güç kullanımı temelli kitlesel karşılığın 1958 yılında sorgulanması sonucu kabul edilmiştir. Bu doktrin herhangi bir tehdit karşısında NATO ittifakının nükleer güce kademeli olarak başvurmasını öngörmekteydi. Buna göre bir tehdide karşı öncelikle doğrudan savunma, sonrasında kontrollü tırmanma ve en sonunda genel nükleer karşılık şeklinde tepki verilmesi amaçlanmaktaydı. Soğuk Savaşın sonuna kadar bu doktrin benimsenmiştir (Aksu Ereker, 2019: 2-3).

¹¹ *Kırmızı hat*, ABD ve SSCB'nin Küba'da yaşadığı krizin çözüme kavuşturulması sonucunda iki ülke arasında oluşturulmuştur. Küba krizinde iki ülkenin birbirine gönderdiği mesajların uzun sürmesi nedeniyle görüşmeler uzamış ve en kritik seviyeye kadar ulaşmıştı. Bu nedenle iki ülke arasında nükleer bir krizin tekrar yaşanmaması ve mesajların hızlı ulaşması için kırmızı telefon hattı kuruldu (İzmir, 2017: 187).

Bu dönemde yaşanan bir diğerk kriz ise Vietnam Savaşı olmuştur. Komünist Çin'in savunduğı Kuzey Vietnam'ın ABD'nin savunduğı Güney Vietnam'a yönelik saldırı ve ilhakını önlemek amacıyla yürütölen stratejiler daha sonra Vietnam Savaşı'na dönuşmüştür. Kennedy Güney Vietnam'a asker göndermiş, onun ölüminden sonra başa gelen yardımcısı Johnson ise bu stratejiyi sürdürmüştür (Gözen, 2018: 19). Bölgede ABD askerleri 200 bini geçmesine rağmen komünistlere karşı zafer elde edememişti (Erhan ve Özkoç, 2014: 49). Bu sonucun psikolojik etkilerine bakıldığında ABD kendinden görece çok daha zayıf bir ülke ile savaşmış ancak büyük bir hezimete uğramıştır. Bu nedenle ABD zayıf bir devlete karşı bir müdahale içerisine girmek istese Vietnam Savaşı akla gelmektedir. Bu duruma *Vietnam Sendromu* adı verilmektedir (Telatar, 2018: 461-462).

Kennedy öldüröldükten sonra başkan olarak yardımcısı Johnson göreve gelmiştir. *Büyük Toplum* adıyla bir dizi politika üretme yoluna gitmişti ve vergi indirimi gibi iç alanlarda bazı düzenlemeler yapmıştır. Kennedy döneminde olduğı gibi yine Vietnam önemli bir mesele olmuştur. Johnson bu durumla mücadele etmek için iki adımlı yol izledi. İlk olarak Güney Vietnam'a yönelik komünist saldırılara karşı hava saldırısı düzenlemeyi öngörüyordu. İkinci adım olarak ise Kuzey Vietnam'ı sürekli bombalayarak Güney'e yönelik komünist hareketlerden caydırma amacı vardı. Johnson bu stratejiye yönelik bölgedeki Amerikan askeri varlığının sayısını artırmıştır (Greenstein, 2009: 82-83). Ancak 1969 yılına girilirken Kuzey Vietnamlıların sürpriz saldırısı sonrası hem Güney Vietnamlılar hem de ABD kayıplar vermiştir. Ayrıca ABD Savunma Sekreteri Robert McNamara istifa etmiştir. Bu olaydan sonra Johnson bu savaşa son vermek için çalışmalar başlatacağını açıklamıştır (Greenstein, 2009: 85).

2.1.3.4. Nixon Dönemi

Nixon'un dış politika anlayışının temelini ulusal çıkar oluşturmaktaydı. Uluslararası alandaki Büyük güçler kendi rasyonel çıkarları için mücadele ederse yine kendileri arasında bir denge ortaya çıkacaktı. Nixon'a göre istikrar için güç dengesi önemli bir argümandı ve küresel bir güç dengesinin oluşması için ABD'nin uluslararası arenada varlığı önem arz etmekteydi (Kissinger, 2000: 787). Nixon, uluslararası ittifak anlayışına önem vererek ABD'nin uluslararası alana katılımını sağlamayı amaçlamaktaydı. Onun anlayışına göre ABD, yardım isteyen devletlere danışman, ekipman ve manevi olarak destek sağlayabilirdi ancak yardım edilen devlet herhangi bir savaşta kendi birliklerini kullanmak zorundaydı. Nixon'un diğerk anlayışı ise askeri gücün yerine ekonomik araçların kullanılmasıydı (Worley, 2015: 142-143).

Nixon'un herhangi bir olaya müdahale etme anlayışı ise ne tamamen terk etme ne de çok fazla genişleme kriterleri ile gelişim göstermekteydi. Bu anlayışa göre ABD yapılan anlaşmalara sadık kalma taraftarıydı. Ancak herhangi bir nükleer gücün müttefiki ya da önem arz eden herhangi bir ülkeye tehdit unsuru olması halinde o devlet veya devletlere koruma sağlanacağını da

belirtmekteydi. Bu anlayışın son noktası ise eğer saldıran güç nükleer bir güç değilse insani amaçlı saldırılan ülkeye bir koruma sağlanacağını içermekteydi (Kissinger, 2000: 791). Nixon Doktrini'nin temel olarak üç amacı bulunmaktaydı. Bunların ilki Vietnam'dan çekilmek, ikincisi Çin ile ilişkileri geliştirmek ve son olarak SSCB ile yumuşamaya dönmektir. (Gözen, 2018: 20). Nixon'un SSCB'yi çevreleme stratejisi ise bu politikanın kurucularından farklılık arz etmekteydi. Nixon bu anlayışla, SSCB'ye yapılacak görüşmelerin ve uzun dönemli barışçıl rekabetin SSCB'nin dönüşümünü hızlandıracağını ve demokratik yönetimlerin güçleneceğini ileri sürmüştü (Kissinger, 2000: 796-797).

Nixon, göreve geldiğinde en önemli sorun Vietnam Savaşı'ydı. Bu yüzden Vietnam Savaşı'na aşamalı olarak son verme eğilimindeydi. Bu aşamaların birincisi *Vietnamlaşma* adıyla anılmaktaydı. Bu anlayışa göre Güney Vietnam'daki ABD askerleri savaş sorumluluğunu Vietnamlılara devredecekti. Bölgede ABD askerleri eğitime ve bilgi verme görevini gördükten sonra bölgeden çekilecekti. Nixon, *onurlu bir barış* vaadiyle bu süreci yöneteceğini öne sürmüştü (Worley, 2015: 143). Savaşa son verme vaadiyle ABD halkının karşısına çıkan Nixon, bu anlayış neticesinde ABD askerlerini azaltma yoluna gitmiş ancak Güney Vietnam'a desteğini de sürdürmüştü. 1972 yılında anlaşma ortamı oluşmaya başlamıştı. Ateşkes isteklerine göre ABD bombalama faaliyetlerine son verecek ve iki ay içerisinde çekilecekti. Ayrıca her iki taraf da esirleri takas edecekti. Ancak müzakereler sekteye uğrayınca ABD'nin yoğun bombardımanı devam etti ve *Noel Bombardımanı* adı verilen mücadele başladı. Bunun sonucunda 1973 yılında taraflar Paris'te anlaşma imzaladı ve savaş sona erdi. Her ne kadar Nixon onurlu bir savaş kazandıklarını iddia etse de halk aynı görüşte değildi (Hook ve Spainer, 2018: 100-102).

26 Mayıs 1972'de Nixon ve Breznev *Anti-balistik Füze Anlaşması*'ni imzalamışlardır. Bu anlaşma ile McNamara'nın karşılıklı garantili imhası uluslararası hukuk normu haline gelmiştir. Buna göre bu tür silahların kullanılması, kullanan devletlerin yok olmasına ve istikrarsızlığa sebep olurdu. Bu anlayış nükleer caydırıcılığın temelini oluşturmaktaydı (Worley, 2015: 147). Richard Nixon'un stratejisinin oluşturduğu SSCB ile görüşmeler ve neticesinde ortaya çıkan yumuşama girişimleri ilk olarak *Nükleer Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri* ile olumlu sonuçlar göstermiştir. Bu görüşmeler sonucu yapılan SALT I ve SALT II görüşmeleri, Doğu ve Batı blokları arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin Helsinki Nihai Senedi yumuşamanın en önemli adımlarını oluşturmaktaydı. Ancak bu girişimler SSCB'nin 1979 Afganistan işgali ile sekteye uğramıştı (Erhan ve Özkoç, 2014: 50).

Nixon'un diğer bir politikası ise Çin ile yakınlaşma anlayışıydı. ABD-SSCB-Çin üçgeninde iki karşı gücün birbirinden korktuğunu hissettirerek ABD-Çin yakınlaşmasını gerçekleştirmek istiyordu. Bu amaçla ABD, Çin'e karşı bazı kısıtlamaları ortadan kaldırmıştı (Kissinger, 2000: 808). Nixon doktrininin en önemli adımı olarak gösterilen 1972 yılında Nixon'un Pekin ziyareti ve

sonucunda ABD'nin Çin'i tanıyarak BM üyeliği önündeki engellerini kaldırması ABD-Çin yumuşamasının önemli adımlarını oluşturmaktaydı (Gözen, 2018: 21).

Nixon çift kutuplu sistemin ve çevreleme politikasının artık geçerliliğini kaybettiğini ve terk edilmeleri gerektiğini ortaya koyan ilk kişiydi. Ona göre artık dünya sahnesinde ikiden fazla kutup vardı ve ABD stratejisinin temelini bu kutupları dengeleme oluşturmalıydı (Roskyn ve Berry, 2015: 85). Nixon'un 1974 Watergate Skandalı ile istifa etmesinden sonra başkan olarak Gerald R. Ford başa gelmişti ve Vietnam'dan çekilmeye liderlik etmişti. Ancak Vietnam bataklığı ABD'nin bozguna uğratılamaz büyük güç olmadığına dair görüşleri artırmıştı. Çoğu kişi bu durumun bir dönüm noktası olduğunu ileri sürmekteydi (Hook ve Spainer, 2018: 102).

2.1.3.5. Carter Dönemi

Nixon ve Ford döneminde ABD ciddi ekonomik bunalımlarla karşı karşıya kalmıştı. Vietnam Savaşı Pentagon'un hazinesinde ciddi yaralar açmıştı. ABD dolarının altına göre değer kaybetmesi sonucu Bretton Woods sistemi sona ermişti. Bu gelişmelerle birlikte 1947 yılında Nixon'ın istifası sonrası başa gelen Ford ise siyasi istikrarı sağlama yoluna gitmişti ancak bu durum başarılı olamamıştı ve yumuşamadan sonra hayal kırıklığına uğrayan bir Amerikan halkı ortaya çıkmıştı. Bu gelişmeler ortamında Jimmy Carter başa gelmişti. Carter, Amerikan halkının istediği eski yönetimlerden etkilenmemiş ve yeni yaklaşımlar ortaya koyacak bir profil çizmekteydi. Ahlaki alanda yenilenme ve ruhsal olarak bir uyanma içine girme sözleriyle Amerikan halkında etki bırakmıştı (Hook ve Spainer, 2018: 114-115).

1977 yılında ABD başkanlığına seçilen Carter'ın politikasının temelini insan hakları oluşturmaktaydı. Bu politika önderliğinde Carter'ın ilk faaliyeti Arap-İsrail Savaşı'nı sonlandırmak amacıyla imzalanan 1979 tarihli Camp David Anlaşması'na öncülük etmek olmuştur. Bu dönemde yaşanan olumsuz gelişme ise 1979 İran Devrimi olmuştur. Bu devrim sonucunda ABD'nin müttefik lideri olan Pehlevi devrilerek yerine Humeyni gelmiştir. Humeyni iktidarı ABD ve ona destek verenlere karşı mücadele içine girerek ABD'yi *şeytan* olarak nitelemiştir. ABD'ye bu bölgede bir diğer darbe SSCB'nin 1979 tarihli Afganistan'ı işgali olmuştur. Bu durumlara yönelik Carter yeni bir anlayış geliştirme yoluna gitmiştir (Gözen, 2018: 21). Carter Doktrini olarak ortaya çıkan bu anlayışa göre ABD, Ortadoğu bölgesinde ortaya çıkacak olan herhangi bir bölgeyi kontrol etme girişiminin saldırı olarak algılanacağını ve karşılık verileceğini ileri sürmüştür. Bu doktrin ile birlikte ABD bölgede SSCB'ye karşı caydırıcı bir güç olarak ortaya çıktığını göstermiştir. Ayrıca fiilen bu bölgede konumlanarak bölge ülkelerinin savunmalarını üstlenmiştir (Dalgıç, 2002: 277).

Bu dönemde ABD dış politika gündemini meşgul eden bir diğer sorun Panama Kanalı sorunuydu. Carter döneminde bu sorun bir anlaşma ile çözülmüştür. İki taraf arasında yapılan 1977 tarihli anlaşmaya göre kanalın uluslararası alanda erişilme durumuna itiraz edilirse ABD'nin

müdahale hakkı ortaya çıkacaktı. 1903 yılından beri kanal üzerinde egemenliğini kuran ABD, 1 Ocak 2000 yılında kanalı Panama'ya devredecekti. Geçmiş başkanların aksine Carter bu sorunu çözüme başarısı göstermiştir (Worley, 2015: 157). Gösterilen bu başarıya rağmen Carter'a ekonomik sorunlarla mücadelede yaşadığı sıkıntılar nedeniyle halkın desteği azalmıştı. Ekonomik sorunlarının başında ciddi enflasyon artışları ve üretimde görülen yavaşlama gelmekteydi. Carter bu sorunlara yönelik olumlu bir strateji geliştirememişti (Greenstein, 2009: 136-137).

Carter, başkanlığı boyunca Soğuk Savaş anlayışından ayrılmaya çalışan tek ABD başkanı olarak adlandırılmıştır. Savunma harcamalarını düşürmek amacıyla bombardıman uçakları ve sözde hidrojen bombalarının üretiminin azaltılmasını sağlamıştır (Dueck, 2010: 194). Carter yönetiminin olumlu bir diğer faaliyeti Camp David Anlaşmaları'dır. İsrail ve Mısır arasında yaşanan çatışmaları sona erdirme noktasında yaşanan bu büyük gelişme Carter'ın prestiji açısından olumlu bir adım olmuştur. Carter, Mısır başbakanı Enver Sedat ile İsrail başbakanı Menachem Begin'i barış çalışmaları için Camp David'e davet etmiştir. Taraflar arasında nihai anlaşma 17 Eylül 1978 yılında imzalanmıştı. Böylece hem Ortadoğu barışına katkı sağlanmış hem de Carter yönetimine övgüler gelmiştir (Greenstein, 2009: 137).

Carter'ın dış politika noktasında zorluk çektiği bir diğer konu da İran'daki elçilikte yaşanan rehine krizidir. İran'da yaşanan devrim sonrası 1 Şubat 1979 yılında Humeyni ilk modern İslam teokrasisini kurmuştu. Carter yönetimi İran'da yaşanan bu darbeyi destekleyip desteklememe konusunda kararsız kalmasına rağmen ülkeden ayrılan Şah'ın ABD'de kanser tedavisi olması için izin vermesi ile kriz ortaya çıkmıştı. Bu kabul sonrası İran, kendi içerisinde ABD destekli yeni bir Şah darbesi gerçekleşmesi ihtimali üzerine harekete geçmişti. İranlı öğrenciler bu şüphelerle birlikte ABD büyükelçiliğini basarak 66 kişiyi rehin almıştı. Yapılan görüşmeler sonucu Carter yönetimi ile İranlı yetkililer arasında 19 Ocak 1981 yılında imzalanan Cezayir Anlaşması ile bu kriz çözüme ulaştırılmıştı. Ancak rehinelere serbest bırakılma durumunun Reagan hükümetinin kurulacağı ilk güne kadar ertelenmesi Carter'ın prestijinde olumsuz etki yaratmıştır (Worley, 2015: 155).

2.1.3.6. Reagan Dönemi

Carter yönetimi Reagan yönetimine olumsuz bir miras bırakmıştı. ABD, Carter döneminde SSCB ve İran üzerinde güçlü bir etki kuramamıştı. Carter döneminde ortaya çıkan İran rehine krizi Carter yönetiminin prestijini sarsmıştı. Bu kriz Reagan yönetiminin göreve başladığı ilk gün çözüme kavuşturulmuştu. Bu krizin çözüme kavuşturulmasında Reagan'ın sert demeçlerinin etkisi olduğu ileri sürülmektedir (Öngün, 2007: 61). Reagan'ın ilk dönemine sözlü meydan okuma şeklindeki tavırlar damgasını vurmuştu. Reagan'ın bu tür sert çıkışları SSCB'ye sınırlı bir hareket alanı tanımaktaydı. Reagan yönetim anlayışı Kennan'ın ortaya koyduğu çevreleme stratejisine geri

dönüşü temsil etmekteydi. Bu stratejide asıl amaç komünist devletlerin çevrelenmesiydi (Hook ve Spainer, 2018: 137).

Reagan'ın SSCB'ye karşı geliştirdiği politikalar çevreleme stratejisi temelinde oluşturulmaktaydı. Reagan doktrinine göre ABD'nin amacı, SSCB'nin üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan Vietnam, Etiyopya, Küba, Angola ve Afganistan'daki yayılma girişimlerini önlemeye çalışmaktır. *Şer İmparatorluğu* olarak adlandırdığı SSCB'nin bu devletlere yayılmasını engellemek için SSCB karşıtı güçlere yardım etmiştir. Bunlara örnek olarak ABD'nin Afganistan'daki komünist karşıtı güçlere ve Nikaragua'daki kontra gerillalara yardımı sayılabilmektedir. Ancak Reagan'ın Nikaragua'daki muhalif güçleri destekleme faaliyeti olumsuz bir durum ortaya çıkarmıştır (Gözen, 2018: 22). ABD'nin İran'a gizli bir şekilde yaptığı silah satışlarının karının Nikaragua'daki kontra gerillalar için kullanılması İran-Kontra skandalına neden olmuştur (Hook ve Spainer, 2018: 147). Bu skandalı takiben yapılan halk oylamasına göre halkın %32'si Reagan'ın görev süresi dolmadan istifa etmesi gerektiğini öne sürmüştür (Worley,2015: 166).

Reagan yumuşama durumunu SSCB'nin kendi amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığını ileri sürmüştü. Daha sonrasında bu görüşünü daha da ilerleterek SSCB'yi kötü bir imparatorluk olarak nitelendirmişti. Sert üslubunu artıran Reagan, bu tutumunu uygulamaya dökme noktasında *Stratejik Savunma İnisiyatifi* adında bir proje ortaya koymuştu (Greenstein, 2009: 153-154). 1983 yılında *Yıldız Savaşları* olarak adlandırılan bu proje teknolojik araçlar kullanılarak yörüngenin her alanında yaklaşan herhangi bir füzeyi yok ederek, ABD halkının korunmasını amaçlamaktaydı. Bu proje ile ABD, teknolojik olarak SSCB'nin çok daha ilerisine geçmeyi amaçlamaktaydı. Reagan'ın bu politikasına caydırıcılık açısından olumlu bakılmasına rağmen savunma bütçesini artırdığı için eleştirilmiştir. SSCB ise böyle bir projenin bir savunma amacı değil saldırı amacı güttüğünü ileri sürmekteydi. Ayrıca silahlanma yarışının bu proje ile çok büyük bir ilerleme göstermesi, SSCB açısından olumsuz bir durumdu. Çünkü SSCB'nin ekonomisi oldukça hızlı bir gerileme eğilimindeydi (Hook ve Spainer, 2018: 140-141).

Reagan'ın ABD hükümetinin güçlenmesine yönelik katkılarının başında uyguladığı ekonomi politikaları gelmektedir. Bu politikalar neticesinde ABD ekonomisi genişlemeye başlamış ve büyüme hızı sanayi ülkeleri arasında üçüncü sıraya yükselmiştir (Öngün, 2007: 63). ABD, SSCB ile mücadelesinde diğer büyük güçleri de kullanmış, Çin başta olmak üzere müttefikleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirme yoluna giderek SSCB'yi dengelemeye ve zorlamaya çalışmıştır (Gözen, 2018: 22). Ayrıca bu dönemde nükleer silahların denetlenmesi görüşmeleri de yapılmıştır. 1982 yılında başlayan görüşmelerde hem füze rampaları hem de savaş başlıklarını kullanılmasında azaltma yoluna gidilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda Reagan SALT sürecini *Stratejik Silahların Azaltılması Görüşmeleri* (START) olarak değiştirdiğini açıklamıştır (Hook ve Spainer, 2018: 139). Ancak SSCB, ABD'nin savunma gücünün aşılabilmesi noktasında şüphe ettiği için füzeleri

kaldırma fikrine sıcak bakmadı ve START anlaşmasını imzalamamıştır (Hook ve Spainer, 2018: 167).

Reagan, Breznev'in son yılında ve SSCB'nin güçsüz olduğu dönemde başkanlık koltuğuna oturmuştur. 1985 yılında SSCB'nin liderlik koltuğuna Gorbaçov geçmiştir. Reagan komünist lider ile iyi ilişkiler içine girmeye çalışmıştır. İki liderin ilişkilerinin en önemli noktası 1985 Cenevre Zirvesi ve zirvede konuşulan nükleer araçların sonlandırılması görüşmeleri olmuştur (Greenstein, 2009: 154). SSCB'nin gerileme dönemine girdiğinin farkında olan Gorbaçov, ABD ile ilişkilerinde gerilimi düşük tutarak aşırı bir tepki vermekten kaçınmıştır. Ortaya koyduğu glasnost ve perestroika¹² stratejileri ile SSCB'yi tekrar güçlendirmeye çalışsa da başaramamıştır. Bu başarısızlık nedeniyle Afganistan'dan çekilmiş, Avrupa'daki füzelerin kaldırılması anlaşmasını kabullenmiş, Orta ve Doğu Avrupa'daki devrimlere razı olmuş ve çeşitli sınırlandırma anlaşmalarını imzalamıştır (Öngün, 2007: 67).

Reagan uyguladığı strateji ile Gorbaçov'un sahip olabileceği esnek ortamı sınırlandırdığını ileri sürmekteydi. Ona göre bu sınırlandırılmış ortamda masrafların ve askeri harcamaların azalmasıyla Gorbaçov dış politikayı ikincil plana atmıştır. Bu gelişmeler sonucunda ABD Soğuk Savaş biterken açık ara üstün konuma gelmiştir (Hook ve Spainer, 2018: 135). Reagan'ın uyguladığı dış politika anlayışı SSCB'nin yıkılmasını hızlandırıcı sebeplerden biriydi. Buna bağlı olarak Soğuk Savaş'ın bu dönemde sona ermesinin asıl sebepleri arasında Reagan'ın aşırı silahlanma politikaları, SSCB'nin Afganistan'da başarısız olması ve SSCB'nin yaşadığı iç krizler gösterilmekteydi (Gözen, 2018: 22).

2.1.3.7. George H.W. Bush Dönemi

Yaklaşık 8 yıllık Reagan yönetiminden sonra ABD iktidarına yine Cumhuriyetçi parti adayı George H.W. Bush gelmişti. Bush, Reagan'ın sert üslubunu daha ılımlı hale getirerek olayları daha dikkatli inceleyeceğini belirtmişti. Reagan'ın uyguladığı aktif politikalara karşın ise daha tepkisel ve problem çözücü bir tavır sergilemeyi amaçlamaktaydı. Baba Bush dönemi olarak adlandırılan Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarında ABD'nin karşısında etkili bir güç bulunmamaktaydı. Bundan dolayı ABD uluslararası alanda daha geniş bir hareket alanı elde etmişti (Ermağan, 2012: 23). SSCB'nin dağılmasının ardından F. Fukuyama *Tarihin Sonu* çalışması ile komünizmin yenilgiye uğratıldığını ve tarihin sona erdiğini ileri sürmüştü. Ayrıca Soğuk Savaş'ın ona erdiği bu dönem *tek kutupluluk anı*, *hegemonyasız tek kutupluluk*, *tek kutupluluk aldatmacası* ve *tek-çok kutupluluk* gibi ifadeler ile tanımlanmıştı (Öngün, 2007: 69).

¹² Glasnost ve Perestroika, Gorbaçov tarafından SSCB sistemini değiştirmek için oluşturulan stratejilerdir. Glasnost, yönetimde şeffaflık anlamına gelmektedir. Perestroika ise yeniden yapılanma anlamına gelmektedir. Gorbaçov, yeniden yapılanma stratejisi ile SSCB'nin mevcut merkezîyetçi ekonomik politikasını değiştirmeyi ve yerine serbest ekonomik politikayı uygulamayı amaçlamıştır (Canşen, 2011: 80).

Tek kutupluluk olarak adlandırılan bu dönemde ABD rakiplerine göre çok daha güçlü bir konumdaydı. Bu güçlü konum Bush önderliğinde 1991 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşı oluşturulan uluslararası bir ittifak ile sağlamlaştırılmıştı. ABD'nin küresel alandaki liderliğinin düşünce temelini ise liberal ve demokratik anlayışla oluşturulan *Yeni Dünya Düzeni* söylemi oluşturmuştur (Erşen, 2014, 59-60). Bu söylemin temel amacı liberal düzende ABD'ye yönelik güçlü bir tehdit olmadığında uluslararası sistemi ABD lehine döndürmekti (Telatar, 2009: 1). Bu yeni düzen anlayışının bir diğer amacı da küresel alanda ortaya çıkabilecek düzensiz ve istikrarsız ortamlara karşı daha çok düzeni amaç edinen küresel bir ittifak oluşturmaktı. Ancak bu düzeni *haydut devletler* olarak adlandırılan tehdit etmekteydi (Göngen, 2014: 4-5). Bush yönetimindeki ABD, İran, Irak, Libya ve Kuzey Kore'yi haydut devletler olarak algılamış ve onlara karşı çifte çevreleme stratejisi uygulamıştı (Erşen, 2014, 64).

Bush, SSCB'nin yeniden uluslararası topluma katılımını sağlamak için Soğuk Savaş anlayışından ayrılarak çevreleme stratejisinden farklı bir politika izleyeceğini belirtmişti. Bu politikaya göre ABD, SSCB'nin yeniden entegrasyon dönemini oldukça yumuşak bir şekilde yönetmeliydi. SSCB'nin ve ortaya koyduğu komünist ittifak sisteminin yeni krizler ortaya çıkarmamasını sağlamalıydı. Bu anlayışla Bush ABD'nin sahip olduğu ekonomik ve siyasi sistemi Doğu Avrupa'ya yayarak küresel anlamda refah ve istikrarı sağlamayı amaçlamaktaydı. Bush yönetimi için Gorbaçov'un lider olarak kalması önemliydi. Çünkü Gorbaçov iktidardan düştükten sonra yerine uzlaşmaz bir lider gelebilirdi. Bu yüzden Gorbaçov'un görevde kaldığı süreden en iyi şekilde faydalanmak istiyordu (Hook ve Spainer, 2018: 158-159).

Baba Bush dönemi olarak adlandırılan bu dönemde yaşanan ilk kriz Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesidir. Bu krize nedeniyle ABD'nin yoğun baskısı sonucu BM, Kore Savaşı'ndan sonra ikinci kez bir ülkeye askeri müdahalede bulunmuştu. BM çatısı altında ABD liderliğinde oluşturulan koalisyon ile Irak'a karşı bir saldırıda bulunulmuştu. Körfez Savaşı adı verilen bu mücadele sonucunda Saddam yenilmiş ve Kuveyt Iraklı güçlerden arındırılmıştı (Erşen, 2014: 62). Yeni düzen anlayışının uygulanması noktasında Körfez Savaşı ile ABD'nin askeri gücünü yaygınlaştırma politikasını benimseyeceği sinyalleri verilmişti. Körfez bölgesine büyük bir ABD askeri gücü konuşlandırılması ise bu durumu desteklemekteydi (Gözen, 2018: 23).

Irak'ın Kuveyt işgalini takiben ortaya çıkan sorunlar Bush'un *Yeni Dünya Düzeni* anlayışına tehdit oluşturmaktaydı. Bu duruma örnek olarak Bosna ve Somali krizleri verilebilir. Yugoslavya'nın dağılması sonucu Hırvat, Sırp ve Müslüman olarak üç ayrı küçük cumhuriyet ortaya çıkmıştı. Ancak Miloseviç önderliğinde Sırp topraklarını genişletip daha büyük bir cumhuriyet oluşturmak için Müslümanlara saldırılar düzenlemişti (Dueck, 2010: 246). ABD bu sorunda aktif rol oynayarak BM yetkisiyle NATO güçlerinin Sırp güçlerini bombalamasını sağlamıştır. Daha sonra bölgede 1995 Dayton Barış Anlaşması ile Sırp, Boşnak ve Hırvatlar arasında dengeli bir yapı oluşturulmuştur (Erşen, 2014: 63). Somali örneğinde ise merkezi

hükümetin dağılması sonrası yerel saldırganlar masumlara karşı saldırıya girişmiş aynı zamanda da bölgede açlık boy göstermişti. Baskılar sonucu Bush yönetimi yalnızca sivillere sağlıklı bir şekilde gıda tedariki sağlamak için ABD askerini bölgeye konuşlandırmıştı. Bush birkaç ay sonra ABD askerlerini geri çekerek bölgeye BM güçlerinin gireceğini söylemiştir (Dueck, 2010: 246-247).

George H.W. Bush döneminde ortaya çıkan bir diğer sorun ise Doğu ve Batı olarak bölünen Almanya sorunuydu. Komünizmin çökmesiyle Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya doğru göç akını başlamış ve daha sonra da iki bölgenin birleşmesi yönünde görüşler ortaya çıkmıştı. Doğu Almanya'da yapılan seçimleri Batı Almanya liderinin yandaşlarının kazanması ile de bu istekler daha da vurgulanmıştı. Daha sonra Bush ve diğer Batılı yetkililer Almanya'nın NATO'ya üye olmasını istemişlerdi (Hook ve Spainer, 2018: 164). Gorbacov Alman halkının kendi kaderini tayin etmesi görüşünü kabul etmişti ancak Almanya'nın NATO'ya entegre olması noktasında tereddüt yaşamaktaydı. Gorbacov'un bu durumu kabul etmesi için SSCB lehine bazı güvenceler de verilmişti. SSCB 1990'ların sonunda Almanya'nın NATO'daki varlığını kabul etmişti (Dueck, 2010: 238).

2.1.3.8. Bill Clinton Dönemi

Clinton, 1993 yılında ABD'nin iç meseleleri ile ilgileneceğini belirterek başkanlık koltuğuna oturmuştu. Ancak seçildikten sonra dış politika ile de ilgilenmiş ve George H.W. Bush'tan farklı bir strateji ortaya koymuştur (Dueck, 2010: 52). Clinton üç anlayış çerçevesinde stratejisini oluşturmuştu. Ona göre ülkenin ana hedefi istikrar gösteren bir ekonomik büyüme ortaya koymaktı. İkincil olarak Soğuk Savaş döneminde halledilemeyen ekolojik sorunlar, nüfusun hızlı artışı, komünist ve kapitalist devletlerin baskısı gibi konularla ilgilenilmeliydi. Son olarak ise BM, Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin devletleri kendi sorunlarına odaklanmaktan çok ülke sınırlarını aşan sorunlara odaklayarak iş birliğini öncelik haline getirmeleri gerektiğini ileri sürmekteydi. Clinton bu kurumların sorunların çözümünde iş birliğini teşvik eden bir görevinin olduğunu ileri sürmektedir. Bu üç aşamadan oluşan *tartışmacı çok taraflılık* anlayışı en uygun politika olarak ortaya koymuştur (Hook ve Spainer, 2018: 190).

Bill Clinton döneminin en önemli özelliğini *Uluslararası Güvenlik Stratejileri Belgeleri* oluşturmaktaydı. 1996 yılında yayınlanan Uluslararası Güvenlik Belgesi ile Clinton bazı hedefler ortaya koymuştu. Ülke dışına gönderilemeye hazır bir askeri sistemin oluşturulması, Amerikan ekonomisinin canlandırılması ve demokrasi anlayışının teşvik edilmesi bu hedefler arasında sayılmaktadır. Ayrıca bu stratejide ABD'nin dünya liderliğinin önemi vurgulanmaktaydı. 1996 tarihli bu strateji, ABD'nin ulusal güvenliği sağlama noktasında birçok sorunun çözülmesinde aktif ve başarılı rol oynadığını belirtmektedir. Bunlara ek olarak uluslararası sorunlara müdahale ederken öncelikle diplomasinin kullanılması gerektiğini bunun yeterli olmadığı noktada ise kuvvet kullanımının benimseneceği belirtilmiştir (Erhan, 2001: 83-84). 1997 yılında yeni bir strateji ilan

ederek önceki hedeflere ulaşmanın yanında ABD'ye yönelik tehditleri bölgesel ve devlet merkezli olmak üzere sınıflandırmıştır. Ülke dışındaki tehditleri de *ulus ötesi tehditler* başlığı altında incelemiş ve bu tehditlerle hiçbir devletin tek başına mücadele edemeyeceğini ileri sürmüştür. Tehditlerden korunmak için diğer devletlere iş birliği yapmayı önermiştir (Erhan, 2001: 85). Clinton 1998 yılında yeni bir strateji ilan ederek casusluk faaliyetleri içinde olan, iç karışıklıkla ve insani bunalımlarla uğraşan gelişmemiş devletleri de tehditler arasına almıştır. 1999 tarihli stratejide ise bir yenilik olarak *Füze Savunma Sistemleri*'nden bahsedilmiştir (Erhan, 2001: 85-87).

Seçimden hemen sonra Clinton *bir lazer ışını gibi* sözleriyle ABD ekonomisini bulunduğu sıkıntılı durumdan çıkartmaya odaklandığını belirtmişti (Greenstein, 2009: 178). Ekonomik ilişkilerin, siyasi ve askeri ilişkilerle aynı derecede önemli olduğunu vurgulamaktaydı. Ekonomik gelişmelerle ilgilenen bakanlıklara önemli yetkiler vermişti. Ayrıca ekonomik ve stratejik gelişmelerle ilgilenmesi için *Ulusal Ekonomik Konseyi* adında bir yapı ortaya koymuştu (Hook ve Spainer, 2018: 195). Clinton yönetiminin ekonomi anlayışı ile Asya Pasifik İşbirliği Örgütü'nün (APEC) güçlendirilme çalışmaları, Kuzey Amerikan Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) imzalanması ve Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulması gibi faaliyetler yapılmıştır. ABD bu dönemde Asya-Pasifik bölgesi ile olan ilişkilerini geliştirmiş ve istikrarlı bir büyüme içerisine girmiştir (Öngün, 2007: 105).

Clinton hükümeti ekonomik kalkınma için uyguladığı politikaların yanı sıra bazı ülkelere de ekonomik yaptırımlar uygulamıştı. Bu ülkeler arasında haydut devletler olarak adlandırılan İran, Irak, Libya ve Kuzey Kore ilk başta gelmekteydi (Karakaya, 2015: 9). Hindistan, Pakistan, Arnavutluk ve Kırgızistan'a ise dönemsel yaptırım uygulanmış daha sonra geri çekilmiştir. Bunun yanında ekonomik alanda zorluk çeken ülkelere de kalkınmalarını sağlamak için ulusal yardımlar yapılmıştır (Erhan, 2001: 90).

Clinton yönetiminin politika anlayışının önemli noktalarını kalkınma noktasında ülkelere yardım etmek ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek oluşturmaktaydı. Bu amaçlara ulaşmak için küresel bir çabanın gerekliliğini vurgulamaktaydı. Bu amaçla oluşturulan *Gündem 21 Bildirisi* Clinton yönetiminin sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerinin temeliydi. Clinton yönetimi bu bildiri ile 125 milyar dolardan daha fazla bir bütçeyi çevre kirliliğinin denetlenmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, teknoloji ihracı ve kadın kimliğinin güçlendirilmesi gibi alanlara ayırmıştı (Hook ve Spainer, 2018: 203).

Clinton'un bir diğer hedefi demokrasi anlayışının yaygınlaştırılmasıydı. Bu anlayışı uygulama noktasında birçok engelle karşılaştı. Bu engellerden biri ABD halkının çoğunun bu yaygınlaştırmanın ülkenin güvenliği ve ekonomik kazanımları açısından önemli olmadığını düşünmesidir (Hook ve Spainer, 2018: 202). Tüm bunlara rağmen Clinton demokrasi mücadelesinden vazgeçmemiştir. Güney Afrika'da demokratik rejimin başa geçmesini sağlamış,

SSCB'den ayrılan Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin demokratikleşmesine yardım etmiş, Kamboçya'ya destek vermiş, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü dünyanın her bölgesinde etkin kılmayı amaçlamıştır (Erhan, 2001: 84). Demokrasi anlayışının uygulanması noktasında Somali'deki ABD kuvvetlerini geri çekmiş ve Sırp'ların Bosna'daki saldırılarının sona erdirilmesi amacıyla 1995 tarihli *Dayton Barış Anlaşması*'nin imzalanmasına öncülük etmiştir. Ancak insani müdahale ve barışı sağlama çabaları kimi zaman savaşa dönüşme tehlikesi göstermiştir. Bu yüzden Clinton daha dikkatli davranmış ve sonucunda barış operasyonlarının sayısı düşmüştür. Clinton'un ulusal güvenlik stratejisinin önemli bir bölümünü oluşturan NATO'nun, diyalog ve iş birliği çerçevesinde angajman stratejisinin oluşmasında katkıları çok önemlidir. Bu yüzden SSCB'nin dağılmasından sonra oluşan boşluğun NATO ile doldurulması amaçlanmıştır (Bingöl, 2014: 150-151).

2.1.3.9. George W. Bush Dönemi

Başkan George W. Bush 2001 seçimlerinde rakibi Demokrat Al Gore ile seçim yarışında başa baş gelmiş ve ABD Yüksek Mahkemesi'nin kararıyla başkan olarak seçilmişti. Bush'un politika anlayışına bakıldığında iç politikaya öncelik vermek istediği, ekonomik ve sosyal sorunlara odaklanarak iş birliğini geliştirmeyi amaçladığı görülmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte ABD'nin dış politika konularında *sert güç* anlayışına başvurmasını arzulayan *yeni muhafazakarlar* adlı grup ortaya çıkmıştı. İçerisinde silah lobilerini, petrol lobilerini ve Yahudi lobilerini barındıran bu grup Bill Clinton döneminde etkisini gösterememiş ancak 2001 seçimleri ile ABD başkanlığına seçilen George W. Bush döneminde etkili olmaya başlamıştır (Gözen, 2018: 26). Bush yönetiminin ilk yıllarında özellikle bu grubun etkisi görülmüştür. Bu grubun anlayışına göre ABD'nin dünya liderliği hem dünyanın hem kendisi için önem teşkil etmektedir. Bu liderliği yürütmek için gerektiğinde sert güce başvurmalıdır. Yeni muhafazakarlara göre ABD, Reagan döneminde olduğu gibi askeri güç ve ahlaki açıklık anlayışına geri dönmelidir. Bu grup özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra daha da etkisini artırmış ve Bush'un oluşturduğu dış politika anlayışına da yön vermişlerdir (Altunışık, 2009: 74-75).

Bush'un dış politika anlayışına bakıldığında selefinden çok daha farklı dış politika amaçladığı görülmektedir. Seçim döneminde Bush yönetiminin dış politika sözcüsü Condoleezza Rice'a göre ABD dış politikası ulus odaklı kalacaktı. Bush, Clinton'un ABD ordusunu doğrudan çıkarı olmayan meseleler ile ilişkilendirmesini eleştirmiştir. Ona göre Clinton'un tek bir odak noktası değil birden fazla odaklandığı bölge vardı. Ayrıca Clinton'un yaptığı çok taraflı anlaşmaların da yine ABD çıkarlarını temsil etmediğini ileri sürmüştür. Rice ise ABD, Çin, Rusya gibi büyük güçlere odaklanmanın gerekliliğini vurgulayarak çok taraflılığı eleştirmektedir (Zaborowski, 2008: 23). Ona göre çok taraflı anlaşmalar ve kurumlar ABD'ye yükümlülükler getirerek rakiplerini güçlendirmiştir. Bu anlayışla Bush yönetimi özellikle ikinci döneminde taahhütlerde seçici olmayı, NATO ve BM gibi örgütleri kullanmak yerine *gönüllüler koalisyonu*

kurarak başarılı olmayı amaçlamıştı (Hook ve Spainer, 2018: 268). Bush, ülke dışında yapılan insani müdahalelere sıcak bakmıyordu. Ortadoğu bölgesinde barışa yönelik faaliyetlerde ABD'nin lider olması konusunda isteksiz tavır takınmaktaydı. ABD'yi uluslararası anlaşmalardan çekmeyi ve uzak tutmayı amaçlıyordu. Bu nedenle 1972 Balistik Füze Anlaşması'nı, Kyoto Protokolü'nü ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni ABD çıkarlarına aykırı bulduğu için reddetmişti (Berggren ve Rae, 2006: 620).

ABD'nin Bush döneminde diğer ülkelere yönelik politikalarına bakıldığında yeni muhafazakâr grubunun bu politikalar üzerindeki etkileri ortaya çıkmaktadır. Özellikle ABD-Avrupa ilişkilerinde bu grubun etkisi nedeniyle olumsuz gelişmeler yaşanmıştı. ABD'nin Avrupa ülkeleri ile yaptığı çok taraflı anlaşmaların ve sonucunda ortaya çıkan örgütlerin hareket alanını kısıtladığını düşünmektedirler. Kosova örneğinde olduğu gibi bu tür örgütlerin ABD'nin özgür davranmasını engellediği ileri sürülmüştür. Dolayısıyla oluşturulacak herhangi bir uluslararası ittifakın ana misyonlarının ABD tarafından belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. ABD açısından gönüllü koalisyonların önemini öne sürerek ABD Kongresi'nin aldığı kararların belirleyici olduğunu ve BM gibi örgütlerde müttefiklerin onayına sunulmasının gerekli olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu yüzden ABD-Avrupa ilişkileri olumsuz seyretmiştir (Oğuzlu, 2018: 164).

ABD, Ortadoğu'ya yönelik ilişkilerinde bölge ülkelerini demokratikleşme ve reform yönünden değiştirerek bölgede tehdit olarak algıladığı diktatörlük ve radikalizmi ortadan kaldırmayı amaçlayan Büyük Ortadoğu Projesi'ni ortaya koymuştur. Ancak ABD'nin bölgeye yönelik müdahalesi hem bölge halkını tedirgin etmiş hem de insan hakları noktasında olumsuz durumlar ortaya çıkarmıştı. Bu yüzden politika başarısızlıkla sonuçlanmıştı (Uslu, 2018: 204). Bush, Balistik Füze Anlaşması'nı istişare ederek çözmek için 2001 Slovenya Zirvesi'nde Rusya lideri Putin ile buluşmuştu. Putin ile iyi ilişkiler içinde olması Rusya ile ilişkilerinde iyi bir politika izleyeceğini göstermiştir. Bush, Çin'e karşı ise sert tutum izlemiştir. Ayrıca Bush hükümeti Clinton döneminde olduğu gibi Çin'in stratejik bir ortak olmadığını ileri sürmüştü. Ancak 11 Eylül saldırılarından sonra Çin Bush yönetimi tarafından yararlı bir müttefik olarak kabul edilmişti (Zaborowski, 2008: 24-25).

George W. Bush döneminin genel hatlarına bakıldığında çok taraflı girişimleri reddetmesine karşın ilk döneminin sakin geçtiği görülmüştü. Bu yüzden her ne kadar ufak gerilimler olsa da küresel bir istikradan söz edilmekteydi. Ancak bu anlayış 11 Eylül 2001 yılında 19 teröristin ABD'nin sahip olduğu uçakları kaçırap New York ve Washington D.C'ye saldırması sonucu değişmiş, ABD'nin büyük güç olarak zarar görmeyeceği anlayışı da ortadan kalkmıştır. Ayrıca bu saldırıyı düzenleyenlerin ulusal egemenlik, ordu ve toprak gibi unsurlara sahip olmaması nedeniyle ABD'nin kendini savunma anlayışını da olumsuz yönde etkilemiştir (Hook ve Spainer, 2018: 276). Bush, 11 Eylül olaylarından sonra dış politika anlayışını değiştirmişti. Terörün ortaya çıktığı devletlere karşı mücadele içine girmişti. Bu mücadele öncelikle 11 Eylül saldırılarının planlayıcısı

olarak düşünölen El kaide ve Taliban rejiminin bulunduğu Afganistan'ı içermekteydi. Daha sonra şer eksenini olarak ilan edilen Irak, İnan ve Kuzey Kore'yi de kapsamı içine almıştı. Bush, *ya bizimlesiniz ya terörle* anlayışı ile hareket ederek diğer ölkelerin desteğini almaya çalışmıştı. Birçok ölkede ABD'ye karşı yapılan bu saldırıyı kınamış ancak Bush'un izlediği politikayı eleştirmişlerdi (Gözen, 2018: 27).

Bush yönetimi 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde 11 Eylül terör saldırısına karşı bir strateji ortaya koymuştur. Buna göre ABD yönetimi küresel terörist faaliyetlere yönelik bir savaş içinde olduğunu belirtmiştir. Bush, bu savaşta terör gruplarına karşı doğrudan ve sürekli bir eylem içerisinde bulunarak, ABD halkına yönelik tehditleri önceden tespit edip yok etme anlayışı içinde olacaklarını belirtmiştir. Bush, ABD savunması için teröristlere karşı önceden bir mücadeleyi öne süren *önleyici savaş* stratejisini benimseyeceğini ileri sürmüştür (The National Security Strategy of the United States of the America, 2002: 5-6). Bush'un önleyici savaş doktrini uluslararası hukuka aykırı bir durum ortaya çıkarmaktaydı. Ancak Bush bu doktrinle hareket ederek 11 Eylül saldırılarına karşı ilk hamlesini Afganistan'ı işgal ederek gerçekleştirmiştir. Afganistan Savaşı sona ermeden Irak'a yönelik bir müdahalede bulunmuştur. Bush yönetimi tek taraflı hareket ederek oluşturduğu *gönüllü koalisyonu* ile birlikte Irak'ı işgal ederek Saddam yönetimini düşürmüştür. Bush, Irak'ın nükleer silaha sahip olduğunu ve El kaide örgütünü desteklediğini öne sürerek demokrasi anlayışını gerçekleştirme amacıyla Irak'a müdahale ettiklerini ileri sürmüştür. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nde ABD müdahalesine Rusya, Çin ve Fransa başta olmak üzere uluslararası toplumun önemli bölümü karşı çıkmıştır (Gözen, 2018: 27).

2.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrası ABD Dış Politikası

11 Eylül saldırılarının sonuçlarına bakıldığında dünyanın risk, belirsizlik ve güvensizlik ortamına haline dönüştüğu görölmektedir. Bu riskli ve güvensiz ortamın ana etkeni Bush yönetiminin ve yeni muhafazakarların politikaları olmuştur. Saldırıların bir diğer sonucu ise küreselleşmenin üzerinde yaşanan kırımlardır. Böylece demokrasi ve kalkınma unsurları ikinci plana atılırken savaş ve şiddet unsurları önem kazanmaya başlamıştır (Keyman, 2006: 11). ABD açısından sonuçlara baktığımızda ise 11 Eylül'den sonra ABD dış politikası daha saldırgan hale gelmiştir. Bu saldırgan dış politika anlayışının benimsenmesinin en önemli nedenlerinden biri işgallerin yeni kaynaklar sağlayacağı düşüncesidir. Bu anlayışın ilk uygulama alanları ise Afganistan ve Irak olmuştur. Ancak iki ölkeye yönelik bu saldırıların yarattığı maliyet ABD ekonomisinde açıklara neden olmuştur. Her ne kadar bu iki ölkenin doğal kaynaklarını ele geçirse de ekonominin açık vermesi ile ABD'nin kazançları azalmıştır (Ataman ve Gökcan: 2012: 218-219). Bu nedenle 11 Eylül sonrası dönemde özellikle ekonomik anlamda Irak ve Afganistan müdahalelerinin getirdiği yük ABD için hiçte iyi olmayan sonuçlar ortaya koymuştu. Bunun somut örneği ise 2008 mali kriziydi. Bush yönetiminden Obama yönetimine miras olarak mali krizin yükü ve ABD'nin önemli

iki müdahale ile sarsılan prestiji kalmıştır. Bu nedenle Obama hükümetinin ilk adımı bu zorlukları aşmaya çalışmak olmuştur.

Bush, Saddam rejimini devirdikten sonra 1 Mayıs 2003 yılında savaşın sona erdiğini söyleyerek erken davranmıştır. Saddam devrildikten sonra onun direnişçilerinin gösterileri sonucunda kaotik bir durum ortaya çıkmıştı. ABD askerlerinin ölümü nedeniyle halk Bush'a yönelik desteğini geri çekti ve seçim anketlerindeki destek %70'lerden %50'lere gerilemişti. Ancak bu gerilemeye rağmen Bush 2004 seçimlerinde demokrat rakibi John Kerry'e karşı galip gelmiş ve yeniden başkanlık koltuğuna oturmuştu. Bush ikinci döneminde dış politika anlayışında esnekliğe giderek daha uzlaşmacı politikalar benimsemişti. Diğer müttefiklerle iyi ilişkiler içine girerek İran ve Kuzey Kore'yi nükleer silahlara sahip olma konusunda caydırmak için müttefikleri ile iş birliği yapmıştı (Greenstein, 2009: 199-201). Ancak 2006 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde asıl tehdit olarak yine terör faaliyetlerini algıladığını belirtmiştir. Terörle mücadelede önleyici savaş doktrinini stratejinin temeline oturtturarak bölgesel çatışmaları ve kimyasal silah tehdidini önlemek gibi adımlar atıldığı takdirde terörü doğrudan yerinde ve önceden vurabileceklerini belirtmiştir (Yalçın, 2018: 212).

ABD'de emlak şirketlerinin sıkıntıya düşmesi sonucu yaşanan finansal kriz Batı ekonomilerinde sıkıntılı bir sürece neden olmuştur. Birçok sektörde işten çıkarmalar olmuştu. ABD, İspanya gibi ülkelerde kitlesel gösteriler meydana gelmişti. İlk ekonomik iflas Yunanistan'da gerçekleşmiş ve daha sonra diğer Batı ülkeleri bu tehdit ile karşı karşıya kalmıştı. 2008 Ekonomik Krizi'nden en az etkilenen Çin ve Hindistan ekonomilerinin gelişmesi ile Batı merkezli dünyanın ekonomik eksenini doğuya doğru bir ivme göstermiştir (Erşen, 2014: 72-73). Buradan da anlaşılacağı üzere 11 Eylül sonrası ABD ekonomisinin yaşadığı kriz ve sonrasında yaşanan ekonomik eksenin kayması durumu hem ABD'nin gücünü azaltmış, prestijini sarsmış hem de tek kutupluluk Çin, Hindistan gibi güçlerin ortaya çıkması ile çoklu bir yapıya dönüşmüştür. Bunun sonucu olarak ABD'nin uluslararası sistemde başat güç olma durumu değişmiştir.

2.2.1. 11 Eylül 2001, Bir Milat mı?

11 Eylül 2001 saldırıları ABD'nin siyasi ve ticari merkezleri hedef alınarak gerçekleştirilmiştir. Ancak bu saldırıları yapanların herhangi bir bölgede egemenliği, bir düzenli ordusu ve ait olduğu toprak parçasının olmayışı ABD'nin savunma anlayışının ve gücünün sınırlarını ortaya koymuştu (Hook ve Spainer, 2018: 276). Bu saldırılarla ABD açısından bir devrim yaşanmıştır. Soğuk Savaş döneminde sahip olduğu nükleer silah tekeli nedeniyle ABD kendini güvende hissetmekteydi. Ancak SSCB'nin bu alanda ABD ile aynı etkiye sahip silahları elde etmesi ABD açısından tehdit oluşturmuş ve bu olay bir devrim niteliği taşıyordu. ABD, SSCB'nin dağılması ve Reagan döneminde oluşturulan yıldız savaşları projesi ile üstün konuma gelmiş ve uluslararası alanda tekrar tek güç olmuştu. Ancak 11 Eylül saldırıları ile ABD yeniden

tehdit altına girmişti. Ulusu, yeri ve gücü belli olmayan bir yapı tarafından ülkenin tam kalbine yapılan saldırı ile ABD güvenli ülke konumundan düşmüş, ABD halkı ise tedirginlik içinde yaşamaya başlamıştı.

11 Eylül saldırıları ABD dış politikasında on yıllardır süre gelen durumu değiştirmişti. Bu saldırılarla Soğuk Savaş sonrası dönem bitmiş ve ABD'nin tehdit algısı değişmişti. ABD halkı dışarıdan gelen tehditlere daha da çok odaklanacak, ABD uyguladığı stratejileri hemen değiştiremeyecek ve teröre karşı mücadele ana ilgi olacaktı. Terör kavramı ile savaş hem iç politikanın belirlenmesinde hem dış politikanın belirlenmesinde önemli bir temel oluşturacaktı (Hook ve Spainer, 2018: 279).

ABD'ye yönelik saldırının bir terör örgütü tarafından yapılması tehdit algısını değiştirmiştir. Bunun yanında bu yapıların güçlerinin bilinmemesi ABD'nin hareket etmesini zorlaştırmıştır. Ayrıca Irak ve Afganistan saldırılarında alınan ağır ekonomik sonuçlar, askerlerin hayatlarını kaybetmesi ve halkta yaşanan olumsuz etki nedeni ile ABD'nin bu dönemden sonra ortaya çıkan olaylara müdahalesi açısından bir sınırlılık yaratmıştır. Bu nedenle ABD, 11 Eylül saldırıları esnasında ve sonrasında yaşanan gelişmeler nedeniyle dış politikasını belirleyen kriterlerde de değişikliğe gitmek zorunda kalmıştır. Mevcut dış politika araçlarını terörist gruplara ve yükselen diğer güçlere göre belirlemek zorunda kalmıştır.

2.2.2. Obama'nın Seçim Zaferi

George W. Bush'tan sonra ABD başkanlık koltuğuna Barack Obama oturmuştu. Obama'nın seçim öncesi kampanya hazırlıklarına bakıldığında önemli yenilikler karşımıza çıkmaktaydı. Bu yeniliklerle gelen seçim zaferi sonrası oluşturulan Obama'nın dış politika anlayışında yine bu seçim kampanyasının etkilerini görmek mümkündür.

Obama, Abraham Lincoln'ün kölelik karşıtı konuşmasını yaptığı ve ABD'nin birleşmesi gerektiğini söylediği Springfield'daki Tarihi Eski Eyalet Meclisi önünde 2008 yılı ABD başkanlığına aday olduğunu açıklamıştı. Yaklaşık 16 bin kişi meydana Obama'nın adaylık konuşmasını dinlemişti (Tapper ve Hinman, 2007). Obama 20 Ocak 2009 yılında başkanlık yemini ettiği sırada birçok kişi farklı nedenlerin onu başkan yaptığını düşünüyordu. Bu nedenlerin başında önceki Başkan George W. Bush'un izlediği politikaların halkın çoğu kesimini rahatsız etmesi gelmekteydi. Seçimden aylar önce yapılan bir ankette Bush'un politikalarını onaylayanların oranı %29'lara kadar inmişti. Bu durumdan Cumhuriyetçilerin başkan adayı McCain de etkilendi ve çoğu kişi Obama lehine oyunu kullandı. Bazı kesim McCain'in başkan yardımcısı olarak Sarah Palin'i seçmesinin Obama'yı başkanlık koltuğuna taşıdığını düşünürken bazıları da Obama'nın seçim kampanyasının 18-29 yaş aralığındaki gençleri oy vermek için harekete geçirdiğini ve sonucunda başkanlık koltuğuna oturduğunu ileri sürmüşlerdi. Bu kesime yönelik yapılan anketlerde

18-29 yaş aralığındaki yaklaşık 23 milyon gencin %66'lık oranı Obama lehine oy kullanmıştı (Parikh, 2012).

Obama'nın gençlerin yanında kadınlara, beyazlara ve orta sınıfa yönelmesi, değişim vaadini içten ve samimi bir şekilde halka yöneltmesi onun başkanlık yarışında zafere ulaşmasını sağlayan nedenler arasında sayılmıştı. Tüm bu nedenlerin yanında en önemli başarı nedeni olarak dijital iletişim kaynağının çok iyi kullanılması gösterilmişti (Odabaşı, 2008: <http://www.radikal.com.tr/yorum/tekno-baskan-obama-abd-secimlerindeki-dijital-devrim-908454/>). Obama'nın seçim kampanyasının temelini web 2.0. olarak adlandırılan internet platformlarının kullanılması oluşturuyordu. Çevrimiçi sosyal ağların oluşturduğu bu platformlar halkın taban kısmının siyaseti dönüştürmesinde en önemli araç olarak ortaya çıkmıştı. Facebook, Youtube ve MySpace gibi çevrimiçi ağların bulunduğu ortama girişte bir sınırlama olmadığından Obama ve ekibi seçmenlere doğrudan ulaşmak için bu araçları kullanmıştı. Bu araçlar sadece seçmenlerden oy almak için değil aynı zamanda bağış toplamak için de kullanılıyordu. Yapılan araştırmalara göre halkın %46'sı başkanlık için yapılan kampanyalara ulaşmak, tartışmalara katılmak ve çevresindekileri harekete geçirmek için Web, E-Posta ve kısa mesaj gibi araçları kullanmıştı. Halkın %35'i bu platformlarda siyasi videolar izlediklerini söylerken yaklaşık %10'luk bir kesim yeni bir Facebook veya MySpace hesabı açtıklarını söylemişti. Obama ve kampanya ekibi Facebook, Youtube gibi araçların yanında MySpace, Twitter, Flickr, Digg, BlackPlanet, LinkedIn gibi platformları da kullanmıştı (Dutta ve Fraser, 2008: <https://www.usnews.com/opinion/articles/2008/11/19/barack-obama-and-the-facebook-election>).

Seçim sonuçlarında Obama liderliğindeki Demokratlar için kesin bir zafer vardı. Obama halk oylarının %52,9'unu ve delegelerin 365'ini kazanmıştı. Cumhuriyetçi McCain ise oyların %45,6'sını alarak 173 delege elde etmişti. 1976 seçiminden bu yana ilk kez bir Demokrat aday oyların %50'sinden fazlasını almıştı. Seçime katılım oranı %61,3-%63,0 olarak tahmin edilmekteydi. Yaklaşık 131,3 milyon kişi seçime katılmıştı ve bu oran 1960 yılından bu yana en yüksek seçime katılım oranıydı (Schier ve Box-Steffensmeier, 2009: 67). Obama'nın seçimi kazanmasında Afrikalı Amerikalılar, genç seçmenler, Latinler ve yüksek eğitimli kişilerin çok ciddi etkisi vardı. Obama Afrikalı Amerikalıların oylarının %95'lik kısmını kazanmıştı. Latinler'in ise %67'lik kesimi Obama'ya oy vermişti. 18-29 yaş aralığındaki genç seçmenlerin oylarının %66'sını alan Obama zaferinin en büyük adımını atmıştı. Rakibi ile arasında yaklaşık 24 puan fark vardı. Yüksek lisans derecesine sahip olan seçmenlerin %58'ini alan Obama rakibine 18 puanlık bir fark atmıştı (Schier ve Box-Steffensmeier, 2009: 71). Cumhuriyetçilerin 2004 yılında kazandığı on eyalet Demokratlara geçmişti. 2004 yılında Demokratların kazandığı hiçbir eyalet 2008 seçimlerinde Cumhuriyetçi kanada geçmemişti (Johnson, 2009: 24).

Obama zaferinin ardından yaklaşık 125 bin kişinin katıldığı Illinois eyaletinde bulunan Grand Park'ta bir konuşma yapmıştı. Yaklaşık 750 milyon dolarlık seçim kampanyasının ardından

Obama ABD'nin ilk siyah başkanı olarak tarihe geçmişti (President elect, 2008: <https://www.mprnews.org/story/2008/11/05/president-elect-barack-obamas-victory-speech>). Konuşmasında genellikle değişim vurgusu yapan Obama Amerika'yı her şeyin mümkün olduğu bir yer olarak tanımlamıştı. Amerika'nın mavi veya kırmızı, siyah veya beyaz değil bütün bir Amerika olacağını ve öyle kalacağını belirtmişti. Zaferi için yakın çevresine ve kampanya arkadaşlarına teşekkür eden Obama genellikle *Evet Yapabiliriz* sloganını yinelemişti. Ayrıca kölelikten ve hala devam eden savaşlardan bahsederek yollarının uzun ancak tırmanışlarının dik olacağından bahsetmişti (Election Night, 2008: <http://obamaspeeches.com/E11-Barack-Obama-Election-Night-Victory-Speech-Grant-Park-Illinois-November-4-2008.htm>).

2.2.3. Bush ve Obama Dönemleri Arası Geçiş

ABD'nin George W. Bush dönemindeki stratejisinin temelini tek taraflı hareket etme, askeri güç kullanımını ön plana çıkarma ve uluslararası hukukun göz ardı edilmesi gibi unsurlar oluşturmaktaydı. Ancak 2008 yıllarına doğru bu politikalarında esnekliğe gidilmiş ve yumuşak güç anlayışı adı verilen stratejiye doğru bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Bu politika sert güç ve yumuşak gücün karışımı olarak ortaya çıkarılmış ve *akıllı güç* olarak adlandırılmıştı. Obama döneminde ise Bush'un tek taraflılık anlayışına karşı çok taraflılık, iş birliği ve demokrasiyi ön plana çıkaran bir politika anlayışı takip edilmiştir (Bingöl, 2014: 152).

Uluslararası sistemde yaşanan çok taraflılık söylemlerinin gelişmesine en önemli katkılardan birini de *değişim* sloganı ile ABD başkanlığına seçilen Obama yapmıştır. Obama, ABD'nin ilk siyah başkanı olarak yerini aldıktan sonra Bush'un tepki çeken tek taraflı dış politika anlayışının yerine çok taraflı anlayışı benimseyerek ABD'nin İslam dünyasındaki prestijini düzeltme yoluna gitmiştir (Erşen, 2014: 74). Dış politikasını ABD'nin Bush döneminde ortaya çıkan olumsuz imajını düzeltmek üzerine kuran Obama, bu yönde ilk adımını AB, Çin ve Rusya gibi yapılarla yeniden diyalog kurarak atmıştır. Ayrıca Bush'tan miras olarak kalan uluslararası bir ekonomik kriz ve ABD'nin kendi içinde yaşadığı ekonomik darlığı aşmak için iç politikalara odaklanmıştır. Bu amaçla G-20 adıyla kurulan dünyanın en güçlü yirmi ekonomisi ile iyi ilişkiler içine girerek bu krizin etkilerini atlatmaya çalışmıştır (Gözen, 2018: 28).

2.2.4. ABD Dış Politikasında Süreklilik Tartışmaları

ABD'yi yönetme hakkına sahip olan başkan ve yönetimleri politika oluşturma aşamasında ABD dış politikasına süreklilik ve bütünlük anlayışı içinde bakmak istemişlerdir. Onlara göre sürekliliğin sağlanması Amerikan ulusunun bir misyon amacıyla kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca karar alıcıların bu tür misyonlara ve süreklilik anlayışına atıfta bulunarak karar almaları ellerini güçlendirmektedir. Örneğin farklı anlayış ve geleneğe sahip olmasına rağmen George H.W. Bush ABD'nin bir diğer önemli başkanı Woodrow Wilson'dan dış politika anlamında alıntılar

yapmıştır. İki liderin dış politika anlayışında ABD'nin Avrupa ülkelerinin oluşturduğu koalisyonlarda yer almaması gerektiği düşüncesi vardır. Bunun yerine ABD misyonuna hizmet edecek işler ve hedefleri vardır. Nixon yönetiminde görev almış Kissinger'a göre de ABD koalisyonlar oluşturmaktan ziyade belli hedeflere yoğunlaşmıştır. ABD dış politika kültürüne hâkim olan görüşe göre diğer devletlerin çıkarları var olduğunda ABD'nin sorumlulukları söz konusudur. Bu anlayış ABD'nin dış politikası açısından sürekliliği vurgulayarak kalıcı bir nitelik oluşturmuştur (Sümer, 2008: 132).

Bir devletin dış politikasının sürekliliği noktasında liderlerin etkisi de önem arz etmektedir. Liderler, devletin dış politika alanına katkıda bulunarak gelenek oluşumuna ve dış politikanın süreklilik kazanmasına katkı sağlayabilir. Örneğin ABD başkanı Washington'un veda konuşmasında ABD'nin Avrupa bölgesinin gelişmelerinden uzak durmasını belirtmesi uzun yıllar boyunca ABD dış politikasına hâkim olmuş ve bir gelenek halini almıştır (Sümer, 2010: 75).

ABD'nin George H.W. Bush döneminde uyguladığı dış politika anlayışının devrimci nitelikte olduğu ileri sürülmekteydi. Ancak uygulanan politika anlayışına bakıldığında ABD'nin kurucu babalarının oluşturduğu düşünceleri yerine getirmeye yönelik adımlar olduğu görülmektedir. Bu politikanın temelini ABD'nin ulusal çıkarlarını sağlama misyonu ve bu misyonu yerine getirmek için devletin askeri gücünün kullanması oluşturmaktadır (Ağır, 2006: 73). Bush'un 2002 yılındaki uluslararası güvenlik stratejisine bakıldığında insan onurunu savunmak, küresel terörü yenmek için ittifak oluşturmayı savunmak, düşmanlarını ve kendini kitle imha silahlarından korumayı, serbest ekonomiyi ve piyasayı önceleyerek küresel kalkınmayı sağlamak, demokrasiyi yerleştirmek gibi anlayışı öncelemeyi amaçladığı görülmektedir. Bu anlayışı açık kapı politikası, Wilson'un 14 ilkesi, Atlantik şartı, Truman doktrini ve Clinton yönetiminin beyanları ile karşılaştırdığında aynı amaçla oluşturuldukları görülmektedir. Bu amaçların başında Amerikan halkının huzuruna yönelik daha güvenli, barışçıl ve demokratik bir dünya oluşturma düşüncesi gelmektedir (Leffler, 2017: 284).

ABD'nin dış politikasında değişim belirtileri dışsal etkenlerden kaynaklanmıştır. Örneğin Nixon, başkanlık döneminde ortaya çıkan çift kutuplu sistemi kırmak için Çin ile iyi ilişkiler içine girmeye çalışmıştır. Ayrıca II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan güç boşluğundan ABD'nin sivilere başat güç olarak ortaya çıkması ve politikasını bu yönde değiştirmesi de ulusal sistemden kaynaklanan bir değişim olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında uzun yıllar yalnızcılık politikasını sürdüren ABD, ekonomik bir güç olarak ortaya çıkmasıyla birlikte Mckinley başkanlığında dış politikasında değişikliğe gitmiştir. (Sümer, 2010: 82).

ABD'nin dış politika anlayışındaki süreklilik ve değişim tartışmalarına bakıldığında belli bir misyonu gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş olması ve kurucularının ABD ulusu üzerinde derin etkiler bırakması nedeniyle genellikle süreklilik arz ettiği görülmektedir. Ana amaçları ülkenin

ulusal çıkarları olan bu kurucular ve onların ortaya koyduğu misyonlar ABD başkanlarının dış politika oluşturmasında etkili olmuşlardır. ABD dış politikasının genellikle süreklilik arz etmesinin yanında dış etkenlere bağlı olarak belli dönemlerde değişiklik göstermesi de dönemsel bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Başkanların dış politika anlayışını oluşturması sırasında ABD'nin ekonomik, siyasi ve sosyal alanda çıkarlarını gözetmesi aynı amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan durumlara göre farklı politikalar izlemelerine neden olmuştur. Yukarıda değinildiği üzere McKinley başkanlığına kadar yalnızlık politikasını uygulamaları ve sonrasında ekonomik anlamda güç olarak ortaya çıkmaları sonucu dış politika anlayışlarını değiştirmeleri bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle ABD'nin dış politika anlayışının misyon ve amaç noktasında süreklilik arz ettiğini, ancak bu amaçlara ulaşma sırasında uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler nedeniyle ve de tehdit olarak yapıların değişiklik göstermesi nedeniyle dış politika anlayışlarında değişime gittikleri görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. OBAMA DÖNEMİ DIŞ POLİTİKASINDA SURIYE SORUNU

3.1. Suriye Krizi ve Dinamikleri

3.1.1. Suriye Krizi ve Gelişimine Genel Bir Bakış

3.1.1.1. Arap Baharı

Arap Baharı adı verilen sürecin fitilini yakan olay Tunus'ta gerçekleşmiştir. Tarihler 17 Aralık 2010 yılını gösterdiğinde ünlü sokak satıcısı Muhammed Bouazizi'nin %30 oranında bir işsizliğin olduğu Sidi Bou Zid adlı kasabanın yerel yönetim binası önünde kendisini yakması ile başlayan olaylar kısa süre içerisinde Tunus'un başkentine kadar ulaşmıştı. Bu olayların sebebi olarak işsizlik, enflasyon, yolsuzluk, yaşam koşullarının kötülüğü, özgürlüğün olmayışı ve ülke yönetiminin bu durumlar karşısında sessiz kalması gösterilmekteydi. Bu olaylar sonucunda protestoların başladığı Tunus'ta Cumhurbaşkanı Zine Al Abidine Bin Ali istifa etmek zorunda kaldı (Gelvin, 2013: 238). Tunus'ta ortaya çıkan bu toplumsal hareketler daha sonra Ortadoğu'ya ve Kuzey Afrika ülkelerine de sıçramıştı. Ortadoğu'da Ürdün, Yemen, Bahreyn, Suriye ve belli ölçüde Suudi Arabistan gibi ülkelerde görülen bu toplumsal olayların Kuzey Afrika ayağını ise Fas, Tunus, Cezayir, Libya ve Mısır oluşturmaktadır (Sivrikaya, 2019: 330). Bu ayaklanmaların etkileri ülkelerin yapısal faktörlerine göre farklılık göstermektedir. Tunus, Mısır ve Libya gibi ülkelerde mevcut yönetimler devrilmiş ve bu ülkeler bir geçiş dönemi içerisine girmiştir. Ancak bu ülkeler arasında bulunan Libya mevcut yönetimin hem iç hem de dış faktörlerle devrilmesi nedeniyle diğer iki ülkeden ayrılmaktadır. Toplumsal olayların görüldüğü ancak herhangi bir yönetim değişikliğine gidilmediği ülkelere ise Yemen, Bahreyn ve Suriye örnek olarak gösterilebilmektedir (Altunışık, 2011: 94-95).

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki halk hareketlerinin ortaya çıkışında önemli nedenler vardır. Bu nedenleri kategorize ettiğimizde ekonomik neden olarak işsizlik, enflasyon ve gıda sıkıntısı ilk göze çarpan nedenlerdir. Siyasi neden olarak ise bölgede bulunan diktatör rejimler ve bu rejimlerin baskıcı, usulsüz yönetimlerine karşı halkın gösterdiği reaksiyonlar sayılabilmektedir. Küreselleşme sonucu iletişim ve sosyal ağların artışı ile özellikle bölgede bulunan gençlerin daha demokratik ülkelerden haberdar olması ve bu ülkelere sempati duymaları kültürel nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal çapta ise ABD'nin yanı sıra bazı devletlerin ve örgütlerin siyasi desteği bu

toplumsal olayların ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Ancak temel ve en önemli neden olarak ekonominin kötüleşmesi görülmektedir (Paksoy vd., 2013: 178). Arap Baharı olarak nitelendirilen bu toplumsal hareketler ileriki dönemlerde değişen durumlara göre yeni terimlerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu terimlerin en bilindikleri arasında *Arap uyanışı*, *Arap isyanı*, *Arap dönüşümü* ve *Arap devrimi* sayılmaktadır (Bingöl, 2013: 26). Ayrıca ayaklanmaların en önemli aktörleri haline gelen gençlerin örgütlenmesinde Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal medya araçlarının ve diğer yayın organlarının etkisinin büyük olması nedeniyle bu toplumsal hareketlere *Twitter Devrimi* veya *Facebook Devrimi* gibi isimler de verilmektedir (Topak, 2014: 247-248).

3.1.1.2. Suriye Krizi

Arap baharı olarak adlandırılan toplumsal hareketin Tunus'ta başlayıp diğer ülkelere sıçramasına ve bazı ülkelerde rejim değişikliğine neden olmasına rağmen Suriye başta bu olaylardan çok az etkilenmiştir. Tunus'ta ortaya çıkan protestoların üzerinden üç ay gibi bir süre geçmesine rağmen Suriye içerisinde herhangi bir ayaklanma olmamıştır. Ancak tarihler 6 Mart 2011'i gösterdiğinde Suriye'nin Deraa kentinde yaklaşık on gencin duvarlara rejim karşıtı yazılar yazdığı için gözaltına alınması diğer ülkelerdeki halk hareketlerinin bu ülkede de görülmesine neden olmuştur. Bu olayın üzerinden yaklaşık iki hafta geçtikten sonra güvenlik güçleri göstericilere ateşle karşılık verdi ve şiddetli olaylar başladı (Çağlar ve Aksu, 2019: 510). Özellikle Deraa kentinde küçük bir çocuğa karşı işlenen şiddet halkın tepkisine yol açtı ve sonrasında halk *yıksın bu rejim, defol ey Beşar* gibi sloganları ile sokaklara çıkmıştı (İnanç, 2016: 88). Göstericilerin isteği Esad'ın ve yaklaşık 48 yıldır ülke yönetimini elinde bulunduran Baas Partisi'nin gitmesiydi. Bu nedenle küçük gösteriler halinde başlayan halk hareketi daha sonra bir iç savaş halini almıştı. Suriye Ordusu'nun kuşatması altında Deraa kentinin yanı sıra Halep, Hama ve Humus gibi birçok kent bulunurken muhalifler ise ÖSO (Özgür Suriye Ordusu) gibi silahlı güçler ile mücadelelerini sürdürmüşlerdir (Topal, 2015: 118-119).

Arap baharının ilk ortaya çıktığı dönemlerde Suriye lideri Beşar Esad The Wall Street Journal'a verdiği röportajında diğer ülkelerdeki halk hareketlerinin ülkesi üzerinde bir etkisinin olmayacağını çünkü halkın beklentilerine kulak verdiklerini söylemiştir ancak daha sonra bu sözlerinde yanılmıştır (Uğur, 2017: 7-8). Olaylar Lazkiye, Hamas gibi kentlere sıçradıktan sonra Beşar Esad 2012 yılında Şam Üniversitesi'nde yaptığı açıklamasında ülke içerisindeki bu toplumsal hareketleri talihsiz olaylar olarak nitelendirmiş ve halkın bağlılığının ölçüldüğü bir sınav olduğunu belirtmiştir (Şen, 2013: 59). Beşar Esad yönetimi halkın demokratikleşme isteklerini kabul etmemiş ve zaman içerisinde protestoculara karşı sert güç kullanmaya başlamışlardı. Muhaliflerin terörist olduğunu iddia eden Esad rejimi çeşitli mezhepler ve topluluklar arasındaki anlaşmazlıkları lehine kullanmaya çalışmıştır. Örnek olarak Nusayriler ve Sünniler arasındaki anlaşmazlıktan yararlanmak isteyen Esad, Nusayrilere yakınlık göstererek Sünnilerin bu gruba yönelik ön yargılı düşüncelerini göz önüne getirmiştir (Efegil, 2013: 12).

Suriye’de küçük halk ayaklanmalarından iç savaşa dönüşen olaylar genel olarak mezhep temelli hareketler olarak nitelendirilmiştir. Bunun en önemli nedeni iktidarda bulunan Beşar Esad rejimi ve önceki Hafız Esad rejimlerinin ülke içerisinde azınlık olarak bulunan Alevi mezhebine bağlı olmasıdır. Suriye içerisinde bulunan Alevilerin oranı %12 iken çoğunluk durumunda bulunan Sünnilerin oranı yaklaşık %70’tir. Özellikle devletin önemli kademelerine rejimin bağlı olduğu Alevi mezhebine mensup kişilerin getirilmesi iç savaşın mezhep temelli bir savaş olduğu şeklinde yorumlanmıştır (İnanç, 2016: 79). Çatışmaların şiddetlenmesinin en büyük nedenlerinden biri de uzlaşma için oluşturulan her ortamda Esad rejimini olumlu bazı gelişmeleri yerine getireceğine söz vermesine karşın sözünü yerine getirmemesi ve zaman kazanmaya çalışmasıdır. Esad’ın bu yönde tavır göstermesinin en büyük nedeni ise kendisine güven veren bazı gelişmelerin yaşanmasıdır. Bu gelişmelere örnek olarak Rusya ve Çin’in BM daimî üyesi olarak Suriye rejimine yönelik herhangi olumsuz bir kararı veto etmesi veya edecek olması, İran, Hizbullah ve Hamas gibi güçlerin rejime yönelik olumsuz bir tavır içine girmemesi ve Rusya’nın bölgede askeri etkinliğini Esad rejimi lehine artırmasıdır (Deniz, 2013: 320). Rusya, Çin, İran, Hizbullah gibi güçler Esad rejimini desteklerken Türkiye, Katar, ABD, Fransa, İngiltere, Katar, Almanya ve Suudi Arabistan muhaliflere destek vermekteydi (Ekşi, 2017: 108-109). Büyük güçlerin de bu çatışmalara taraf olması nedeniyle bir yandan Suriye krizi çoğu Suriyeli halkın mülteci durumuna düşmesine neden olmuş bir yandan da büyük güçlerin dahil olduğu vekalet savaşı durumuna ve dolayısıyla küresel mücadele alanına evrilmiştir (Ekşi, 2017: 107).

Muhaliflerin özgürlük, işsizlik ve yoksullukla mücadele edilmesi gibi çeşitli isteklerin karşısında Esad’ın bu istekleri reddetmesi şeklinde gelişen Suriye krizinin ilk dönemlerinde binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Bu gelişmelerden sonra Suriye’nin belli bölgelerinde PYD (Demokratik Birlik Partisi) ile işbirliğine gidilmiş ve Suriye ordusundan ayrılan ÖSO’nun da faaliyetleri ile Esad rejimine karşı silahlı çatışmalar başlamıştır. Muhalefetin belli konularda rejimin bazı özgürlükler sağlamasına yönelik talepleri zaman içerisinde Esad rejiminin gitmesine yönelik düşüncelere evrilmiştir. Bu değişen düşünceleri yerine getirmek için muhalif güçler hem bir araya gelerek organize olmaya çalışmış hem de arabuluculuk edilmesi için uluslararası alanda faaliyetler yürütmüşlerdir (Canyurt, 2018: 1105).

Suriye’de iç savaşa dönüşen rejime yönelik gösteriler belli bir zaman sonra uluslararası alanda devletlerin ve bazı örgütlerin gündemini meşgul etmeye başlamıştır. Özellikle Arap Birliği, Kasım 2011 tarihinde Suriye rejiminden sokaklardaki orduya ait araçların çekilmesini, şiddetli müdahalelerden vazgeçilmesini ve gösteriler esnasında tutuklanan siyasi muhaliflerin serbest bırakılmasını istemiştir. Daha sonra Arap Birliği’nin 2012 yılında Kahire toplantısında kabul ettiği BM-Arap Ortak Barış Güçleri’nin bölgede yetkilendirilmesi ve Esad rejimi ile ilişkilerin sonlandırılmasına yönelik tasarı BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi)’da oylanmıştır. Bu oylama Çin ve Rusya’nın vetosu sonucu kabul edilmedi ve Suriye Krizi’nin sonlanmasına yönelik girişimler olumsuz sonuçlanmıştı (Topal, 2015: 119). Esad rejimi yaşanan olayları kriz olarak

nitelendirerek bu durumu bazı reform vaatlerinin yanında halka baskı ve şiddet uygulayarak bertaraf etmeye çalışmaktaydı. Esad'ın bu stratejisini bazı uzmanlar zaman kazanma çabası olarak nitelendirmektedir. Esad rejimine karşı hem muhalefetin hem de uluslararası alandaki yapıların bir çözüm yolu bulamaması ilerleyen dönemlerde kimyasal silahların dahi kullanılmasına neden olmuştur. Özellikle Ağustos 2013 yılında rejim tarafından yapılan kimyasal silah saldırısı sonucu 1,300 kişi ölmüştü (Şen, 2013: 70-71).

Suriye iç krizine yönelik BMGK kararının Rusya ve Çin'in vetoları nedeniyle reddedilmesinin ardından BM arabulucu olarak Kofi Annan'ı görevlendirdi. Bu plan neticesinde Cenevre-I toplantısı gerçekleştirilmişti. Ancak Annan'ın arabuluculuk çalışmaları sonuç vermemiş ve yerine 2012 yılında Lakhdar Brahimi geçmişti. Daha sonra Brahimi'nin de çalışmaları sonuç vermemiş ve tekrar bir görev değişikliği sonucu arabuluculuk faaliyetlerini Staffan Mistura yürütmeye devam etmiştir (Canyurt, 2018: 1105). Brahimi'nin çabaları ile Cenevre sürecinin ikinci aşaması için taraflar bir araya gelmiş ancak hem insani yardımlarla ilgili hem de Suriye'de gelecekte kurulması düşünülen hükümette Esad'ın olup olmayacağı konusunda muhalefet ve rejim anlaşamamış ve bu görüşmelerde sonuçsuz kalmıştır (Uğur, 2017: 12). Cenevre görüşmeleri adı altında 2012-2017 yılları arasında toplam yedi görüşme gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelere yaklaşık 40 ülke ve bölgede bulunan bazı gruplar katılmıştır. Ancak bu görüşmelerden önemli somut kararlar alınamamıştır (Orhan vd., 2020: 4).

Suriye sorununun çözümü için Suriye Halkının Dostları Grubu ve İslam İşbirliği Teşkilatı gibi gruplar öncülüğünde yapılan bazı görüşmeler de sonuçsuz kalmıştır (Şen, 2013: 73). Özellikle etkili karar organlarından biri olan BMGK'da Rusya ve Çin'in Esad'ın aleyhine yönelik kararlarda veto haklarını kullanması Suriye üzerinde bir yaptırım veya müdahalenin oluşmasını engellemektedir. Özellikle Mayıs 2014 yılında Fransa'nın hazırladığı karar tasarisinin BMGK'da yine bu iki daimî üye ülke tarafından toplamda dört karar tasarisinin veto edilmesi bu görüşü destekler niteliktedir. Bu veto kararları ile iki ülke aslında diğer ABD ve Avrupa ülkelerine uluslararası arenaya tek elden şekil verilemeyeceğinin mesajını vermeye çalışmışlardır (Uğur: 2017: 13).

2012-2013 yılları Suriye iç savaşına birçok radikal grubun katıldığı ve muhaliflerin Şam, Halep ve Humus gibi çok önemli kentlerde oldukça etkili adımlar atmışlar ve avantajlı hale gelmişlerdi. Hizbullah ise Esad rejimine destek verdiğini açıklamıştır. Bu iç savaşa katılan önemli bir aktör olan PYD (Demokratik Birlik Partisi) ise Suriye'nin kuzey bölgesinde özerklik ilan etmiştir. 2014 yılında ise önemli bir aktör olarak IŞİD (Irak Şam İslam Devleti) alan kazanmaya başlamıştır (Polat, 2016: 144). İlk dönemlerde muhalif güçlerle ciddi gerginlikler yaşayan IŞİD geri püskürtülmüş ama Suriye'nin kuzeydoğusunu ele geçirmiştir. Örgüt daha sonra rejimle ve PYD güçleri ile çatışma içerisine girmiş ve ancak rejimle çok ciddi bir şekilde karşı karşıya gelmemiştir. PYD ile daha çok çatışan IŞİD'e ABD öncülüğünde askeri koalisyon oluşturularak hava saldırısı

gerçekleştirilmiştir (Miş ve Özdemir, 2014: 172). Suriye rejimi sivil halka yönelik saldırılarına bu dönemde de devam etmiştir ve varil bombası kullanarak halkının birçoğunun ölmesine ve önemli bölümünün de mülteci durumuna düşmesine neden olmuştur. IŞİD hızlı ilerleyişine devam etmiş ve uluslararası askeri koalisyonun hava saldırıları da ilerlemesini engelleyememiştir. PYD ile Kobane kentinde çok ciddi çatışmalara girmiş ancak zafere ulaşan taraf IŞİD olmuştur (Polat, 2016: 145).

ABD bu dönemde IŞİD'in ilerlemesini engellemek için uluslararası bir askeri koalisyon kurulmasına öncülük etmenin yanında PYD'ye ve onun silahlı kanadı YPG (Halk Koruma Birlikleri)'ye silah yardımı gibi birçok konuda yardımlar yapmıştır. Havadan saldırıları askeri koalisyon öncülüğünde yapan ABD karadan PYD/YPG yoluyla IŞİD'e yönelik saldırılar düzenlemiştir. Rusya PYD/YPG'nin bu faaliyetlerine karşı çıkmamış ancak Esad güçlerini desteklemiştir. Türkiye ise ÖSO (Özgür Suriye Ordusu) ile iş birliğine girmiş ve aynı zamanda ABD ile eğitim-donat faaliyetini yürüterek IŞİD'e karşı mücadeleye girmiştir (Kadioğlu, 2020: 2184). Rusya'nın Suriye'de yaşanan iç savaşa direkt bir şekilde müdahalesi Esad'ın çağrısı ile olmuştur. 30 Eylül 2015 tarihinde hem IŞİD'e hem de ÖSO'ya hava harekâtı düzenleyerek Rusya'nın savaşa müdahil olması ABD'nin PYD/YPG örgütü ile iş birliği yapması nedeniyle alınan bir karar olarak yorumlanabilmektedir. Ancak yine iki ülke BMGK aracılığıyla anlaşma yoluna gelerek bazı kararlara imza atmışlardır. Bu kararlardan biri olan BMGK'nın 2186 sayılı kararı ile bazı bölgeler silahtan arındırılmış alanlar olarak ilan edilmiş ancak sahadaki güçler kendi politikalarını sürdürmeye devam etmişlerdir (Kadioğlu, 2020: 2184).

Rusya IŞİD gibi örgütlerin toprak kazanmaya veya ilerlemeye devam ettiği bir dönemde Suriye iç savaşına müdahil olarak durumu rejimin lehine çevirmiştir ancak tam bir zafer elde etmesini sağlayamamıştır. Mart 2016'da askeri birliklerini geri çekmiş ancak bölgedeki üslerinde bazı birliklerinin varlığı devam etmiştir (Polat, 2016: 150-151). 2016 yılında birçok kez ateşkes ilan edilmesine rağmen bu durum kısa sürede bozulmuştur. Bu ateşkeslerden biri de Eylül 2016 tarihinde ilan edilmiş ancak rejimin Deyrizor kentine yönelik saldırısı sonrası yaklaşık beş gün sonra bozulmuştur. Halep kentinin IŞİD unsurlarından tamamen temizlenmesi ile tekrar ateşkes ilan edilmiş ve Astana görüşmeleri başlamıştır. Ancak ateşkes tekrar bozulmuş ve bundan sonraki dönemlerde de bu durum devam etmiştir (Kadioğlu, 2020: 2186). Astana görüşmeleri 2016-2019 yılları arasında on üç kez gerçekleştirilmiş ve önceki görüşmelere göre daha etkili kararlar alınarak çatışmaların azalması sağlanmıştır. Özellikle Türkiye, Rusya ve İran garantörlüğünde yapılan bu görüşmelere rejim ve muhalif gruplardan temsilciler de katılmıştır (Orhan vd., 2020: 5).

Esad rejiminin kimyasal silah kullanımı devam etmiş ve Han Seyhun şehrinde halka yönelik kimyasal saldırısı sonucu ABD rejimin Şayrat Hava Üssü'ne bombalı saldırı düzenlemiştir. ABD, IŞİD hedeflerine yönelik bir diğer saldırıyı Rakka kentinde gerçekleştirmiş ve Suriye'de IŞİD'in etkisi sona erdirilmiştir. Ancak iç savaş devam etmiş ve PYD/YPG terör örgütü etkinliğini artırmıştır (Kadioğlu, 2020: 2186). Tarihler Ocak 2018'i gösterdiğinde Türkiye PYD'nin askeri

kanadı YPG'ye, PKK'ya, IŞİD'e yönelik Afrin Operasyonu'nu gerçekleştirmiştir. 2019 yılında bu operasyonu Barış Pınarı, 2020 yılında ise Bahar Kalkanı Harekatı takip etmiştir. Aynı zamanda Esad rejimi de faaliyetlerine devam etmiş ve İdlib kentine harekât düzenlemiştir. Son dönemlerde Suriye iç savaşı konusunda yaşanan gelişmelerin en önemlileri arasında 2019 yılında ABD'nin düzenlediği operasyon ile IŞİD'in lideri Ebu EL-Bağdadi'nin öldürülmesi yer almaktadır (Kako, 2020: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-10uncu-yilina-giriyor/1765861>).

Suriye iç krizinin yarattığı kayıplara baktığımızda yüz binlerce kişinin hayatını kaybettiği ve yaklaşık 6,7 milyon kişinin mülteci durumuna düştüğü görülmektedir. Hayatını kaybedenlerden yaklaşık 14 bin kişi Esad rejimi tarafından işkence sonucu öldürülmüştür. Rejim bu süreçte 217 kez kimyasal silaha başvurmuştur (Kako, 2020: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-10uncu-yilina-giriyor/1765861>).

3.1.2. Suriye Krizi ve Uluslararası Aktörler

3.1.2.1. Rusya

Suriye iç krizinde IŞİD, ÖSO, Kürt birlikleri gibi yapıların aktif olarak rol almasının yanında bölgesel ve ulusal güçler de aktif olarak yer almıştır. Bu güçlerden ABD, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan ve diğer Batılı güçler Esad rejimine karşı bir blok oluştururken Rusya ve İran Esad rejiminin destekçisi olmuşlardır (Türkmenoğlu ve Boztaş, 2020: 265). Esad rejimini destekleyen Rusya'nın Suriye iç savaşına yönelik politikasını belirleyen üç farklı durum mevcuttur. Bunlardan ilki küresel düzeyde olup ABD ile uluslararası arenada sürdürdüğü etki kurma mücadelesidir. İkincisi Ortadoğu bölgesindeki her türlü çıkarlarını kapsayan ve bölgesel düzeyi temsil eden unsurdur. Rusya'nın bu krizdeki politikasını belirleyen sonuncu unsur ise ulusal düzeyi temsil eden kendi ulusu içerisindeki siyasi ve toplumsal düzey başta olmak üzere çeşitli yapılar üzerindeki önemli etkileridir (Erşen, 2017: 149).

Rusya, Esad rejimine verdiği destekle rejimin kalıcı olmasının en büyük nedenlerinden olmuştur. Suriye krizinin rejim için en kritik olduğu dönemlerde Esad rejimine diplomatik, maddi ve askeri alanda destek vermiş bunun yanında BMGK'da rejim için oluşturulan yaptırım amaçlı karar tasarılarını Çin ile birlikte dört kez veto etmiştir. Bu adımların yanı sıra en önemli adımlardan biri olarak Esad rejimin çağrısı ile 30 Eylül 2015 tarihinde bölgede hava saldırıları düzenlemeye başlamıştır (Kelkitli, 2016: 359-360). Rusya'nın bu adımlarının en önemli nedeni Suriye iç savaşı sonucunda Esad'ın yerine Rus hükümetini eleştiren ve Rusya ile çok zayıf bağları olan herhangi bir Müslüman grubun geçmesinden endişe duymasıdır. Bunun yanında Suriye iç krizinde aktif rol alan radikal nitelikli İslamcı gruplara kendi vatandaşlarından katılım olmasından da çekinmiştir (Kelkitli, 2016: 365). Bu nedenle Suriye aracılığıyla oluşabilecek Sünni Koalisyonu'nu engellemeye çalışmış ve Kafkasya'nın kuzeyinde yaşayan Müslüman toplulukların ve etkisi altında

tutmak istediği Orta Asya topluluklarının IŞİD gibi örgütlerle iletişime geçmesini tehdit olarak algıladığı için kesmeye çalışmıştır. Dolayısıyla bu endişe ve tehditlerden anlaşılacağı gibi Rusya Arap Baharı ile etkinlik kazanan radikal İslamcı grupları iç ve dış politikasında güvenliği için önemli unsurlar olarak görmektedir (Yiğit, 2016: 378-379).

Rusya'nın Suriye krizi ilk başladığında Ortadoğu bölgesinin istikrarsız hale gelmesi ve enerji kaynaklarının pahalılaşması nedeniyle bu durumdan kar edeceği düşünülmekteydi. Çünkü ABD, AB ve Çin gibi ülkeler göz önüne alındığında Rusya petrolü ihraç eden bir ülkeydi ve bu durum Ortadoğu'nun istikrarsız hale gelmesi ile Rusya'nın petrol ihraç noktasında güvenilir ülke olarak tanımlanmasını sağlayacaktı (Derman, 2016: 387). Rusya, Esad rejiminin çağrısı üzerine hava saldırıları gerçekleştirerek Suriye iç krizine doğrudan müdahale etmiş, bölgede yaşanan iç krizin ve çatışmanın Esad'ın lehine dönmesini sağlamış ancak kesin bir zafer elde etme noktasında başarıya ulaşamamıştır. Mart 2016 tarihinde askeri unsurlarını bölgeden çeken Rusya Suriye'de bulunan iki askeri üssünü kullanmaya devam etmiştir (Polat, 2016: 150-151). Sonuç olarak Rusya Ortadoğu'da hem bölgedeki ülkeler ile ilişkilerini önemli oranda geliştirmiş hem de bölgedeki siyasette önemli bir aktör olarak etkinliğini göstermiştir (Derman, 2016: 398).

3.1.2.2. Türkiye

Suriye iç savaşının yaşandığı dönemlerde Türkiye bu çatışmalardan doğrudan etkilenmiştir. Suriye ile 911 km'lik sınırı olduğu için bu ülkede yaşanan her türlü güvenlik sorunları ve tehditleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların başında Suriye'deki otorite boşluğundan yararlanarak nüfuz sahibi olan IŞİD, YPG gibi terör örgütlerinin Türkiye'nin güvenliği için ciddi endişeler oluşturması gelmektedir. Ayrıca kriz boyunca hem rejim tarafından hem de daha alt gruplar tarafından gerçekleştirilen saldırılara maruz kalmıştır. Bu saldırılara en ciddi örnek olarak Esad rejimi tarafından Türk jetinin düşürülmesi gösterilmektedir (Güney, 2017: 60). Türkiye bu krizin ilk yıllarında rejime halkın taleplerine uygun reformlar yapması yönünde çağrılarda bulunmuş ve daha sonra çatışmaların şiddetlenmesi sonucu ölümlerin artması ve birçok kişinin mülteci durumuna düşmesi ile Türkiye'nin söylemi de sertleşmişti. Türkiye bu nedenle bölgedeki rejim karşıtı durumundaki muhaliflere destek vermiş bu amaçla özellikle ÖSO'nun yapılanmasına yardım ederek çeşitli kaynakların tedariki noktasında destek sağlamıştır (Özbek, 2018: <https://p.dw.com/p/2uLAF>).

Türkiye'nin Suriye krizine yönelik politikasının temelini rejimin halka yönelik reformlar yapması, Esad rejiminin karşısında bulunan muhalif grupların beraber hareket etmesi, rejime yönelik uluslararası arenada yaptırımların sürekli hale getirilmesi, BM'nin soruna yönelik çözüm faaliyetlerine yardım etmek ve özellikle krizin getirdiği insanlık dramlarının görmemezlikten gelinmesinin engellenmesi oluşturmaktaydı (Abdi, 2016: 450). Bu dönemde özellikle Türkiye ile ABD arasında Suriye krizine yönelik görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. Özellikle YPG terör örgütü

konusunda bu ayrılık ön plana çıkmaktaydı. İki ülke arasında görüş ayrılığı yaşanan bir diğer konu bölgede uçuşa yasak bölge ilan edilmesi konusuydu. ABD ve müttefikleri bu konuya sıcak bakmazken Türkiye uçuşa yasak bölge ilan edilmesi konusunda ısrarcıydı. Ayrıca Türkiye rejimin bir an önce devrilmesi gerektiğini öncelik haline getirmişken ABD, IŞİD ile mücadeleyi asıl önceliği olarak kabul etmişti (Abdi, 2016: 451-452).

Türkiye özellikle IŞİD ve YPG gibi terör örgütlerinin bölgede egemenliklerini ilan etmeleri ve Suriye iç savaşından kaçan kişilerin sayılarının oldukça fazla olması nedeniyle bölgeye müdahalede bulunma kararı almıştır. Bu amaçla ÖSO birlikleri ile hareket ederek tarihler Ağustos 2016'ytı gösterirken *Fırat Kalkanı* adıyla IŞİD'e yönelik bir operasyon düzenlemiştir. Bu operasyonu Ocak 2018 tarihinde YPG terör örgütüne yönelik yapılan *Zeytin Dalı Harekâtı* takip etmiştir. Yine YPG'ye yönelik düzenlenen üçüncü operasyon Ekim 2019 tarihinde *Barış Pınarı Harekâtı* olarak gerçekleşmiştir. Bu operasyonlar ile sınır boyunca yaklaşık 40 km'lik uzun bir güvenli bölge koridoru oluşturulmuştu (Orhan vd., 2020: 10). İdlib'e yönelik operasyon düzenlemek isteyen Türkiye olası bir mülteci akınından çekindiği için Eylül 2018'de Rusya ile anlaşmış ve *Soçi Mutabakatı* adı altında iki devlet tarafından önemli kararlar alınmıştır. Bu kararların en önemlisi Türk, Rus ve İran tarafından askeri gözlem noktaları oluşturulması kararıdır (Orhan vd., 2020: 10-11). Türkiye bu gelişmelerin yanı sıra krizin çözümüne yönelik oluşturulan Cenevre ve Astana görüşmelerine de aktif olarak katılım sağlamıştır (Orhan, 2020: 4-5).

Sonuç olarak Türkiye'nin Suriye krizine yönelik temel politikası bölgedeki terör gruplarının faaliyetlerinin engellenmesi ve Suriye krizinin sona ermesi ile Esad'sız bir geçişin sağlanması yönünde olmuştur. Bu noktada ülke sınırına yığılan sığınmacıların sayısının artması, bölgeden Türkiye'ye yönelik saldırılarda bulunması Ankara'nın müdahalede bulunmasına ve krize dahil olmasına neden olmuştur. Türkiye krize yönelik her türlü görüşmede aktif olarak bulunmuştur. Tüm bu gelişmeler ise Türkiye'nin mevcut konumunun ve dolayısıyla Suriye ile sınırdaş bir ülke durumunda olmasının bir sonucudur.

3.1.3. Suriye Krizi ve Ulus-altı Aktörler

3.1.3.1. Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)

Suriye'deki halkın Esad rejiminden istediği özgürlük gibi reform talepleri sonucu ortaya çıkan ayaklanmalara Şam'ın baskı göstererek cevap vermesi ve artan iç karışıklıklar neticesinde birçok ülkenin ve grubun katılımıyla uluslararası arenayı meşgul eden durum haline gelmiştir. Bu iç karışıklıklar sonucu ortaya çıkan çeşitli aktörlerden birisi de IŞİD olarak bilinen terör örgütüdür (Aksoy, 2016:29-30). Aslında IŞİD ele geçirdiği bölgelerde sağlık ve eğitim gibi alanlarda inşa sürecine girerek bazı alanlarda da vergi sistemi uyguladığı için devlet olmak gibi bir amaç gütmüştür. Bu nedenle tam bir örgüt olmaktan çok terörü hem iç hem de dış politikasında kendine

muhafif unsurlarla mücadele etmek gibi iki farklı amaç için kullanan melez bir oluşum olarak adlandırılmaktadır (Güler ve zdemir, 2018: 464).

IşİD'in ortaya çıkış sürecinde cihat anlayışının önemli bir payı vardır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerin müdahalesini geri püskürten cihat anlayışını temsil eden El Kaide terör rgt daha sonra güçlenerek Eylül 2001 tarihinde ABD'ye çok büyük bir terör eylemi gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda ise ABD Afganistan'a girmiş ve daha sonrasında Irak'a müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale sonucu bölgede büyük bir istikrarsızlık ortaya çıkmış ve Irak ordusunun yaklaşık 30 bin işsiz askeri IşİD'e katılmış ve bu öğüt giderek gücünü artırmıştır (Polat, 2016: 212-213). ABD'nin Irak'tan çekilişi ise IşİD'in ilerlemesinin önünü açmıştır. Ebu Bekir Bağdadi liderliğinde geliştirdiği stratejileri sonucu birçok operasyon gerçekleştirmiştir. Bunlardan en göze çarpanı 2012 yılındaki *Duvarları Yıkma* olarak adlandırılan operasyondur. Bu operasyon ile aynı anda birçok bölgede bombalı saldırılar gerçekleştirmenin yanı sıra hapishaneden mahkmları kaçırarak savaşçı sayısını artırmışlardır (Güler ve zdemir, 2018: 474).

Arap baharının Tunus'ta başlayarak diğer ülkelere ve en sonunda Suriye'ye sığraması ile Irak'ta bulunan cihatçılar bu bölgeye gelmiştir. Burada El Kaide rgtne biat ettiklerini söyleyerek *Nusra Cephesi* adı altında bir yapı oluşturduklarını ilan etmişlerdir. Sonrasında Bağdadi'nin Suriye'ye gelmesi ile Nusra Cephesi onun himayesine girmiş ve IşİD ile birleşmişlerdir (Polat, 2016: 216). Suriye iç savaşına dahil olan IşİD burada birçok aktör ile savaş haline girmiştir. SO gibi muhafif yapılar, Esad rejimi, Hizbullah, İnan'ın şii milisleri, PYD'nin askeri kanadı YPG ve Rus birlikler bunlara örnek olarak verilebilir (Güler ve zdemir, 2018: 480). Suriye'de IşİD'in ilk çatıştığı gruplar muhafif unsurlar olmuş ve daha sonra Suriye'nin kuzeydoğusunda etkisini artırarak rejimin ve YPG terör örgütünün karşısına çıkmıştır. Rejimle çok az noktada karşılaşan IşİD Esad'ın elinden Rakka kentini alarak önemli avantaj elde etmiştir. Daha sonrasında havadan ABD nclğinde oluşturulan koalisyon karadan ise YPG güçleri IşİD'i zayıflatmaya başlamıştır (Miş ve zdemir, 2014: 172). IşİD, Suriye'nin kuzey kesiminde gerçekleştirilen bu hava saldırıları ile zayıflamasına rağmen Deyrezor, Halep ve Humus gibi kentlerde mücadele ettiği güçlere karşı avantajlar elde etmiştir. Mart 2016 tarihinde Rusya'nın hava saldırıları ve Esad rejimi ile yaşanan çatışmalar sonucu IşİD g kaybetmeye başlamış ve birçok bölge Esad rejiminin eline geçmiştir (Aksoy, 2016: 36-37). Tarihler 2017 yılını gösterdiğinde IşİD hem Irak'ta hem de Suriye'de toprak kaybına devam etmekteydi. Özellikle Suriye'de Rakka'yı PYD/YPG'nın oluşturduğu Suriye Demokratik Gleri'ne (SDG) bırakmak zorunda kaldı. 2019 yılında ise kontrolündeki son Suriye kenti olan Baguz'dan çıkmak zorunda kaldı. Ekim 2019 tarihinde ise ABD güçleri tarafından IşİD lideri Bağdadi'nin ldrldğu ilan edilmişti (Ersöz vd. 2019: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50434154>)

ABD'nin nclğinde kurulan askeri koalisyon IşİD'e yönelik düzenlediği hava saldırılarına toplam 6,4 milyar dolar harcamıştır. Bu maliyetin günlük ortalaması çıkarıldığında yaklaşık 11,5

milyon dolar olduğu görülmektedir. ABD öncülüğündeki bu operasyonlar maliyetli olmasına karşın bölgedeki dengelerin değişmesi açısından önemlidir (Aksoy, 2016: 36). ABD bu operasyonları düzenlerken karadan ise PYD güçleri ile iş birliği içine girerek IŞİD ile mücadele etmeye çalışmıştır. ABD'nin PYD güçleri ile birlikte hareket etmesinin nedenlerinden bazıları muhalif grupların dağımlık halde olması, İslami yapılara karşı negatif bir tavrın olması ve özellikle ÖSO gibi güçlerin hem Esad ile hem de IŞİD ile mücadele edecek gücünün olmamasıdır (Aksoy, 2016: 38).

3.1.3.1. PYD-YPG Terör Örgütü

Arap baharı sonucu ortaya çıkan gösteriler kısa süre içerisinde Ortadoğu ülkelerine yayılmış ve özellikle Irak ve Suriye bu olaylardan çok ciddi şekilde etkilenmiştir. Yaşanan bu ayaklanmalar sonucunda bölgede devlet dışı yapıların etkisi de artmıştır. Özellikle PKK'nın uzantısı olarak Suriye'nin kuzey bölgelerinde ortaya çıkan PYD ve onun silahlı kanadı YPG bu devlet dışı aktörlerin en önemlilerinden birisidir. PKK terör örgütünün lideri olarak kabul edilen Abdullah Öcalan'ın anlayışı ile ortaya çıkan PYD/YPG, Şam rejimi ve İran gibi güçlerle ilişkilerini geliştirmenin yanında özellikle 2014 yılından bu yana ABD ile ilişki içine girmiştir (Acun, 2018: 299). ABD gerek muhalif grupların dağımlıklığı gerekse de radikal İslami yapılara karşı negatif tutumların olması nedeniyle Suriye krizinde ve IŞİD ile mücadelede PYD terör örgütü ile beraber hareket etmiştir (Aksoy, 2016: 38).

ABD'nin desteğini arkasına alarak bölgedeki istikrarsız ortamdan yararlanan PYD terör örgütü önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Özellikle Suriye'nin kuzey kentlerinde egemenliğini ilan ederek daha çok devlet benzeri yapı oluşturmaya çalışmıştır (Acun, 2018: 300). Suriye'de IŞİD'e karşı mücadelede ilk başlarda arka planda durmasına karşın son dönemlerde IŞİD'in zayıflaması ile bölgedeki aktörlerle iş birliği içine girerek etki alanını genişletmiştir. PYD bir yandan özellikle Arap çoğunluğun olduğu yerlerde etki alanını yavaş yavaş genişletirken diğer yandan Esad rejimi ve Rusya gibi güçlerle de ilişkilerini bozmamıştır. Tüm bu adımları ise ABD'ye bağımlı olarak gerçekleştirmiştir (Sivrikaya, 2019: 333-334). Suriye'de özellikle petrol ve silah ticareti noktasında rejim tarafından destek gören PYD hem Kürt hem de Suriye'deki muhaliflere karşı mücadele içine girmiştir. Daha sonra IŞİD ile çatışmaya girince zor duruma düşen PYD lideri Salih Müslim önderliğinde ABD'den yardım istemiş ve ABD havadan IŞİD hedeflerini zayıflatarak PYD'nin ilerlemesini sağlamıştır. ABD güçlerinin bölgede yaptığı hava saldırılarının 1,200'ü PYD'nin IŞİD ile çatıştığı bölgeler olmuştur. Ayrıca ABD'nin PYD'ye hava yardımını bir süre sonra silah ve mühimmat yardımı takip etmiştir (Acun, 2018: 312-313).

Tarihler 2015 yılını gösterdiğinde Rusya bölgedeki çatışmalara dahil olmuştu ve bunun bir sonucu olarak ABD, PYD güçlerine hava saldırıları, mühimmat yardımlarının yanında kendi özel askeri kuvvetlerini PYD güçlerini eğitmeleri için bölgeye göndermiştir. Ayrıca IŞİD ile mücadele için bölgeye gönderilen McGurk'un da PYD'nin yönetici kademesindeki kişilerle sık sık görüştüğu

belirtilmiştir. PYD aynı zamanda Moskova yönetiminden de silah ve mühimmat noktasında yardım almıştır (Acun, 2018: 314-315). Türkiye ise PYD güçlerinin bölgenin kuzeyinde yürüttüğü özerklik anlayışını kabul etmemiş ve ÖSO birlikleri ile bu terör örgütüne karşı *Fırat Kalkanı* ve *Zeytin Dalı Harekâtı* adı altında iki önemli operasyon düzenlemiştir (Sivrikaya, 2019: 335).

PYD terör örgütünün öne çıkan özelliklerinden birisi savaşmak için gerekli elemanları genellikle çocuk yaştaki kişilerden sağlamasıdır. Özellikle 18-40 yaşları arasındaki kişiler korku ve baskı sonucunda ülkelerini terk ettikleri için PYD genellikle çocuk yaştaki kişileri zorla bünyesine katmaktadır (Sümer, 2018: 343). Ayrıca örgüt ele geçirdiği birçok yerde Arapça olan bölge isimlerini, eğitim dilini Kürtçe diline çevirerek bu yerlerin ve insanların tarihi geçmişi ve kültürünü yok saymaktadır (Sivrikaya, 2019: 337).

3.2. Obama Dönemi Dış Politikası ve Suriye

3.2.1. Obama'nın Grand Stratejisi ve Ortadoğu

ABD'nin başkanlara göre dış politika anlayışları mevcut duruma ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Bill Clinton döneminde öncelikli hedef ülke içerisinde ekonomik ve sosyal alanda gelişmelere ön ayak olmak ve uluslararası alanda küreselleşme temelli adımlar atılması olarak belirlenmişti. Bunun sonucunda ise istikrarlı bir yapı ortaya çıkmıştır. Ancak George H.W. Bush (Baba Bush) döneminde olduğu gibi George W. Bush (Oğul Bush) döneminde ise özellikle Ortadoğu bölgesinde yürütülen yanlış stratejiler nedeniyle birçok olumsuz durum ve istikrarsız bir yapı ortaya çıkmıştır. Özellikle Oğul Bush döneminde yaşanan 11 Eylül saldırıları, Afganistan ve Irak'a yapılan müdahaleler ve sonrasında yaşanan 2008 mali krizi bu istikrarsız durumu ortaya çıkaran sebeplerdendi. George W. Bush'tan sonra ABD başkanlığını devralan Barack Obama dış politikasını selefinden miras aldığı sorunların ve yanlış adımların etkisinde şekillendirmek zorunda kalmıştır (Cerrah, 2016: 325).

Obama göreve geldiği 2009 yılından itibaren kendinden önceki Başkan Bush'tan farklı bir anlayış geliştirmeye çalışmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrası ana stratejisini terörle mücadele üzerine kuran Bush yönetimi, bu örgütleri tespit ederek ortadan kaldırmayı ve kitle imha silahlarının üretilip kullanılmasını engellemeyi öncelikli görevi olarak belirlemiştir. Bu nedenle Kuzey Kore, İran ve Irak gibi ülkeleri şer ekseni olarak belirleyerek silahlandıklarını ileri sürmüştü. Bush'un bu konuda temel doktrini önleyici müdahale ve tek taraflı hareket etme şeklinde oluşmaktaydı (Çetinoğlu, 2019: 1155-1156). Obama selefi Bush'un dış politikasından farklı olarak kendi politikasını üç temel hedefe oturtmuştur. Bu hedeflerin ilki ABD'nin yeniden uluslararası arenada boy göstermesini sağlamaktır. Obama, Bush döneminde geri plana atılan uluslararası örgütleri yeniden ön planda tutarak bu hedefini gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. İkinci olarak Bush döneminde sıkça kullanılan baskı argümanı terk edilerek yumuşak güç, demokratik ilkeler gibi araçlarla dış

politikasını şekillendirmeyi amaçlamaktaydı. Son olarak dış politikanın en temel aracı olarak sorunlarda öncelikle baskı ve gücü değil diplomasi aracını kullanmayı hedeflemekteydi (Hook ve Spainer, 2018: 330). Diplomasi gibi farklı yolları kullanarak hem önceki dönemde çok etkin şekilde kullanılan askeri güç argümanını bir kenara bırakmayı hem de askeri anlamda yapılan müdahaleleri azaltmayı amaçlamıştır (Özdemir, 2018: 65).

Dış politikada belirtilen adımların atılması hedeflenirken iç politikada 2008 finansal krizinden etkilenen ülke ekonomisini istikrarlı hale getirmek, önceki dönemde ortaya çıkan işsizlik sorununa kalıcı çözüm bulmak ve insanların haklarının çoğaltılması yönünde hedefler belirlenmiştir. Bu amaçla Obama önceki başkanlarda olduğu gibi bir Grand Strateji ortaya koymaya çalışmış ve iç politikayı öncelikli hale getirerek dış politikayı şekillendirmeyi amaçlamıştır. Obama bu amaçlar ve hedefler doğrultusunda iç ve dış politika arasında denge oluşturmak, uluslararası alanda liderliği koruyarak ülke içerisindeki sorunları ortadan kaldırma şeklinde tanımlanan *yeniden mevzilenme* stratejisini benimsemiştir (Özdemir, 2018: 66-67). Obama'nın yeniden mevzilenme stratejisini ABD dış politika geleneğinde önemli yer edinen izolasyonculuk ve seçici angajman stratejilerinin bir karışımı olarak tanımlayan görüşler de vardır. Buna göre Obama yönetimi izolasyonculuk anlayışı ile ABD'nin kendi sınırları içerisinde güvence altına alarak ekonomik anlamda ilerlemeyi amaçlamaktadır. Bunu sağlamak için herhangi bir sorunda doğrudan müdahaleyi değil dolaylı yoldan uluslararası örgütleri kullanarak müdahale etme anlayışını benimsemektedirler. Seçici angajman stratejisi ile de sınırlandırma aracını kullanarak bulunduğu bölgenin güvenliğini sağlamayı hedeflemektedirler. Bu strateji ile Obama ülkenin ekonomik anlamda masrafsız gelişmesini ve diğer ülkelerle iş birliğini artırmayı sağlamayı arzulamaktadır (Yalçın, 2015: 62-63). 2010 yılı Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de belirtildiği gibi Obama güvenlik anlayışını yalnızca terör argümanı ile sınırlı tutmayarak ekonomi, ülke değerleri ve küresel alanda düzeni sağlamak gibi tüm alanlara yaymayı amaçlamıştır (Yalçın, 2018: 76).

Bush ve halefi Obama'nın dış politikasını şekillendirirken demokrasi argümanının araç olarak kullanılması noktasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bush'un özellikle Ortadoğu'da demokratikleşmenin sağlanması için bazı ülkelere baskı yöntemiyle müdahalede bulunmuş bazı ülkelerde ise rejimlerin değişmesine dolaylı yoldan yardımcı olmuştur. Ancak Bush'un izlediği bu politikalar halkın büyük bir bölümünden tepki almış ve ABD imajı uluslararası alanda zedelenmiştir (Kurt, 2014: 182). Obama ise Bush'un büyük tepki çeken bu demokrasi stratejisini farklılaştırarak daha çok insan hakları ile birlikte kullanmıştır. Obama yönetimi özellikle insan haklarını ön planda tutarak hak, adalet, ifade özgürlüğü gibi evrensel kabullerin ABD halkının kurulduğu temellerdeki değerlerle eş değer olduğunu ifade ederek bu anlayışları tüm dünyaya yayma amacıyla olduklarını ifade etmişlerdir (Kurt, 2014: 184).

Obama, ABD'nin demokrasiyi yayma misyonu ile ilgili en etkili konuşmasını 2009 yılında Kahire'de yapmıştır. Bu konuşmasında kişinin ifade özgürlüğü, kendi yönetimini seçme hakkı,

adalet ve eşitlik gibi haklardan yararlanabilmesi ve devletlerin herhangi bir yolsuzluk gibi olumsuz adımlar atmaması konuları üzerinde durmuştur. Ayrıca göreve gelen liderlerin veya rejimlerin zor ve baskı gibi argümanları değil rıza argümanını kullanmaları gerektiğini belirtmiştir. Aynı yıl BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında da küresel çapta barış ve güvenliğin tesis edilmesi gerektiğini belirterek ekonomik anlamda ilerlemenin sağlanması için insan hakları ve demokrasi vurgusunda bulunmuştur. Obama yine aynı yıl yaptığı bir konuşmada da insan hakları vurgusu yapmış ve bunun sonucunda Nobel ödülünü almıştır (Telatar, 2012: 62). Obama'nın özellikle kabinesinde bulunan isimler nedeniyle demokrasi noktasında Bush'un izlediği politikalara dönüleceği görüşü hakim olmaya başlamıştı. Çünkü özellikle Samantha Power, Susan Rice ve Michael McFaul gibi isimler demokrasi konusuna çok sıcak bakmayan isimlerdi. Ancak Obama kabinesinde demokrasiye uzak anlayışta kişilerin bulunmasına rağmen demokrasi aracını istikrar ve güvenlik temelli kullanmıştır (Duran ve Yılmaz, 2012: 29).

Obama'nın yeniden mevzilenmek adı verilen Grand stratejisinin uygulama alanı da Ortadoğu olmuştur. Özellikle seçim döneminde vaat olarak ifade ettiği Irak ve Afganistan'dan ABD güçlerini çekme girişimlerini başlatmıştır. Ayrıca İsrail-Filistin çatışmasının sona erdirilmesi ve Ortadoğu bölgesinde terör grupları ile mücadelenin devam ettirilmesi amacıyla stratejisini uygulamaya koymuştur. İran nükleer görüşmeleri başta olmak üzere birçok sorunla mücadelede çok taraflılık anlayışı ile hareket ederek bölgede tek bir güç oluşmasını engellemiştir. Ayrıca dış politikada ülkenin maliyetlerini azaltmak için BM'yi ön plana çıkarmıştır (Özdemir, 2016: 73).

Obama'nın dış politika stratejisinde yer alan demokratikleşme adımlarının test edildiği bölge de Ortadoğu olmuştur. Haziran 2009 tarihinde İran'da yapılan seçimlerde tartışmalı durumlar ortaya çıkmış başkent Tahran başta olmak üzere birçok kentte gösteriler ortaya çıkmış ve İran yönetimi bu protesto gösterilerini şiddet yöntemi ile bastırmaya çalışmıştı. Obama yönetimi İran yönetiminin göstericilere müdahalesine mesafeli yaklaşmış, muhalefetin taleplerine ise cevap vermemiştir. Ayrıca 2009 yılında Honduras'ta gerçekleşen darbeye ve Afganistan'da gerçekleşen tartışmalı seçimlere de Obama yönetimi temkinli yaklaşmış ve demokrasi talepleri çok geç gelmiştir. Obama yönetimi demokrasi noktasında asıl sınavını ise Arap baharı ve sonrasında yaşanan gelişmelerde vermiştir (Kurt, 2014: 185-186). 2010 yılında Tunus'ta başlayarak diğer Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılan Arap baharına yönelik dış politikasını oluşturma noktasında zorlanmıştır. Obama ve yönetimi özellikle George W. Bush'un demokrasiyi uygulama anlayışını gerçekleştirirken bıraktığı kötü imajı düzeltmek ve Arap baharı ile gelen demokrasi amaçlı gösterilere karşı ABD'nin kuruluş değerleri ile cevap vermek arasında gelgitler yaşamıştı (Telatar, 2012: 70). Ancak Obama'nın özellikle Kahire konuşmasında demokrasi aracının dışarıda bulunan hiçbir güç tarafından dayatılmayacağını halkın kendi isteği ile yönetimi hakkını elinde tutması durumunda demokrasi taleplerini cevaplayacağını belirtmiştir. Bu açıklama aslında özellikle Mısır ve çevre ülkelerdeki demokrasi taleplerine destek verdiğini dolaylı yoldan belirtmiştir. Özellikle Tunus ve Mısır'da rejimler şiddet ve güç kullanmayı seçtiği dönemlerde mevcut rejimlerden hak talep eden

göstericilerin yanında durmuş ve onların isteklerini göz önünde bulundurmuştur (Gözen, 2016: 138-139).

Arap baharının başlangıcını oluşturan Tunus'taki gösteriler esnasında Obama öncelikle Tunus lideri Bin Ali ile bir görüşme gerçekleştirerek sert güç kullanmamasını istemiştir. Libya'da ise eylemlerin başlangıcında sessiz kalmış muhaliflere destek konusunda da pasif kalmıştır. Libya'ya yapılan NATO müdahalesinde küçük bir rol oynamıştır. Mısır'da yaşanan gelişmelerde de öncelikle izlemeyi tercih etti ancak bazı zamanlarda müdahil olma yoluna gitmiştir. Obama yönetimi ayaklanmaların kanlı çatışmalara neden olduğu Suriye krizinde ne rejime ne de muhalif gruplara açık bir şekilde desteğini göstermemiştir (Yalçın, 2015: 67-68).

3.3.2. Suriye Krizi: Geriden Yönetme Anlayışından Stratejik Sabıra

Obama göreve geldiği günden itibaren ABD halkına Irak'tan çekileceği yönündeki görüşlerini ifade etmekteydi. Bunun en temel sebeplerinden biri Ortadoğu'nun yarattığı ciddi maliyeti ortadan kaldırmaktı. Ancak 2011 yılında Irak'tan tamamen çekilmesi ile birlikte bölgede istikrarsız süreç başlamış ve günümüze kadar ulaşmıştı. Özellikle Arap baharı sürecinde bu istikrarsız ortam oldukça hissedildi. Bu süreçte Obama ve beraberindekiler olaylara müdahale etme noktasında beklemişler, gerektiği noktada diplomasi aracını kullanmışlar ve uluslararası kurumları ön plana çıkararak bu süreci ekonomik anlamda daha az masraf ile geçirmeye çalışmışlardır (Yalçın, 2018: 37-38). Obama Arap baharı ile ortaya çıkan protestolar süresince askeri seçenekten uzak durma, çıkarları gereği hareket etme, gücü diğer aktörlerle paylaşma ve bunun sonucunda ABD'nin operasyonlarda arka planda olması anlamına gelen *geriden yönetme (leading from behind)* stratejisini benimsemiştir. Bu nedenle Obama yönetimi Libya'da uluslararası örgütleri kullanmak istemiş, Mısır'da Müslüman Kardeşler adlı yapının uzun süre etkili olmasını istememiş, Suriye'de ise diplomasi seçeneğini kullanmaya çalışmıştır (Karakaya, 2015: 17). Ancak geriden yönetme stratejisi Arap baharı sürecinin ve Obama yönetiminin dış politika anlayışının tıkanmasına yol açtı. Bunun sonucu olarak Arap baharı olarak adlandırılan Ortadoğu'daki hareketler çatışma ve mücadeleler yaşanması nedeniyle kışa ve karmaşıklığa dönüşmeye başlamıştı (Gözen, 2016: 146).

Obama yönetimi Suriye'de gösterilerin başladığı andan itibaren Suriye rejiminden şiddet unsuruna başvurmamasını ve muhalif yapılar ile görüşmesini istemiştir. Daha sonra gösteriler iç savaşa dönüp çatışmalar başlayınca BM gibi örgütleri kullanmaya ve bölgedeki Türkiye gibi etkili yapıları kullanmaya çalışmıştır. Özellikle bu sorunun çözülmesinde diplomasi aracını ön planda tutmuştur. Ancak daha sonra Esad'ın karşısında kendini konumlandıran Obama yönetimi Esad'ın gitmesi gerektiğini ifade ederek bölgeden diplomatlarını geri çağırmıştır (Göngen, 2014: 14). Çünkü Obama yönetimi için Esad rejimi İran'a destek vermesi ve ülkeyi İran etkisine açık hale getirmesi, Hamas ile iyi ilişkiler içine girmesi, Hizbullah gibi örgütlere silah yardımıyla bulunması ve İsrail'e karşı olması nedeniyle bölgede istenmemektedir (Çağlar ve Aksu, 2019: 322). Obama

Suriye'deki gösterilere karşı Esad rejiminin sert güç kullanımını Ağustos 2011 yılında yaptığı bir açıklama ile şiddetle kınadıklarını ifade etmişti. Suriye halkının hak taleplerini ise desteklediklerini belirtmişti. Bu açıklamada Esad rejiminin reform ve demokratik geçişi çağrularına cevap vermediği için Suriye yönetiminden çekilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bölgeye müdahale konusunda ise ABD'nin Suriye halkının evrensel haklarına ve yabancı bir müdahalenin olmaması taleplerine saygı duyduklarını belirtmiştir. Suriye halkı için demokratik, adil ve koruyucu bir Suriye oluşturma amacıyla olduklarını ifade etmiştir (The White House, 2011: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria>)

Arap hareketleri boyunca muhaliflerin yanında duran Obama yönetiminin bu politikası Tunus ve Mısır gibi ülkelerde ciddi mücadeleler yaşanmadan rejimin değişmesini sağlamıştır. Libya'da ise uluslararası örgütlere destek vererek Kaddafi'nin kenara çekilmesini sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler nedeniyle Suriye'de de Esad rejiminin devrileceğine dair beklentileri artırmıştı (Kurt, 2019: 72). Bu beklentiler nedeniyle ABD önündeki iki önemli adımdan birini atma noktasında ikilem yaşanmaktaydı. Bunlardan ilki Esad rejimine yönelik ABD'nin müdahalede bulunması ve devrilmesini sağlamaktı ancak Obama, Bush'tan farklı bir ideoloji ortaya koyduğu için bu seçenek uzak ihtimaldi. Diğer seçenek ise muhaliflere yardım edilmesiydi. Obama yönetimi ikinci seçeneği seçerek muhaliflere destek verme yoluna gitmişti (Kurt, 2019: 72-73).

Obama Suriye iç krizinde Türkiye, BM, Avrupa Birliği (AB) ve Arap Birliği gibi yapılardan yararlanmak istemiştir. Obama bu dönemde BM'ye AB ve Arap Birliği ile Esad rejimine yönelik silah ambargosunu içeren karar tasarısını sunmuş ancak Rusya ve Çin'in vetosu ile karşılaşmıştır. Karar tasarısının iki ülke tarafından veto edilmesi sonucu *Suriye'nin Dostları Grubu (SDG)* adında Suriye iç savaşının durdurulmasına yönelik bir yapı oluşturulmuştur (Özkan, 2016: 18-19). Bu yapının bir kolu olarak *Suriye Ulusal Konseyi* otaya çıkarılmış ve çeşitli toplantılar yapılmıştır. Bu yapıya silah dışında birçok yardımın verilmesi kararı alınmıştı (Erdemir, 2016: 425). BM'de ABD'nin ateşkes çağrularına Rusya ve Çin'in vetoları gelince Obama yönetimi ateşkesin sağlanması konusunda Kofi Annan'ın arabuluculuk yapmasını istemiştir (Kurt, 2014: 191). Bu dönemde BM Genel Sekreterliği görevinde bulunan Kofi Annan Suriye'de barışın sağlanması için bir plan hazırlamıştı. Bu plan Nisan 2012'de kabul edilmiş ve BM Güvenlik Konseyi de kararı onaylamıştı ancak uygulama noktasında bir başarı elde edilememişti (Erdemir, 2016: 425). Annan hazırladığı tasarıdan sonuç çıkmamasına rağmen Suriye krizinin çözümü için Haziran 2012 tarihinde Cenevre Konferansı'nın toplanmasına ön ayak olmuştur. Özellikle BM'de alınan kararlarda veto hakkını kullanan Rusya ve Çin'in bu toplantıya katılmaları görüşmelerin resmiliğini arttırıcı etki yapmıştır. Ancak yayınlanan ortak bildiri de Esad rejimine karşı net bir kararın alınmaması muhaliflerin bildiri de ilan edilen kararlara şüphe duymasına neden olmuştur (Özkan, 2016: 19).

2012 yılında Esad rejiminin göstericilere karşı kimyasal silah kullanıldığı haberi çıktığında Obama yönetimi Şam rejimine karşı sert açıklamalar yapmıştı (Özdemir, 2018: 134). Ağustos 2012 tarihinde Obama Beyaz Saray Basın Odası'nda gazetecilerin sorularını yanıtlarken reform taleplerini Esad rejiminin reddettiğini ve halka yönelik şiddetini iki katına çıkardığını belirtmişti. Bu noktada bir müdahale olup olmayacağı konusunda ise kimyasal ve biyolojik silahların kullanılmasının kırmızı çizgileri olduğunu ve bu silahların kullanılması durumunda kullanıldığı kanıtlanırsa müdahale etme seçeneğinin olduğunu belirtmişti (White House, 2012: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps>). Obama bu gelişmelerden sonra 2012 yılında Şam Büyükelçiliğini kapatmıştı. Bu açıklamalardan sonra kamuoyunda Esad rejimine yönelik bir müdahale olması yönünde görüşler ortaya çıkmıştı. Ancak Irak ve Libya gibi geçmişteki müdahaleler sonucu ortaya çıkan olumsuz durumlar nedeniyle Obama yönetimi müdahale seçeneğine yine de sıcak bakmıyordu. Bölgede uygulanabilecek uçuşa yasak bölge veya güvenli bölge oluşturma seçenekleri de Şam rejiminin askeri hava kuvvetlerinin bilinmemesi ve ABD için güvenlik riski oluşturma ihtimali nedeniyle geri planda kalmıştır (Özdemir, 2018: 134).

21 Ağustos 2013 tarihinde Esad rejiminin Suriye'de göstericilerin kontrolü altındaki bölgelere kitle imha silahları ile saldırdığı tespit edilmişti. Bu saldırılar sonucu binin üzerinde sivil ölmüştü. Böylece hem 2012 yılında hem de 2013 yılında Esad rejimi sivillere yönelik kimyasal silahları kullanmıştı (Özdemir, 2018: 135). 2013 yılındaki bu saldırı sonrası Obama, Esad rejiminin insan onuruna yönelik saldırı yaptığını ve saldırının ulusal güvenliklerini tehdit ettiğini ifade etmişti. Bu saldırıların hem bölgedeki müttefiklerine zarar verdiğini hem de bu saldırıda kullanılan silahların terörist grupların eline geçme ihtimalinden söz etmiştir. Esad rejiminin bu saldırıları nedeniyle rejime karşı askeri harekât düzenleyeceklerini ifade eden Obama, askeri müdahale için birliklerinin bölgede hazır bulunduğunu ancak bunun için öncelikle kongreden askeri güçlerini kullanmak için onay alacağını ifade etmişti (White House, 2013: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/31/statement-president-syria>). Bu açıklamalardan sonra Rusya Esad rejiminin elinde bulunan kitle imha silahlarının dışarı çıkarılması konusunda yetki alacağını ABD yönetimine bildirmiş ve iki ülke arasında sağlanan anlaşma ile Obama yönetiminin Esad rejimine müdahale ihtimali ortadan kalkmıştır (Barack Obama'nın., 2015: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/barack-obamanin-4-yillik-suriye-politikasi-206565.html>). Ancak bu saldırıdan sonra Obama göstericilere yardım yapmış ve Doğu Akdeniz bölgesindeki askeri unsurlarını artırmıştır (Cerrah, 2016: 332). Obama'nın Esad'ın muhaliflere yönelik saldırılarına verdiği karşılık bölgede ABD'nin güç kaybettiği şeklinde yorumlanmıştı. Özellikle İran ve Rusya'nın ABD'ye karşılık bölgede gücünü artırdığı belirtilmiştir. Ancak Obama en az müdahale ve maliyetlerin azaltılması politikasına devam etmiştir (Özdemir, 2018: 137).

2012 yılında toplanan ilk Cenevre toplantılarında alınan kararların uygulanamamasından sonra Cenevre II'nin toplanması için çaba sarf edilmiştir. Ocak 2014 tarihinde yapılan Cenevre

görüşmelerinin ikincisine muhalif unsurlar katılmak istememişlerdir. Esad ile kitle imha silahına kadar varan sert güç kullanımına karşın hala iş birliği içine girilmesinin Şam rejimine zaman kazandırdığını ifade etmişlerdi. Daha sonra Türkiye'nin aracılığıyla muhalif unsurlar da görüşmelere katılmayı kabul etmiş ancak özellikle Esad'ın gitmesi konusu üzerindeki anlaşmazlık nedeniyle görüşmelerden olumlu bir sonuç çıkmamıştır. Bu anlaşmazlık sonucu Kofi Annan'dan sonra BM'nin Suriye Özel Temsilciliği görevini yürüten Lakhdar Brahimi istifa etmişti (Özkan, 2016: 20). 2014 yılına gelindiğinde Obama stratejisini değiştirmemiştir. Riskten kaçınarak rejime yönelik bir müdahalede bulunma düşüncesini hep arka planda tutmuştur. Muhalefetin rejim karşısında oldukça zayıf olduğunu belirterek mezhep mücadelelerinin yaşanabileceğini ifade etmiştir. Özellikle bu dönemde az maliyetli adımlar atmaya çalışmış ve bu politika doğrultusunda rejime karşı mücadele içine giren göstericileri eğiterek krizi uzaktan yönetmeye çalışmıştır (Özdemir, 2018: 139-140).

3.3.2.1. Obama'nın Suriye Politikasında Aktör Değişimi: IŞİD

Obama'nın 2014 yılında gündemini meşgul eden en önemli konu Esad rejimi değil IŞİD terör örgütüydü. Özellikle 2014 yılının ortalarında Ortadoğu'da etkisini artıran bu örgüt faaliyetleri nedeniyle Obama'nın dikkatini üzerine çekmişti. Örgütün hem Irak yapılanmasına hem de Suriye yapılanmasına karşı mücadele edilmiştir (Barack Obama'nın.., 2015: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/barack-obamanin-4-yillik-suriye-politikasi-206565.html>). Bu dönemde IŞİD'in Irak'ın Musul kentini ele geçirmesi ile Obama yönetimi bu örgüte karşı mücadele içine girmiş ve Kongreden ekstra bir bütçe istemiştir. ABD'li gazeteci James Foley'in IŞİD tarafından öldürülmesi Obama yönetiminin ciddi adım atmasını sağlamıştır. IŞİD'e karşı hava saldırıları düzenlemeyi, bu yapıya karşı mücadeleye giren unsurlara destek vermeyi ve IŞİD'in saldırıları sonucu mülteci konumuna düşenlere yardım etmeyi temel stratejisi olarak belirlemiştir (Kurt, 2019: 84-85). IŞİD terör örgütünün Kobani kentinde toplu katliamlar yapması sonucu Obama yönetimi buraya yönelik hava saldırılarını artırmış ve yaklaşık üç bin IŞİD mensubu öldürülmüştü (Obama'nın dış.., <http://www.aljazeera.com.tr/gorus-obamanin-dis-politika-karnesi>).

2014 yılı içerisinde ABD'nin liderliğini yaptığı ve çeşitli ülkelerin katılım sağladığı bir askeri koalisyon oluşturarak IŞİD unsurlarına karşı hava operasyonları düzenlenmişti (Aksoy, 2016: 36). NATO'nun toplanmasıyla alınan koalisyon kurulmasına yönelik karara Türkiye, ABD, İngiltere gibi birçok ülke katılmış ve koalisyona toplam ülke sayısı 66 olmuştur (Güler ve Özdemir, 2018: 485). Bu operasyonları bölgenin kuzeyinde IŞİD'e karşı yerel unsurların üstünlüğü takip etmişti. Ancak Suriye'nin Halep, Humus gibi önemli kentlerinde ise bu dönemde IŞİD'in üstünlüğü söz konusuydu (Aksoy, 2016: 36). Obama'nın IŞİD'e yönelik stratejisinin ilk ayağını askeri koalisyonun yaptığı hava saldırıları oluştururken ikinci ayağını muhaliflere verilen destekler oluşturmaktaydı. Bu amaçla bölgedeki muhalif unsurların önemli bir bölümü IŞİD'e karşı eğitim programına dahil edilecekti. Ancak bu programın ve yardımların farklı gruplar tarafından

elde edilmesi programın ömrünü kısaltmış ve 2015 yılında eğitim-donat programına son verilmiştir (Özdemir, 2018: 201-202).

Obama 2015 yılında yaptığı açıklamada özellikle IŞİD liderlerinin öldürülmesi konusunda önemli başarılar gösterdiklerini ifade etmişti. IŞİD'in Irak'ta topraklarını %40 oranında kaybettiğini belirten Obama Suriye'de IŞİD'in zayıflamaya devam ettiğini belirtmişti (White House, 2015: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/12/14/remarks-president-military-campaign-destroy-isil>). Obama özellikle IŞİD ile mücadelede PYD terör örgütünü kullanmıştı. Bunun en temel nedenleri arasında bölgedeki muhalif unsurların birliktelik gösterememesi, radikal İslami gruplara karşı Obama yönetiminin soğuk olması gibi nedenler gösterilmektedir. Obama yönetiminin bu politikası ise uzun zamandır PKK terör örgütü ile mücadele eden müttefiki Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur (Aksoy, 2016: 38). Ancak IŞİD ile mücadelede Obama, Türkiye'nin endişelerini geri plana atarak PYD'ye öncelik tanımıştır. Yapılan operasyonlar neticesinde bölgede PYD 17 bin kilometrekarelik alanı etkisi altına almıştır (Özdemir, 2018: 207-208). PYD'nin ABD yardımları ile güç kazanmasının ardından belli bölgelerde özerklik taleplerinde bulunması Türkiye'nin ÖSO güçleri ile birlikte 2016 yılında Fırat Kalkanı adı verilen operasyonu düzenlemesine neden olmuştur. Bu operasyonlar neticesinde hem IŞİD'in hem de PYD'nin ilerlemesinin önünü kesmiştir. Obama yönetimi bu operasyonların PYD'yi zayıflatmasından endişe duymuş ancak Türkiye'nin tüm tepkilerine rağmen bu örgüte yardım yapmaya devam etmiştir. PYD terör örgütüne yaptığı yardımları olağan görmüş ve grand stratejisine uygun olduğu için de bu örgütü kullanmaya devam etmiştir (Özdemir, 2018: 210-211).

2015 yılına gelindiğinde ABD'nin öncülük ettiği ve birçok Batılı ülkenin katıldığı askeri koalisyonun hava operasyonları devam etmiştir. Bu operasyonların yanı sıra Esad rejiminin talebi ile Rusya'da 2015 yılında IŞİD hedeflerine yönelik hava saldırısında bulunmuştur. İran'ın Şii milislerinin, Hizbullah'ın ve PYD güçlerinin de kara operasyonları düzenlenmesi ile bölgede aktörlerin sayısı artmıştır. Tüm bu aktörlerin çalışmaları sonucu IŞİD bölgede oldukça zayıflatılmıştır (Polat, 2016: 220). Ancak Obama yönetiminin bölgede IŞİD'i yok etmek için PYD ile yaptığı iş birliği etkisini gün geçtikçe artırmıştır. Özellikle ABD'nin bölgede IŞİD ile mücadele ettiği dönemde yaptığı hava saldırılarının çok önemli bir bölümü IŞİD ve PYD'nin çatışma alanları olmuştur. Bu örgüte meşruiyet kazandırmaya çalışan ABD yönetimi Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adı altında bir yapı oluşturarak PYD terör örgütünü ve onun silahlı kolu YPG ile birlikte kadın kolunu oluşturan YPJ'yi bu yapı içerisine dahil etmiştir. Bu yapı içerisinde PYD terör örgütü ve onun uzantılarına maddi ve askeri anlamda birçok yardım yapmıştır. Bunlardan en önemlisi ise ABD'nin bazı özel kuvvetlerinin bu örgütleri eğitmesi için bölgeye gönderilmesi olmuştur (Acun, 2019: 213-214).

Obama 2015 yılında bir Ulusal Güvenlik Stratejisi ilan etmişti. Bu stratejide genel olarak tehdit olarak algıladığı durumları ortaya koyarak ulusal güvenlik stratejisinin devam etmesini

sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca bu stratejide sürdürmek veya bu terim ile aynı anlama gelen devam ettirmek kelimesinin elliye yakın kez kullanılması önceki stratejisinin devam edeceğini daha da açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Kanat, 2015: 1-2). Obama daha önce *geriden yönetme* olarak adlandırılan Ortadoğu politikasını 2015 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde *stratejik sabır* olarak revize etmiştir. Stratejik sabır olarak adlandırılan bu politikanın temel argümanları bölgedeki çatışmalara hemen müdahale edilmemesi veya bir müdahale olacaksa bunun bölgedeki muhalif unsurlar aracılığıyla yapılması gerektiğidir (Çetinoğlu, 2019: 1162).

Tarihler 2016 yılını gösterdiğinde ABD tarihin birçok bölümünde çeşitli olaylar ile karşı karşıya geldiği Rusya ile diplomatik açıdan ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Özellikle Suriye'de krize yönelik rejimin ve göstericilerin arasında barış sağlamak için çaba göstermişler ancak başarı sağlayamamışlardır. Buna rağmen belli dönemlerde bölgede ateşkes ilan edilmesini sağlamışlar IŞİD'e karşı ortak bir tavır sergilemişlerdir (Özdemir, 2016: 141). Bu dönemde Esad göstericilere karşı fosfor bombası kullanmış ancak Obama bu saldırıya karşı bir adım atmamış özellikle IŞİD'in ortadan kaldırılması için uğraşmıştır. 2016 yılında Beyaz Saray'da yaptığı konuşmada IŞİD tehdidini ortadan kaldırmanın Suriye'deki mücadeleleri sona erdirmeye bağlı olduğunu ve Suriye iç savaşının diplomatik yollarla çözülmesi için çaba sarf ettiklerini belirtmiştir. Bu amaçla Cenevre görüşmelerinin önemine vurgu yapan Obama BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla da bölgede barış tesisi için adım atmak istemiştir (White House, 2016: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/04/13/statement-president-progress-fight-against-isil>).

Obama'nın Suriye krizinin sona erdirilmesi için diplomatik anlamda önem verdiği Cenevre görüşmelerinin üçüncüsü Şubat 2016 tarihinde gerçekleştirilmişti. Ancak bu görüşmeler hem Rusya'nın hem de görüşmelere ilk kez katılan İran'ın çözüme yakın olmayan tavırları nedeniyle olumsuz sonuçlanmıştır. Bu iki ülkenin desteğini arkasına alan Şam rejimi ise bölgede saldırılarına devam etmiştir (Temizer, 2017: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-krizinde-cenevre-maratonlari-sonuclsuz-kaldi/754818>). 2016 yılının sonu yaklaştığında Obama yönetiminin bölgeye yönelik insani ve askeri yardımları artmıştır. Ancak Obama'nın gündemini meşgul eden en önemli unsur 2016 yılında da IŞİD unsurları olmuştur. Bölgedeki çatışmaların sona erdirilmesi için BM unsurunu kullanmaya devam eden Obama bölgede ateşkes gibi kararların alınması noktasında Moskova'nın vetosu ile karşılaşmıştır (Özdemir, 2018: 143). Suriye rejimine yönelik yaptırımlar için BM'de görüşülen karar tasarılarını Moskova yönetimi Pekin yönetimi ile birlikte dört kez veto etmiştir (Kelkitli, 2016: 359-360).

Obama Arap baharının en kanlı çatışmalarının yaşandığı Suriye iç krizine yönelik uyguladığı yeniden mevzilenme politikasını başkanlığı boyunca sürdürmeye çalışmıştır. Bu politika neticesinde bölgedeki iç savaş çok daha kaotik bir hal alsa da Obama yönetimi amacına ulaşmıştır. ABD bölgede savaşa müdahil olmamış ve en az maliyetle hedeflediği stratejisini gerçekleştirmiştir. Ancak maliyet getirmeme stratejisini uygulamak için PYD terör örgütünü kullanmış bunun

sonucunda Türkiye ile karşı karşıya gelmiştir. Stratejisinin en önemli sonucu ise PYD ve IŞİD gibi terör örgütleri nüfuzlarını artırmıştır (Özdemir, 2018: 143). Obama'nın başkanlığı döneminde Suriye stratejisini iki bölüme ayırmak mümkündür. Krizin ilk başlangıç döneminde Esad rejimine yönelik reform talepleri bu stratejinin ilk ayağını oluşturmaktadır. Obama daha sonra bu taleplere cevap vermeyen ve göstericilere karşı şiddette bulunan Esad rejiminin gitmesi yönünde sesini yükseltmiştir. Şam rejiminin gitmesi gerektiğini belirten Obama yönetimi, rejimin kitle imha silahı kullanması nedeniyle kırmızı çizgi ilan etmiştir (Kurt, 2019: 89). ABD kırmızı çizgi ilanından sonra muhaliflere yardımını artırarak bölgedeki güçlerini artırma yoluna gitmiştir. Daha sonra kitle imha silahlarının Moskova tarafından bölgeden çıkarılması ile stratejinin ilk ayağı tamamlanmıştır. Obama'nın stratejisinin ikinci ayağı ise bölgede güçlenen IŞİD terör örgütüne karşı mücadele olmuştur. Bu stratejide hava hareketinin yanında PYD terör örgütü ile de iş birliği yapılarak IŞİD unsuru zayıflatılmaya çalışılmıştır (Cerrah, 2016: 332-333).

3.3. Neoklasik Realizm Bağlamında Obama'nın Suriye Politikasının Değerlendirilmesi

Neoklasik Realizm teorisini ilk ortaya çıkaran kişi olarak kabul edilen Gideon Rose, bu teoriyi özellikle devletlerin dış politika davranışlarını açıklamada kullanmıştır. Rose'a göre devletler dış politikada karşılaştıkları herhangi bir olay veya durumlara yalnızca sistemin ortaya koyduğu yöntemlerle cevap vermezler. Bu devletlerin dış politika davranışlarını açıklamada sadece sistemik unsurlar yeterli olmamaktadır. Ona göre sistemik unsurların yanı sıra karar verici konumunda olan kişilerin algıları ve devletin yapısında bulunan yerel yapıların da bu dış politika karar verme sürecinde etkili olduğunu belirtmiştir. Liderlerin veya karar verici konumunda olan kişilerin bu karar verme sürecinde hem dış hem de iç dinamiklerden etkilenebileceğini ve bu dinamikler tarafından sınırlandırılabilceğini ileri sürmektedir (Rose, 1998: 152). Bunun yanında diğer teorilerden farklı olduğu en önemli nokta ise ara değişken ve bağımsız değişken olarak kabul edilen araçların dış politika karar verme sürecinde incelenmesidir. Teorinin temel amacı devletin dış politika sürecine müdahalede bulunan yerel yapıların rolünü belirlemek, bu rolleri sistem içerisinde toplayarak test etmektir (Rose, 1998: 153). Dolayısıyla Rose'un ortaya koyduğu neoklasik realizm teorisi Waltz'un birey, devlet ve sistem unsurlarını bir araya getirmektedir (Kiraz, 2018: 421). Neoklasik realist anlayış genellikle nicel veriler kullanarak faaliyet gösterir. Uluslararası alana yönelik hâkim olan görüşüne göre anarşi durumu ve etkileri dış politika sürecinde karar vericilere göre değişkenlik gösterebilir. Bu teori dış politikayı bağımlı değişken olarak adlandırırken bu bağımlı değişken unsurunun bağımsız değişkenler ve ara değişkenler tarafından değişikliğe uğratılabileceğini ileri sürmektedirler. Bağımsız değişken unsuruna güç dağılımları örnek verilebilirken ara değişken unsuruna yerel yapılar ve karar verici konumundaki kişilerin algıları örnek verilebilmektedir (Kiraz, 2020: 672).

Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politikasını neoklasik realizmin ortaya koyduğu savlarla analiz etmek mümkündür. Obama başkanlığı boyunca Suriye krizinde müdahale etmeme

ve en az maliyetle bu krize dahil olma anlamına gelen geriden yönetme stratejisini ortaya koymuştu. Ancak Obama'nın neden böyle bir strateji belirlediği yalnızca uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmelerin incelenmesi ile belirlenebilecek bir unsur değildir. Bunun için neoklasik realizmin ortaya koyduğu ara değişkenlere ve karar verici konumda olan kişinin (Obama yönetiminin) algılarına da değinmek gerekmektedir. Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politikasını belirleme sürecinde neoklasik realizmin değişken olarak belirlediği yapıda değerlendirilebilecek unsur ABD halkıdır. ABD halkı, Obama yönetiminin özellikle Suriye iç savaşına müdahale etmemesi yönünde politika belirlemesinin sebeplerinden birisidir. Halkın müdahale edilmemesi yönünde tavır sergilemesinin en temel nedeni ise George W. Bush döneminde yaşanan Afganistan ve Irak müdahalelerinin yarattığı olumsuz etkidir. Bu müdahaleler sonucu ABD hem ekonomik ve askeri anlamda çok yara almış hem de uluslararası alanda prestiji sarsılmıştır. Özellikle bu nedenlerden dolayı ABD halkı Obama yönetiminin bölgeye müdahalesini engelleyici sebeplerden biri olmuştur. Yapılan anketlerde bu durumu destekler niteliktedir. 2012 yılında yayınlanan PEW Araştırma Merkezi'nin (PEW Research Center) anketine göre halkın %81'i Obama'nın iç politikaya yönelmesi gerektiğini %9 oranındaki kesim ise dış politika ile ilgilenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Public Priorities., 2012: <https://www.pewresearch.org/politics/2012/01/23/public-priorities-deficit-rising-terrorism-slipping/>). Aradaki fark oldukça fazladır. Aynı araştırma merkezinin 2013 yılında yaptığı bir ankete göre halkın %52'si ABD'nin uluslararası alanda kendi işine bakmasını ve diğer ülkelerin kendi başlarına hareket etmesine izin vermesi gerektiğini belirtmiştir. %38'lik kesim ise ABD'nin uluslararası alanda aktif olmasını ifade etmiştir. ABD'nin uluslararası alanda aktif olmamasını belirten %52'lik oran tarihinin son 50 yıllık bölümündeki en dengesiz oran olarak karşımıza çıkmaktadır (Public Sees., 2013: <https://www.pewresearch.org/politics/2013/12/03/public-sees-u-s-power-declining-as-support-for-global-engagement-slips/>). Anketlerden de anlaşılacağı üzere Obama'nın Suriye iç krizine müdahale etmeme stratejisinin belirleyicilerinden biri neoklasik realizmin değişken olarak ifade ettiği halk unsurudur.

Obama'nın Suriye'ye yönelik dış politikasını belirleyen bir diğer unsur George W. Bush yönetiminden Obama yönetimine miras kalan ekonomik sorunlardır. Bu ekonomi unsuru neoklasik realizmin dış politika analizlerinde değişken olarak kabul ettiği unsurlardan sayılabilir. Obama Bush'tan başkanlığı devraldığı ilk döneminde çok ciddi büyüklükte bir finansal kriz yaşanmaktaydı. Bu kriz sonucunda birçok finans şirketi iflas etmiş, işsizlik sorunu baş göstermişti. ABD'nin ekonomik durumu İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en kötü göstergeleri ortaya koymuştu (Obama kötü., 2016: <https://www.aa.com.tr/tr/abd-baskanini-seciyor/obama-kotu-devraldigi-ekonomiyi-iyi-birakacak/640607>). Obama'nın Suriye'ye yönelik dış politikasında müdahale etmeme stratejisini belirlemesinin nedenlerinden biri de ABD ekonomisinin kötü durumudur. Ekonomik kriz, işsizlik ve birçok kişinin evsiz kalması Obama yönetimini öncelikle iç politikada adım atmaya zorlamıştır. Bu nedenle Obama yönetimi bu durumdan kurtulmak için ABD ekonomisinin yenilenip toparlanmasını amaçlamış ve bu yüzden dış politikada en az maliyetli

seçeneği belirlemeye çalışmıştır. Bunun sonucunda ise Suriye krizine yönelik doğrudan müdahaleyi değil uluslararası örgütler ve bölgede bulunan PYD terör örgütü aracılığıyla dolaylı yoldan müdahaleyi seçmiştir.

Neoklasik realizm okulu dış politika oluşturma sürecinde karar vericilerin kaygılarını karar vermeyi etkileyen unsurlar arasında göstermiştir. Obama dönemindeki dış politika oluşturma sürecinde özellikle bu unsurun etkisi görülmüştür. Obama ABD başkanlığına seçilme döneminde halka en önemli vaat olarak değişim ve umut sözü vermişti. Bu değişim vaadi selefi olan Bush hükümetinin faaliyetlerinden farklı bir pozisyon almayı gerektirmiştir. Obama özellikle dış politika anlayışında baskı ve zor gücü kullanan gerektiğinde de askeri unsurlar ile doğrudan müdahaleyi amaçlayan Bush yönetiminden farklı bir politika izlemesi gerekiyordu. Çünkü halk Obama ve yönetiminin değişim ve umut vaadine inanmış ve Obama'yı ABD tarihinin ilk siyahi başkanı olmuştur. Bu nedenle Obama ve yönetimi dış politikasında Bush yönetimine benzemek istememiş herhangi bir benzer adımda ise halkın tepkisi ile karşılaşacağını tahmin etmiştir. Bu nedenle dış politikasında Bush yönetiminin kullandığı baskı, zor güç ve doğrudan müdahale anlayışını bırakarak diplomasi aracını kullanmış, dolaylı müdahale yöntemini seçerek maliyetleri azaltma yoluna gitmiştir. Bunun sonucu olarak daha çok iç politikaya odaklanmış ve uluslararası alandaki gelişmeleri uzaktan seyrederek gerektiği yerde diplomasi aracını gerektiği yerde ise uluslararası örgütleri ya da PYD terör örgütünü kullanmışlardır. Obama'nın bu yönde adım atmasının farklı nedenleri olmakla beraber en önemli nedenlerinden biri bu unsurdur. Genel anlamda Suriye krizine ve Obama'nın dış politika oluşturma sürecine bakıldığında neoklasik realizmin ara değişken olarak kabul ettiği unsurların bu süreçte etkili olduğu söylenebilir. Buradan da anlaşılacağı üzere dış politika oluşturma sürecinde yalnız dış faktörler değil iç faktörler de çok önemli yer tutmaktadır.

Neoklasik realist teori aracılığıyla Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politikasını incelediğimizde ortaya çıkan sonuçları farklı açılardan da yorumlamak mümkündür. Obama yönetimi krize yönelik müdahale etmeme stratejisi ile özellikle iç politikaya yönelik olumlu adımların atılmasını sağlamıştır. Bu olumlu adımların başında ABD ekonomisinin büyümesi ve işsizlik oranının düşürülmesi gelmektedir. Obama'nın başkanlığa seçildiği 2009 yılı ile başkanlık koltuğunu Trump'a devrettiği 2016 yılları arasında ABD ekonomisi yılda ortalama %1,5 büyümüştür. 2009 yılında %10,3 seviyelerinde olan işsizlik oranı ise Obama başkanlığının sona erdiği 2016 yılında %5 seviyelerine gerilemiştir (Yıldırım ve Kutlu, 2016: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/obamanin-8-yillik-ekonomi-karnesi-/690579>). Özellikle bu iki noktada Obama yönetiminin başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak iç politikada yaşanan bu olumlu gelişmelere rağmen Obama yönetiminin Suriye krizine yönelik izlediği dış politika stratejisi sonucunda bölgede çok ciddi kaotik durum meydana gelmiştir. Bölgede bu kaotik ortamın oluşmasının en büyük nedenlerinden biri şüphesiz aktör çeşitliliğinin fazla olmasıdır.

Suriye krizinin ilk dönemlerinde Suriye rejimi ve muhalifler arasında geçen çatışmalara daha sonra terör örgütleri gibi devlet dışı aktörler dahil olmuştur. Bu noktada PYD ve IŞİD gibi terör unsurları ön plana çıkmaktadır. Obama'nın Suriye Krizi'nde PYD ile iş birliğine girerek IŞİD'i ortadan kaldırma çabasının bölgede kaotik durumun oluşmasının nedenlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. ABD desteğiyle PYD'nin bölgede etkisini artırması sonucu çatışmaların şiddeti artmış ve rejim ile muhalifler arasında başlayan Suriye krizi farklı aktörlerin dahil olması ile çok daha kaotik hal almıştır. Sonuç olarak Obama yönetiminin başkanlık dönemi sona ererken Suriye krizine bakıldığında Esad rejimi hala Suriye hükümetinin başında bulunmakta, bölgede Rusya'nın etkisi artmakta ve terör unsurlarının etkisi de devam etmekteydi. Dolayısıyla Obama yönetimi izlediği strateji ile ülke içerisinde belli olumlu adımların atılmasını sağlamış ancak dış politikada özellikle Suriye krizinin kaotik hal almasının nedenlerinden biri olmuştur.

Suriye krizi noktasında değinilmesi gereken bir diğer nokta da şüphesiz krizden en çok etkilenen Suriye halkıdır. PEW Araştırma Merkezi'nin (PEW Research Center) yaptığı ankete göre Suriye krizinin başlangıcından 2016 yılına kadar olan sürede halkın yaklaşık 12,5 milyonu yerinden edilmiştir. Bu noktada her on Suriyelinin altısının yerinden edildiği ifade edilmektedir. Bu kişilerin çoğu Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi çevre ülkelere sığınmaktadır. ABD ise 2016 yılında 2131 Suriyeliye ev sahipliği yapmıştır (Connor ve Krogstad, 2016: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/13/about-six-in-ten-syrians-are-now-displaced-from-their-homes/>). Yerinden edilenlerin yanı sıra çatışmada hayatını kaybeden Suriyelilerin sayısına bakıldığında krizin ciddi kayıplara neden olduğu görülmektedir. Bu noktada çatışmaların başlangıcından 2016 yılına kadar olan sürede 400 binden fazla Suriyelinin hayatını kaybettiği ifade edilmiştir. Ayrıca bölgede yaklaşık 300 bin kişi de kuşatma altında kalmıştır (Kanlı, 2016: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ortadogu-cografyasinda-2016/717019>).

SONUÇ

Obama'nın dış politika anlayışını şekillendiren en önemli etkenlerden biri George W. Bush döneminden kalan sorunlardır. Bush, göreve geldiği dönemde önceki Başkan Bill Clinton'un çok taraflılık anlayışını eleştirmiştir. Bu anlayışla özellikle imzalanan çok taraflı anlaşmaların ve dahil olunan uluslararası kurumların ABD'yi zayıflattığını ileri sürmüştür. Ayrıca Clinton döneminde izlenen farklı bölgelere odaklanma anlayışının yanlış olduğunu ve belli uluslara odaklanılması gerektiğini ileri sürmüştür. Özellikle yeni muhafazakarlar adlı grubun etkisinde kalarak dış politika anlayışını geliştiren Bush, ABD'nin dünya liderliğini sürdürmesi için askeri güç kullanımını öncelik haline getiren dış politika anlayışını geliştirmiştir. Bush'un sert güç temelli dış politikasının uygulanmasında en önemli dönüm noktası 11 Eylül saldırısının gerçekleşmesidir. Bu saldırıdan sonra Bush yönetimi terör gruplarını beslediğini ileri sürerek Afganistan'a ve daha sonra Irak'a bir müdahale gerçekleştirmiştir. Bush izlediği önleyici savaş doktrini ile ABD askerlerini diğer ülkelere müdahalede kullanmasıyla ABD'yi ikinci bir Vietnam bataklığına sürüklemiştir. Bu müdahaleler sonucu ABD hem ekonomik anlamda yıpranmış hem de uluslararası arenada prestiji zarar görmüştür. Müslüman ülkelerde ABD'ye karşı oldukça etkili bir karşıtlık ve nefret duygusu ortaya çıkmıştır. Bu duruma 2008 Finansal Krizi de eklenince hem iç politikada hem de dış politikada ABD ciddi yıpranmalar yaşamıştır. ABD içerisinde ise halkın çoğunluğu izlediği politikalar nedeniyle Bush yönetimine tepki göstermiştir. Bu nedenle ABD'nin prestijinin yeniden onarılması ve iç politikada yaşanan ekonomik yıpranma ve işsizlik sonucu oluşan istikrarsız durumun düzeltilmesi için 2008 başkanlık seçimleri ve bu seçimlerde başkan olacak kişi önem arz etmekteydi.

Cumhuriyetçi Başkan Bush'un izlediği politikalar sonucu oluşan kötü durum 2008 seçimlerinde Demokrat Parti'nin başkan adayı Barack Obama'yı bir adım öne çıkarmıştır. Obama'nın bu seçimlerde ön plana çıkmasının bir diğer nedeni Bush döneminde gerçekleştirilen Irak Savaşı'na karşı olmasıdır. Halkın karşısına değişim ve umut vaatleri ile çıkan Obama seçim döneminde oldukça etkili bir kampanya izleyerek ABD'nin ilk siyahi başkanı seçilmiştir. Kampanyasında özellikle sosyal medya araçlarını kullanarak seçim dönemlerinde geri planda olan gençleri asıl hedefi olarak belirlemiştir. Bu politika ile gençlerin seçimlere katılarak oy kullanmasını sağlamış ve Cumhuriyetçi rakibi McCain'i mağlup etmiştir.

Obama büyük bir zaferle göreve gelmiş ancak halefi George W. Bush'tan miras kalan birçok sorunla mücadele etmiştir. İç politikada yıpranmış bir ekonomi ve artan işsizlik sorunu nedeniyle oluşan istikrarsız durum Obama'yı daha çok iç politikaya odaklanmaya zorlamıştır. Bu durumda

Obama dış politikasını iç politikada yaşanan gelişmeler ışığında şekillendirmiştir. İç politikadaki istikrarsız yapının onarılması oldukça maliyetli ve güç olduğu için dış politikasını uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmelere doğrudan müdahale etmeme şeklinde geliştirmiştir. Halefinin izlediği sert gücün ve dolayısıyla askeri unsurların kullanımını bir kenara bırakarak diplomasi aracını öncelik haline getirmiştir. Bunun için ise özellikle Bush döneminde gereksiz olarak görülen uluslararası örgütleri kullanmıştır. ABD'nin zarar gören imajının onarılması için de Ankara ve Kahire konuşmaları önem arz etmektedir. Ayrıca Bush döneminde kullanılan şer eksenli kavramını kullanmamış ve özellikle İran ile ilişkileri geliştirme yoluna gitmiştir. Obama'nın başkanlık döneminde attığı en önemli adımlardan biri de Afganistan ve Irak'tan ABD askeri güçlerini geri çekmesidir. Ancak çekilme sonrası bu bölgelerde ciddi otorite boşluğu meydana gelmiş ve bunun sonucunda terör örgütleri bu alanlarda güçlenerek uluslararası alan meşgul etmiştir. Bu gelişmeler özellikle Ortadoğu'da birçok çatışmanın seyrini değiştirmiş ve Obama'nın da ileriki dönemlerde oldukça başını ağrıtmıştır.

Obama başkanlığı döneminde en büyük sınavlarından birini Ortadoğu'da Arap Baharı adı verilen ve özellikle Suriye'de çok şiddetli iç çatışmalara neden olan halk ayaklanmalarında vermiştir. Bu ayaklanmalar bazı ülkelerde çok ciddi çatışmalar yaşanmadan sona ermiş, bazılarında liderlerin devrilmesine neden olmuş bazılarında ise çok ciddi kanlı çatışmalara sahne olmuştur. Obama yönetimi ise bu halk ayaklanmalarına karşı yeniden mevzilenme stratejisini geliştirerek uluslararası örgütler, bölgedeki müttefikler ve ulus-altı yapılar aracılığıyla sorunlara dolaylı yoldan müdahale etmeyi amaçlamıştır. Bunun en temel nedeni ise ABD'nin bu durumdan en az hasarla çıkmasını sağlamak ve güç paylaşımında bulunarak ABD'nin yükümlülüklerini azaltmaktır. Dolayısıyla askeri müdahaleyi arka plana atarak çok taraflılık stratejisini izleyerek diplomasi aracını ön plana çıkarmıştır. Obama'nın dış politika anlayışının test edildiği en önemli gelişme ise çatışmaların çok şiddetli yaşandığı Suriye iç savaşı olmuştur. Bu krize yönelik yeniden mevzilenme stratejisinin bir gereği olarak geriden yönetme anlayışı ile hareket etmiş ve güç paylaşımı yoluna gitmiştir.

Obama yönetimi Suriye krizinin ilk dönemlerinde halkın reform taleplerini desteklemiş ve Esad'ın bu taleplere uygun reformlar yapması gerektiğini ileri sürmüştür. Esad rejiminin bu talepleri geri plana atarak sert güç ile karşılık vermesi sonucu Obama yönetimi Esad rejiminin gitmesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Daha sonra Esad'ın sert güç faaliyetlerine muhaliflerin de cevap vermesi çatışmaları artırmış, Obama yönetimi BM, Arap Ligi gibi örgütleri ve Türkiye gibi bölgesel müttefikleri kullanmaya çalışmıştır. Ancak özellikle BM'de ABD'nin Esad rejimine karşı her türlü yaptırım tasarısı Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir. Suriye krizine yönelik doğrudan müdahale fikrini düşünmeyen Obama yönetimi Esad rejiminin muhaliflere karşı herhangi bir kitle imha silahı kullanımını kırmızı çizgi olarak belirlemiştir ve rejime yönelik doğrudan müdahale fikri ilk kez gündeme gelmiştir. Daha sonra Esad'ın tekrar muhaliflere karşı kimyasal silah kullanımı karşısında müdahale etme yolunda adımlar atılacağını

ifade eden Obama kongreden bu yönde izin isteme yoluna gitmiştir. Ancak Rusya'nın devreye girerek rejime ait kimyasal silahların bölge dışına çıkarılması için adım atacağını belirtmesi üzerine ABD'nin rejime müdahale ihtimali ortadan kalkmıştır.

Krizin derinleştiği dönemlerde özellikle IŞİD gibi terör grupları bölgede etkisini artırmıştır. Bu nedenle Obama yönetimi Esad rejimini gündeminden düşürerek IŞİD'e odaklanmıştır. Bu örgütü bölgede zayıflatmak için hem askeri koalisyon oluşumuna öncülük ederek IŞİD'e karşı havadan mücadele yoluna gitmiş hem de PYD terör örgütü ile iş birliği içine girerek karadan bu örgütü zayıflatmayı amaçlamıştır. Bu yolla güç paylaşımında bulunarak hem maliyetleri azaltma yoluna gitmiş hem de soruna dolaylı yoldan müdahale etmiştir. Ancak krize müdahale noktasında PYD terör örgütü ile iş birliği içerisine girmesi PYD'yi PKK terör örgütünün Suriye kolu olarak tanımlayan müttefiki Türkiye'nin tepkisine yol açmıştır. Daha sonra Esad rejiminin isteği ile bölgede aktif bir rol izleyen Rusya'nın bölgede etkisini giderek artırması Obama yönetiminin izlediği politika ile ABD'nin geri planda kalmasına ve imajının zedelenmesine neden olmuştur. Ayrıca Obama yönetimi Suriye krizine yönelik izlediği stratejiler ile bölgede PYD gibi terör örgütlerinin etkisini artırmasına yardımcı olarak çatışmaların daha da çok şiddetlenmesine ve aktörlerin çoğalması ile krizin kaotik bir hal almasına neden olmuştur. Dolayısıyla Obama'nın Suriye krizine yönelik politikasının başarısız olduğu ifade edilmiştir. Ancak ABD açısından bakıldığında Obama izlediği strateji ile ABD'yi arzu ettiği gibi doğrudan bir çatışma içine sokmamış, maliyetlerin artmasına izin vermemiş ve ABD'nin Irak'ta olduğu gibi bir bataklığa saplanmasını engellemiştir.

Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politika anlayışını oluştururken etkilendiği unsurların ortaya konulması Obama ve yönetiminin neden böyle bir strateji oluşturduğunun anlaşılması açısından önemlidir. Uluslararası ilişkiler teorilerinden biri olan neoklasik realizm teorisinin dış politika analiz sürecinde önemli argüman olarak kabul ettiği ara değişkenler ortaya konulduğunda Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politikasına dair önemli sonuçlar elde edilmektedir. Bu sonuçların ilki Obama'nın krize yönelik dış politikasını oluştururken halkın uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmelere ABD'nin müdahale etmemesi yönündeki taleplerini dikkate aldığıdır. Özellikle bu dönemlerde yapılan anketlerde halkın çoğunluğunun herhangi bir dış müdahalede bulunulmaması yönünde görüş bildirdiği görülmektedir. Neoklasik realizmin dış politika analiz sürecinde ara değişken olarak ele aldığı devletin iç yapısını oluşturan unsurlardan biri olan halk unsurunun Obama'nın dış politikasını oluşturduğu çıkarımını yapabilmekteyiz. Çünkü Obama Bush döneminde Afganistan ve Irak'ta yapılan askeri müdahalelerin halk üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bilmekteydi ve dolayısıyla Suriye'de tekrar bir askeri müdahalenin halk tarafından tepkilere neden olacağını da tahmin etmekteydi. Bu nedenle Obama'nın Suriye krizine yönelik oluşturduğu geriden yönetme stratejisinin oluşum sürecinde halkın önemli bir etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Obama'nın Suriye krizine yönelik dış politikasını neoklasik realizm teorisi aracılığıyla incelediğimizde ortaya çıkan ikinci sonuç ara değişken olarak kabul edilen ekonomik yapının Obama'nın krize yönelik dış politikasının oluşum sürecinde etkili rol oynadığıdır. Bush döneminde ülke dışında yapılan askeri müdahaleler, 2008 finansal krizi gibi gelişmeler ABD ekonomisine ciddi zararlar vermiştir. Bu gelişmeler sonucu Obama başkanlığı sürecinde önemli bir ekonomik buhranla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle Obama yönetimi Suriye krizine yönelik herhangi bir askeri müdahalenin yaratacağı maliyet ve bölgede oluşacak kaos durumunun ABD'ye ciddi zararlar yaşatacağının farkındaydı. Bu nedenle Obama dış politika anlayışını iç politik duruma ve özellikle yıpranan ekonomik duruma göre belirlemek zorunda kalmıştır. Böylece ABD için en az maliyetli stratejiyi seçmek amacıyla geriden yönetme stratejisini izleyerek uluslararası örgütler, müttefik ülkeler ve ulus-altı yapılar arasında güç paylaşımında bulunmuş ve krize dolaylı yoldan müdahale etmiştir. Dolayısıyla neoklasik realizm teorisinin ara değişken olarak kabul ettiği ekonomik yapı unsurunun Obama'nın dış politika sürecinde etkili bir rol oynadığını söyleyebiliriz.

Obama'nın Suriye krizine yönelik geliştirdiği dış politika anlayışına neoklasik realizm teorisi aracılığıyla baktığımızda Obama'nın sahip olduğu algıların da dış politikasının oluşum sürecinde önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Obama 2008 başkanlık seçimlerinde halka umut ve değişim vaatlerinde bulunmuştur. Bu vaatlerin halkta oluşturduğu en önemli izlenimlerden biri önceki Başkan Bush'tan çok farklı bir dış politika stratejisi oluşturacağı düşüncesidir. Başkanlığa geldiği dönemde bu yönde adım atan Obama Afganistan ve Irak'tan ABD askeri güçlerini geri çekmiştir. Ancak Obama yönetimi bu yönde en önemli sınavını Suriye iç savaşında vermiştir. Obama'nın halka seçim döneminde verdiği değişim ve umut vaatlerinin Suriye krizine yönelik oluşturduğu stratejisinin şekillenmesinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu krize yönelik herhangi bir müdahalenin halka verdiği vaatlerin geçersiz olacağı ve Bush'un benzeri bir lider profilinin halkın gözünde şekilleneceği algısının Obama'nın dış politikasını etkilediğini söyleyebiliriz. Bu nedenle Obama yönetimi, Bush'un sert güç ve askeri müdahaleyi temel alan stratejisinden farklı olarak maliyetlerin azaldığı güç ve sorumluluk paylaşımında bulunulduğu ve ABD'nin dolaylı yoldan krize müdahale ettiği bir strateji benimsemiştir. Ayrıca Suriye krizine yönelik herhangi bir müdahale sonucu bölgede oluşturulacak düzenin özellikle Obama'nın vurguladığı demokrasi, insan hakları ve halkın kendi kaderlerini kendilerinin tayin edebileceği yönündeki sözlerine ters düşmektedir. Bu nedenle Obama'nın bu yönde geliştirdiği herhangi bir düşüncesinin dış politikasının belirlenmesinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Obama'nın algılarının Suriye krizine yönelik dış politikasında önemli bir rol oynadığı diğer bir gelişme ise Suriye iç savaşının akıbetidir. ABD'nin Suriye'ye herhangi bir askeri müdahalesi ABD'yi Vietnam veya Irak gibi sonuçları çok ağır dönülmez bir bataklığa sürükleyebilirdi. Ayrıca Suriye iç savaşında aktörlerin artması ve kaotik bir durumun ortaya çıkması krizin sonucunun tahmin edilmesini güçleştirmekteydi. Bu nedenle ABD'nin bölgede bir bataklığa sürüklenmemesi düşüncesinin Obama'nın dış politikasını etkileyen faktörlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak Obama'nın Suriye krizine yönelik

dış politikasını neoklasik realizmin ara değişken olarak kabul ettiği halk, ekonomik yapı ve algı unsurların şekillendirdiğini söyleyebiliriz.

Tüm bu gelişmeler ışığında Obama'nın Suriye iç savaşına yönelik dış politikasını kriz veya krizi yönetme politikası olarak adlandırabiliriz. ABD'nin iç politikada yaşadığı ekonomik yıpranma, artan işsizlik ve halkın tedirginlikleri bir iç kriz ortaya çıkarmıştır. Dış politikada ise ABD'nin imajının zarar görmesi, Suriye krizindeki aktör çeşitliliği ve ortaya çıkan kaos durumu, Suriye iç savaşının akıbetinin tahmin edilememesi ve ABD'nin Vietnam veya Irak gibi bir bataklığa tekrar saplanması yönündeki tedirginlik durumu bir dış kriz ortaya çıkarmıştır. Obama ve yönetimi ise tüm bu durumları dikkate alarak Suriye iç savaşına yönelik bir kriz politikası ortaya koymuştur. En az maliyetle ABD'yi bu krizden çıkarmak isteyen Obama yönetimi dolaylı yoldan müdahale anlayışını takip ederek güç paylaşımında bulunmuş ve diplomasi aracını kullanmıştır. Dolayısıyla Obama yönetimi bu strateji ile Ortadoğu'da ve özellikle Suriye iç krizinde kaotik bir durum oluşmasına neden olmuşsa da amaçladığı şekilde ABD'yi doğrudan krize dahil etmemiş ve ABD açısından maliyetlerin artmasını engellemiştir.

KAYNAKÇA

- Abdi, Zhaleh (2016),” Türkiye’nin Suriye Politikası”, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı İçinde (449-459), Beta, İstanbul.
- Acun, Can (2019), PYD-YPG’nin Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü, Murat Yeşiltaş ve Burhanettin Duran (Ed.), **Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler: Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler**, 2.Baskı İçinde (299-325), SETA, İstanbul.
- Ağır, Bülent Sarper (2006), “Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 3(12), 71-100.
- Aksoy, Ersin (2016), Daiş ve Suriye İç Savaşında Daiş’in Rolü, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 2(2), 29-41.
- Aksu Ereker, Fulya (2019), NATO’nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri, **Güvenlik Yazıları Serisi**, 23, 1-10.
- Altunışık, Meliha Altun (2009), Ortadoğu ve ABD: Yeni bir Döneme Girilirken, **Ortadoğu Etütleri**, 1(1), 69-81.
- Altunışık, Meliha Benli (2011), Arap Ayaklanmaları: Dönüşümü Etkileyen Faktörler, **Mülkiye**,35(272), 93-102.
- Anderson, Perry (2015), **Amerikan Dış Politikası Ve Düşünürleri**, (Çev. Barış Baysal), Verso, New York.
- Arıboğan, Deniz Ülke (2007), **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi**, 1.Baskı, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ataman, Muhittin ve Gökcan, Özkan (2012), Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 7(2), 199-229.
- Arı, Tayyar (2013), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 10.Baskı, Marmara Kitap Merkezi, İstanbul.
- _____ (2013), **Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, 8.Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Arıkanoglu, Naim (2016), Anarşik Düzendeki Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş Milletlerin Rolü, **Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(1) , 166-183.

- Ay, Halil Uğur (2017), Arap Baharı Sürecinde Arap Birliğinin Değişen Rolü: Libya ve Suriye Örneğinde, **Savunma Bilimleri Dergisi**, 16(1),1-31.
- Balcı, Ali ve Kardaş, Şaban (2014), “Realizm” , **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 3.Baskı içinde (119-134), Küre Yayınları, İstanbul.
- Bayram, Yavuz (2011), Liberal Demokrasilerde Medya ve Kamuoyunun Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi, **Erciyes İletişim Dergisi**, 2(2), 68-80.
- Berggren, D. Jason, ve Nicol C. Rae (2006), “Jimmy Carter and George W. Bush: Faith, Foreign Policy, and an Evangelical Presidential Style.” **Presidential Studies Quarterly**, 36(4), 606–632, www.jstor.org/stable/27552257, (22.05.2020).
- Bingöl, Oktay (2014), ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin Küresel Uygulayıcıları: Coğrafi Muharip Komutanlıklar, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 10(19), 133-166.
- _____ (2013), Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 13(2), 25-49.
- Bojang, Alieu S. (2018), The Study of Foreign Policy in International Relation, **Journal of Political Sciences & Public Affairs**, 6(4), 1-9.
- Box-Steffensmeier, Janet M. ve Schier, Steven E. (2009),” The General Election Campaign”, Box-Steffensmeier, Janet M. ve Schier, Steven E. (Ed.), **The American Election of 2008**, 1.Basım içinde (55-79), Rowman & Littlefield Publishers, United Kingdom
- Canşen, Efan (2011), Sovyetler Birliği’nden Rusya Federasyonu’na Doğru Değişimin Yan Etkileri, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi**, 24, 79-88.
- Canyurt, Dilek (2018), Kazanamı Olmayan Savaş “Suriye İç Savaşı”: Neden Bitmedi? Barış Nasıl Gelebilir?, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 14(4), 1103-1120.
- Cerrah, Ufuk (2016), ABD’nin Suriye Politikası, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı İçinde (319-335), Beta, İstanbul.
- Çağlar, M.Turan ve Aksu, Fuat(2019), Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler, **International Journal of Social Inquiry**,12(2), 507-544.
- Çakır, Adem (2020),” Rise of Isolationism in The Usa Foreign Policy and Implications for NATO”, **International Journal of Political Studies**, 6(3), 15-28.
- Çakmak, Cenap (2011), “Neden Dış Politika; Neden Amerikan Dış Politikası?”, **Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori ve Pratik**,1.Baskı içinde (1-14),Küre Yayınları, İstanbul.
- Çetinoğlu, Nur (2019), Eisenhower’dan Obama’ya: ABD Dış Politikasında Ortadoğu ve Suriye, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 74(4),1149-1182.

- Dalgıç, Gökçe (2002), Soğuk Savaştan Bugüne ABD ve Petrol Müttefikleri, **Avrasya Dosyası**, 8(4), 270-293.
- Demirtaş, Birgül (2014), “İnşacılık”, **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 3.Baskı içinde (155-171), Küre Yayınları, İstanbul.
- Deniz, Taşkın (2013), Suriye'nin Durumu ABD, Rusya ve Türkiye'nin Tutumu, **Marmara Coğrafya Dergisi**, (27), 314-332.
- Derman, Giray Saynur(2016), Türkiye ve Rusya İlişkileri Denkleminde Suriye Krizi, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı İçinde (383-403), Beta, İstanbul.
- Di Pace, Pasquale Domingos (A.A. 2015/2016) **Political campaign revolutions: case study Barack Obama 2008**, Lisans Tezi, LUISS University, Political Science
- Dueck, Colin(2010), **Hard Line: The Republican Party and U.S. Foreign Policy since World War II**, Princeton University Press, New Jersey, www.jstor.org/stable/j.ctt7tc91.10 (22.05.2020).
- Duran, Burhanettin ve Yılmaz, Nuh(2012),”Ortadoğu’da Modellerin Rekabeti: Arap Baharı’ndan Sonra Yeni Güç Dengeleri”, **Türk Dış Politikası Yıllığı**, B.Duran, K.İnat ve A.R.Usul (Ed.), 1.Baskı içinde(15-86), SETA, İstanbul.
- Efegil, Ertan (2018), Dış Politika Analiz(Ders Notları), 1.Baskı, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Efegil, Ertan (2013), Ortadoğu’daki Gelişmelerin Analizi: Libya, Tunus, Bahreyn, Mısır ve Suriye, **Ortadoğu Analiz**, 5(59), 10-22.
- Ekşi, Muharrem (2017), The Syrian Crisis as a Proxy War and the Return of the Realist Great Power Politics, **ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**,1(2), 106-129.
- Ercan, Halil (2017), Kennan ve Clinton’un Yaklaşımları Çerçevesinde ABD Dış Politikasının İncelenmesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 38, 325-338.
- Erdemir, Halil (2016), “Suriye Jeopolitiğinin Uluslararası Güçlerin Suriye Politikalarına Yansımaları”, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı İçinde (413-435), Beta, İstanbul.
- Ereker, Fulya (2013), Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 9(36), 45-71.
- Erhan, Çağrı (2001), ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 56(4), 77-93.
- Erhan, Çağrı ve Özkoç, Özge (2014), “Yirminci Yüzyılda Uluslararası Siyaset”, **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 3.Baskı içinde (33-55), Küre Yayınları, İstanbul.

- Erişen, Cengiz (2013),” Liderlerin Dış Politika Üretimindeki Rolü: Bireysel Unsurlar”, Mehmet Murat Erdoğan (Ed.), **Dış Politika Analizi**, 1.Baskı *içinde* (24-44), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Erişen, Cengiz (2013),”Kamuoyunun Dış Politika Üretim Sürecine Etkisi”, Mehmet Murat Erdoğan (Ed.), **Dış Politika Analizi**, 1.Baskı *içinde* (66-85), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Erişen, Cengiz (2014), “Dış Politika Analizi”, Şaban Kardeş ve Ali Balcı (Ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 3.Baskı *içinde* (355-366), Küre Yayınları, İstanbul
- Erişen, Emre (2014), “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti”, Şaban Kardeş ve Ali Balcı (Ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 3.Baskı *içinde* (57-78), Küre Yayınları, İstanbul
- Ermağan, İsmail (2012), Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası - Obama Dönemi ve Ak Parti, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 3(2), 21-35.
- Ersoy, Eyüp (2019), “Realizm”, Razaman Gözen (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 2.Baskı *içinde* (165-195), İletişim Yayınları, İstanbul
- Erşen, Emre (2017),”Rusya’nın Suriye Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Tehditler”, Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran (Ed.), **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri**, 2.Baskı *İçinde* (149-175), SETA, İstanbul.
- Ertem, Barış (2009), Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12(21), 377-397.
- Gelvis, James L. (2013),” The Arab World at the Intersection of the National and Transnational”, Mark L. Hass ve David M. Lesch (Ed.), **The Arab Spring Change and Resistance in The Middle East**, 1.Baskı *İçinde* (238-257), Westview Press, United States.
- Göngen, Mehmet Ali (2014), Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (33), 1-18.
- Gönlübol, Mehmet (2016), **Uluslararası Politika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, 6.baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Gözen, Ramazan (2018), “Uluslararası Sistemde Amerika Birleşik Devletleri”, Ramazan Gözen (Ed.), **Amerikan Dış Politikası**, 1.Baskı *içinde* (2-38), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Gözen, Ramazan (2016), "Arap Baharı Girdabında Eski ve Yeni Ortadoğu Dinamikleri", **II. Uluslararası Ortadoğu Sempozyumu**, Kırıkkale Üniversitesi, (Erişim: 20.02.2016)
- Greenstein, Fred I. (2009), **The Presidential Difference: Leadership Style from FDR to Barack Obama**, 3rd Edition, Princeton University Press, New Jersey, www.jstor.org/stable/j.ctvcm4h5n.6, (22.05.2020)

- Güleç, Cansu (2018), Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri, **COMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi** 3(1), 79-102.
- Güler, Recep Tayyip ve Özdemir, Ömer Behram (2019), DEAŞ: Ortaya Çıkışı, Yükselişi ve Çöküşü, Murat Yeşiltaş ve Burhanettin Duran (Ed.), **Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler: Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler**, 2.Baskı İçinde (463-494), SETA, İstanbul.
- Gürel, Nurhak (2018), Dış Politika Analizi ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 4(3), 1-17.
- Güney, Nursin Ateşoğlu (2017), Türkiye'nin Suriye'den Kaynaklanan Güvenlik Sorunları ve Nato'nun Rolü, Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran (Ed.), **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri**, 2.Baskı İçinde (60-82), SETA, İstanbul.
- Harunoğlu, Nur Çetinoğlu(2019), Eisenhower'dan Obama'ya: ABD Dış Politikasında Ortadoğu ve Suriye, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 74(4), 1149-1182.
- Hook, Steven W. ve Spainer, John (2013), **Amerikan Dış Politikası İkinci Dünya Savaşından Günümüze**, (Çev. Özge Zihnioğlu), SAGE Publications, New York.
- Hudson, Valerie M. ve Vore, Christopher S., (1995), Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow, **Mershon International Studies Review**, 95, 209-238.
- Hudson, Valerie M.(2016), "The History and Evolution of Foreign Policy Analysis", Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne (Ed.), **Foreign Policy Theories, Actors, Cases**, 3.Baskı İçinde (13-35), Oxford University Press, United Kingdom
- İnanç, Yusuf Selman (2016). Suriye İç Savaşı: Bir Mezhep Savaşından Ötesi, **Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı**,(79-95), Işık Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İpek, Özlem (2018), Dış Politikada Medyanın Rolü, **Lectio Socialis**, 2(2), 153-161.
- İzmir, Bahar (2017), İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi, **Humanitas**, 5(10), 177-192.
- Johnson, Dennis W. (2009)," An Election Like No Other?", Johnson, Dennis W.(Ed.), **Campaigning for President 2008 Strategy and Tactics, New Voices and New Techniques**, 1.Baskı içinde (1-29), Taylor & Francis, United Kingdom.
- Kadioğlu, İ. (2020), Suriye İç Savaşı ve Türkiye: Çatışma, Güvenlik ve Sığınma, **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 16(29), 2179-2213
- Kanat, Kılıç Buğra (2015), "Önleyici Savaş" ile "Stratejik Sabır" Arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, **SETA Perspektif**, (90), 1-7.
- Karabulut, Bilal (2014), Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi, **Gazi Akademik Bakış**, 8(15), 57-72.

- Karakaş, Nuri (2009), Amerikan "Ödünç Verme ve Kiralama" Yardımlarında Türkiye, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 24(1), 21-52.
- Karakaya, İskender (2015), Soğuk Savaş Sonrası ABD Dış Politikası: Süreklilik ve Değişim Bağlamında ABD'nin Küreselleşme, İşbirliği ve Güvenlik Politikalarının Değerlendirilmesi, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi**, (11), 441-463.
- Kelkitli, Fatma Aslı (2016), Soğuk Savaş'tan Günümüze Rusya'nın Suriye Politikası, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı İçinde (359-371), Beta, İstanbul.
- Keyman,E. Fuat (2006), Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 3(9), 1-20.
- Kiraz, Sami (2018), Dış Politika Analizi Modeli Olarak Neoklasik Realizm: İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Analizi, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 20(2), 417-440.
- Kissinger, Henry (1994), "**Diplomasi**", (Çev. İbrahim H. Kurt), Simon&Schuster Paperbacks, New York.
- Köse, Dilşad Türkmenoğlu, ve Boztaş, Asena (2020), Demokratikleşme Işığında Arap Baharına Eleştirel Bir Bakış, Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 16(2), 251-270.
- Kurt, Selim (2014), Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası, **Tarih Okulu Dergisi**, (19), 167-196.
- Kurt, Veysel (2019), **ABD ve Suriye Krizinin Dönüşümü**, 1.Baskı, Kadim Yayınevi, Ankara.
- Kürkçüoğlu, Ömer(1980), Dış Politika Nedir? Türkiye'de Dünü Ve Bugünü, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 35(01), 309-335.
- Leffler, Melvyn P.(2017), **Safeguarding Democratic Capitalism: U.S. Foreign Policy and National Security, 1920-2015**, Princeton University Press, Princeton New Jersey, www.jstor.org/stable/j.ctvc77gf4, (30.05.2020).
- Mendell, David (2014), "**Obama: Vaatten İktidara**", (Çev. Ebru Sürmeli), Koton Kitap, İstanbul.
- Miş, Nebi ve Özdemir, Ömer Behram(2014), Suriye, **Ortadoğu Yıllığı**, 169-194.
- Oğuzlu, Tarık (2018), "ABD'nin Transatlantik Politikası", Ramazan Gözen(Ed.), **Amerikan Dış Politikası**, 1.Baskı içinde (144-176), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Orhan, Oytun vd. (2020), "Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi", **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, 243, 1-18.
- Ozan, Emre (2014), Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu Üzerine Bir Değerlendirme, **Gazi Akademik Bakış**, 7(14), 197-214.

- Önder, Ersoy (2020), Başkanların Doktrinleri Çerçevesinde, ABD'nin Yeni Güvenlik Anlayışı ve Soğuk Barış, **Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 4(1), 27-39.
- Öngün, Çetin (2007), **Küresel Rekabet ve Amerika Birleşik Devletleri: Amerikan Gücüne Tarihsel Bir Yaklaşım**, 1.Baskı, Asil Yayın, Ankara.
- Özdemir, Çağatay (2018), **Amerikan Grand Stratejisi Obama'nın Ortadoğu Mirası**, 1.Baskı, SETA, İstanbul.
- Özkan, Behlül (2011), Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası, **Stratejik Araştırmalar**, 9(16), 51-91.
- Özkan, Muhammet Fatih (2016), Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama'nın Suriye Politikası, **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 0 (3) , 1-35.
- Paksoy, Sadettin vd. (2013), "Küreselleşmenin Sosyo-politik Etkileri: Arap Baharı", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(46),169-182.
- Parikh, Komal H. (2012), "Political Fandom in the Age of Social Media: Case Study of Barack Obama's 2008 Presidential Campaign", LSE, United Kingdom.
- Polat, Doğan Şafak (2016), "Arap Baharı" ve Suriye Savaşı, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı İçinde (137-157), Beta, İstanbul.
- Polat, Doğan Şafak (2016), Irak Şam İslam Devleti, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı İçinde (211-227), Beta, İstanbul.
- Polsby, Nelson W. vd. (2016), Presidential Elections Strategies and Structures of American Politics, 1.Baskı, Rowman & Littlefield, United Kingdom.
- Rose, Gideon (1998), Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, **Cambridge University Press**, 51(1), 144-172. <https://www.jstor.org/stable/25054068> , (10.09.2020).
- Roskin, Michael G. ve Berry, Nicholas O. (2005), **Uluslararası İlişkiler U.İ'nin Yeni Dünyası**, (Çev. Özlem Çiçek), Pearson Education, London.
- Sivrikaya, Halil Atilla (2019), Arap Baharı'nın Suriye Sahasında Arap Diline Olan Yansımaları: PYD/YPG Örneği, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, 8(2), 329-357.
- Sümer, Fatma (2019), PYD-YPG'nin Çocuk Askerleri, Murat Yeşiltaş ve Burhanettin Duran (Ed.), **Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler: Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler**, 2.Baskı İçinde (315-365), SETA, İstanbul.
- Sümer, Gültekin (2010), Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi, **Uluslararası Hukuk Ve Politika Dergisi**, 6(23), 73-98.

- Sümer, Gültekin, (2008), Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**,5(19), 119-144.
- Şen,Yağmur (2013), Suriye’de Arap Baharı, **Yasama Dergisi**,23, 54-79.
- Telatar, Gökhan (2018), Suriye ve Vietnam: ABD Dış Politikası Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme, **Uluslararası X.Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi**,(444-469).
- Telatar, Gökhan (2012), Barack Obama’nın Dış Politikasında Demokrasinin Yayılması Misyonu, **Alternatif Politika**, 4(1), 54-83.
- Telatar, Gökhan (2009), Berlin Duvarı’nın Yıkılışından 1 Eylül’e: Amerikan Dış Politikasında Yanlış Anlaşılan Yıllar, **Alternatif Politika**, 1(3), 430-436.
- The National Security Strategy of the United States of America (2002), <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562>, (30.05.2020).
- Topak, Suat Tayfun (2014), Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Medya Bağlamında "Renkli Devrimler" ve "Arap Baharı" Süreçlerinin Karşılaştırmalı Analizi, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 9(3), 233-254.
- Topal, Coşkun (2015), Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen, **Ktü Sosyal Bilimler Dergisi**, (9), 117-122.
- Tuğtan, Mehmet Ali (2014), Güç Anarşi ve Realizm, Evren Balta (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş**, 1.Baskı *İçinde* (11-128), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, Hasan Basri (2015), “Obama Stratejisi ve Ortadoğu” **Akademik Ortadoğu**, 9(2), 55-74.
- Yalçın, Hasan Basri (2018), Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin, 1.Baskı, SETA, İstanbul.
- Yalçın, Hasan Basri (2017),”ABD’nin Suriye Stratejisi”, Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran (Ed.), **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri**, 2.Baskı *İçinde* (25-53), SETA, İstanbul.
- Yiğit, Dilek (2016), Rus Dış Politikasında Dinin Rolü ve Suriye, Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (Ed.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, 1.Baskı *İçinde* (371-383), Beta, İstanbul.
- Uslu, Nasuh (2018), “ABD’nin Orta Doğu Politikası”, Ramazan Gözen(Ed.), **Amerikan Dış Politikası**, 1.Baskı *içinde* (178-212), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Yakut, Kemal ve Yakut, Esra(2013),”İkinci Dünya Savaşı (1939-1945)”, İlber Ortaylı(Ed.), **Siyasi Tarih II**, 1.Baskı *içinde* (32-63), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Yalçın, Hasan Basri (2018), **Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD-İngiltere-Fransa-Rusya-Çin**, 3.Baskı, SETA Kitapları, İstanbul.

- Yalçın, Hasan Basri (2015), Obama Stratejisi ve Ortadoğu, **Akademik Ortadoğu**, 9(2),55-74.
- Zaborowski, Marcin (2008), **Bush's Legacy and America's next Foreign Policy**. European Union Institute for Security Studies (EUISS), Paris, www.jstor.org/stable/resrep06937, (22.05.2020).
- Worley, Robert D. (2015), **Orchestrating the Instruments of Power: A Critical Examination of the U.S. National Security System**, University of Nebraska Press, Lincoln, www.jstor.org/stable/j.ctt1d98b41.12, (22.05.2020).
- Connor, Phillip ve Krogstad, Jens Manuel (13.06.2016), "About six-in-ten Syrians are now displaced from their homes", <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/13/about-six-in-ten-syrians-are-now-displaced-from-their-homes/> (25.04.2021).
- Dutta, Soumitra ve Fraser, Matthew (19.11.2008), "Barack Obama and the Facebook Election", <https://www.usnews.com/opinion/articles/2008/11/19/barack-obama-and-the-facebook-election> (18.11.2020).
- Ersöz, Mesut vd., (15.11.2019), "İŞİD'in 6 yılı: Suriye ve Irak'ta neler yaşandı?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50434154> (10.02.2021).
- Kako, Adham (14.03.2020), "Suriye iç savaşı 10'uncu yılına giriyor", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-10uncu-yilina-giriyor/1765861> (20.02.2021).
- Kanlı, Enes (30.12.2016), "Ortadoğu coğrafyasında 2016", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ortadogu-cografyasinda-2016/717019> (25.04.2021).
- Kaplan, Fred, "Obama'nın dış politika karnesi" <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/obamanin-dis-politika-karnesi> (Erişim: 04.02.2021).
- Odabaşı, Yavuz (15.11.2008), "Tekno başkan' Obama: ABD seçimlerindeki dijital devrim", <http://www.radikal.com.tr/yorum/teknobaskan-obama-abd-secimlerindeki-dijital-devrim-908454/> (20.11.2020).
- Özbek, Cengiz (15.03.2018), "Türkiye'nin 7 yıllık Suriye politikası", <https://p.dw.com/p/2uLAF> (22.02.2021).
- Tapper, Jake ve Hınman, Katie(11.02.2007), "Obama Declares His Candidacy", <https://abcnews.go.com/GMA/Politics/story?id=2865196&page=1> (20.11.2020).
- Temizer, Selin (21.02.2017), "Suriye krizinde Cenevre maratonları sonuçsuz kaldı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-krizinde-cenevre-maratonlari-sonucsuz-kaldi/754818> (05.02.2021).
- URL, "Barack Obama'nın 4 yıllık Suriye politikası" (02.10.2015), <https://www.trthaber.com/haber/dunya/barack-obamanin-4-yillik-suriye-politikasi-206565.html> (03.02.2021).

- ___, “Election Night Victory Speech”,(t.y.), <http://obamaspeeches.com/E11-Barack-Obama-Election-Night-Victory-Speech-Grant-Park-Illinois-November-4-2008.htm> (15.11.2020).
- ___, “Obama kötü devraldığı ekonomiyi iyi bırakacak” (04.09.2016), <https://www.aa.com.tr/tr/abd-baskanini-seciyor/obama-kotu-devraldigi-ekonomiyi-iyi-birakacak/640607> (11.02.2021).
- ___, “President-Elect Barack Obama's victory speech” (05.11.2008), <https://www.mprnews.org/story/2008/11/05/president-elect-barack-obamas-victory-speech> (11.11.2020).
- ___, “Public Priorities: Deficit Rising, Terrorism Slipping”, (23.01.2012), <https://www.pewresearch.org/politics/2012/01/23/public-priorities-deficit-rising-terrorism-slipping/> (10.02.2021).
- ___, “Public Sees U.S. Power Declining as Support for Global Engagement Slips”, (03.11.2013), <https://www.pewresearch.org/politics/2013/12/03/public-sees-u-s-power-declining-as-support-for-global-engagement-slips/> (10.02.2021).
- ___, “Remarks by the President to the White House Press Corps”,(20.08.2012), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/08/20/remarks-president-white-house-press-corps> (01.02.2021).
- ___, “Remarks by the President on the Military Campaign to Destroy ISIL”, (14.12.2015), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/12/14/remarks-president-military-campaign-destroy-isil> (02.02.2021).
- ___, “Statement by President Obama on the Situation in Syria”, (18.08.2011), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria> (01.02.2021)
- ___, “Statement by the President on Progress in the Fight Against ISIL”, (13.04.2016), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/04/13/statement-president-progress-fight-against-isil> (05.02.2021).
- ___, “Statement by the President on Syria”, (31.08.2013), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/31/statement-president-syria> (01.02.2021).
- Yıldırım, Gülbin ve Kutlu, Övünç (22.11.2016), “Obama'nın 8 yıllık ekonomi karnesi”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/obamanin-8-yillik-ekonomi-karnesi-/690579> (25.03.2021).

ÖZGEÇMİŞ

Abdullah ÇOBAN, 2008 yılında Erikli İlköğretim Okulu'nu; 2012 yılında Akçaabat İMKB Anadolu Lisesi'ni; 2018 yılında da Atatürk Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

ÇOBAN, bekar olup, İngilizce ve Rusça bilmektedir.

